

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

INFORME EXTRAORDINARI
Maig 2008

LA SEGREGACIÓ ESCOLAR A CATALUNYA

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....	5
2. EL CONTEXT DE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR A CATALUNYA.....	7
2.1. Desigualtats socials i territorials.....	7
2.2. El fet migratori com a factor de desigualtat.....	10
2.3. El finançament de l'educació.....	13
3. ANÀLISI DE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR A CATALUNYA: EL CAS DE L'ALUMNAT IMMIGRAT.....	19
3.1. Aproximació conceptual i metodològica.....	19
3.2. Evolució dels fenòmens de la segregació i la concentració escolars relacionats amb l'escolarització de l'alumnat d'origen immigrant.....	21
3.3. Localització territorial dels fenòmens de la segregació i la concentració escolars.....	25
3.4. Condicionants de la localització del fenomen de la segregació escolar.....	28
3.5. El fenomen de la segregació escolar a la ciutat de Barcelona.....	38
4. MARC NORMATIU I POLÍTIQUES PER COMBATRE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR.....	43
4.1. Anàlisi de la normativa per combatre la segregació escolar.....	43
4.2. Polítiques educatives desenvolupades pel Departament d'Educació	47
5. EVIDÈNCIES DE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR: ANÀLISI DE LES QUEIXES REBUDES AL SÍNDIC DE GREUGES.....	51
5.1. Sobre la suficiència d'actuacions de caràcter integral per als centres guetitzats.....	51
5.2. La reproducció de la segregació escolar mitjançant les polítiques de planificació educativa.....	54
5.3. La reproducció de la segregació escolar en el procés de preinscripció i matrícula de l'alumnat.....	73
5.4. La gestió de l'escolarització.....	85

6. EFECTES I OMISSIONS DE LA POLÍTICA EDUCATIVA DAVANT LES SITUACIONS DE SEGREGACIÓ ESCOLAR: L'ANÀLISI DEL CAS DEL BARRI DE SANTA EUGÈNIA DE GIRONA..... 89

6.1. La segregació urbana al sector de Santa Eugènia i Sant Narcís de Girona	89
6.2. La segregació escolar al sector de Santa Eugènia i Sant Narcís de Girona	90
6.3. Efectes i omissions de la política educativa al sector de Santa Eugènia i Sant Narcís de Girona	93

7. CONCLUSIONS 97

7.1. Elevada complexitat del sistema educatiu amb un baix finançament públic de l'educació	97
7.2. Consolidació del fenomen de la segregació escolar	97
7.3. Més segregació dins dels barris que entre barris d'un mateix municipi, i més segregació dins dels sectors públic i privat que entre sectors de titularitat.....	98
7.4. Existència de desigualtats importants entre municipis, molt condicionades a les polítiques educatives desenvolupades.....	99
7.5. Marc legal favorable per a la lluita contra la segregació escolar, amb un desplegament de mesures normatives poc desenvolupat.....	100
7.6. Existència de polítiques per combatre la segregació escolar	100
7.7. La reproducció de la segregació escolar per mitjà de les polítiques de planificació educativa i la gestió de la matrícula viva	101
7.8. La importància de la zonificació escolar	102
7.9. Existència de dèficits en la planificació de l'oferta educativa i en l'homologació de les condicions estructurals dels centres sostinguts amb fons públics	102
7.10. Escassa capacitat de control dels fraus.....	103
7.11. Dèficits en els processos d'informació a les famílies.....	104
7.12. La manca de pautes clares en la gestió de les reclamacions	105

8. SUGGERIMENTS DEL SÍNDIC DE GREUGES 107

8.1. Principis orientadors.....	107
8.2. Orientacions per a l'acció política.....	109

Annex: Breus consideracions del Síndic sobre l'avantprojecte de Llei d'educació des del punt de vista de la segregació escolar..... 127

1. INTRODUCCIÓ

En els darrers anys, la institució del Síndic de Greuges ha alertat sobre els indicis creixents de segregació escolar a Catalunya. Des del 2004, s'ha observat amb preocupació que el fenomen dels anomenats *guetos escolars* s'ha començat a visibilitzar en algunes localitats catalanes. L'Informe anual 2006 alertava sobre el risc creixent de segregació escolar que vivia la societat catalana i aportava les evidències d'algunes queixes relacionades directament o indirectament amb els processos de segregació escolar. Per aquesta raó, el Síndic decidí obrir, a principi de l'any 2007, una actuació d'ofici (AO1295/07) sobre els processos d'escolarització als centres sostinguts amb fons públics, amb l'objectiu de valorar les característiques del problema i col·laborar amb les administracions implicades, especialment amb el Departament d'Educació, en la recerca de mesures que ajudin a pal·liar el fenomen.

Com mostrarà aquest informe, actualment a Catalunya creix el risc de fragmentació social dins del sistema educatiu. Alguns barris de ciutats catalanes experimenten avui dia un procés de segregació educativa, i res no fa pensar que aquesta tendència s'hagi d'invertir. En la base de la segregació educativa sembla que hi conflueixen diversos tipus de fenòmens. Entre aquests, convé destacar, d'una banda, la mateixa segregació urbana, fruit de les diferents possibilitats d'accés a l'habitatge, que segmenta l'assentament de la població i situa els grups socials en determinats enclavaments. I de l'altra, el fet migratori, que ha comportat un augment de la població escolar amb necessitats educatives específiques, amb la distribució desigual d'aquesta població entre centres escolars i amb la reacció de la demanda educativa davant d'aquests processos.

La segregació escolar és, doncs, d'una banda, un reflex de la mateixa segregació urbana, i en aquest sentit, es tracta d'un fenomen la solució del qual depassa les possibilitats de la política educativa. Però, de l'altra, la segregació escolar també és producte de la mateixa concentració escolar de població en situació de risc d'exclusió i de les estratègies de fugida d'altres famílies que, tot i que sovint resideixen al mateix territori, opten per cercar alternatives d'escolarització respecte a les escoles més estigmatitzades, i de vegades, més guetitzades.

Els fenòmens de guetització o de segregació escolars, en la mesura que es poden traduir en desigualtats en les oportunitats educatives dels infants, i en conseqüència en potencials desigualtats socials, constitueixen una vulneració de drets que ha de ser objecte tant d'anàlisi com d'intervenció per part de les administracions públiques.

Aquest informe es proposa presentar les principals cares del fenomen de la segregació escolar a Catalunya. Tant des d'un punt de vista quantitatiu com qualitatiu, l'informe destaca les característiques dels processos de segregació en diferents municipis catalans. Revisa els aspectes de context que poden ser generadors dels processos de segregació, mesura els índexs de segregació per municipis i identifica els punts del territori on es fa més evident el problema. A partir de l'anàlisi de les queixes que arriben a la institució, l'informe revisa també on se situen els problemes en la gestió dels processos d'escolarització relacionats directament o indirecta amb la segregació escolar. Així, analitza problemes relacionats amb la planificació educativa, amb la gestió de l'accés, etc. L'informe s'atura també a analitzar el marc normatiu i les polítiques

educatives en curs i n'observa amb deteniment un cas, la segregació escolar al barri de Santa Eugènia de Girona, per mostrar la dinàmica de la segregació a escala local i les principals omissions de les polítiques per fer-hi front. Finalment, les conclusions destaquen els elements principals de l'informe i el darrer capítol aborda un ampli ventall de suggeriments del Síndic de Greuges.

Els suggeriments pretenen establir un horitzó a mitjà termini que asseguri el dret a la igualtat d'oportunitats educatives. Són una invitació al diàleg i responen al manament d'aquesta institució de desenvolupar la vessant col·laboradora amb l'Administració pública.

Per a la realització de l'informe, hem pres en consideració el conjunt d'actuacions del Síndic relacionades amb la qüestió (principalment les queixes), amb un encàrrec extern relatiu a l'explotació estadística de les dades de segregació per municipis i per centres, amb l'anàlisi del marc normatiu relatiu als processos de segregació i amb la realització de visites i entrevistes amb professionals de l'ensenyament i representants d'AMPA. Volem agrair especialment la col·laboració dels centres escolars i la coordinadora d'AMPA del barri de Santa. Eugènia de Girona per les facilitats d'accés a la informació i la seva disposició a la col·laboració.

¹ Valiente, O. (2007). "Anàlisi de la segregació escolar a Catalunya. Proposta metodològica i explotació estadística", document no publicat elaborat per encàrrec del Síndic de Greuges.

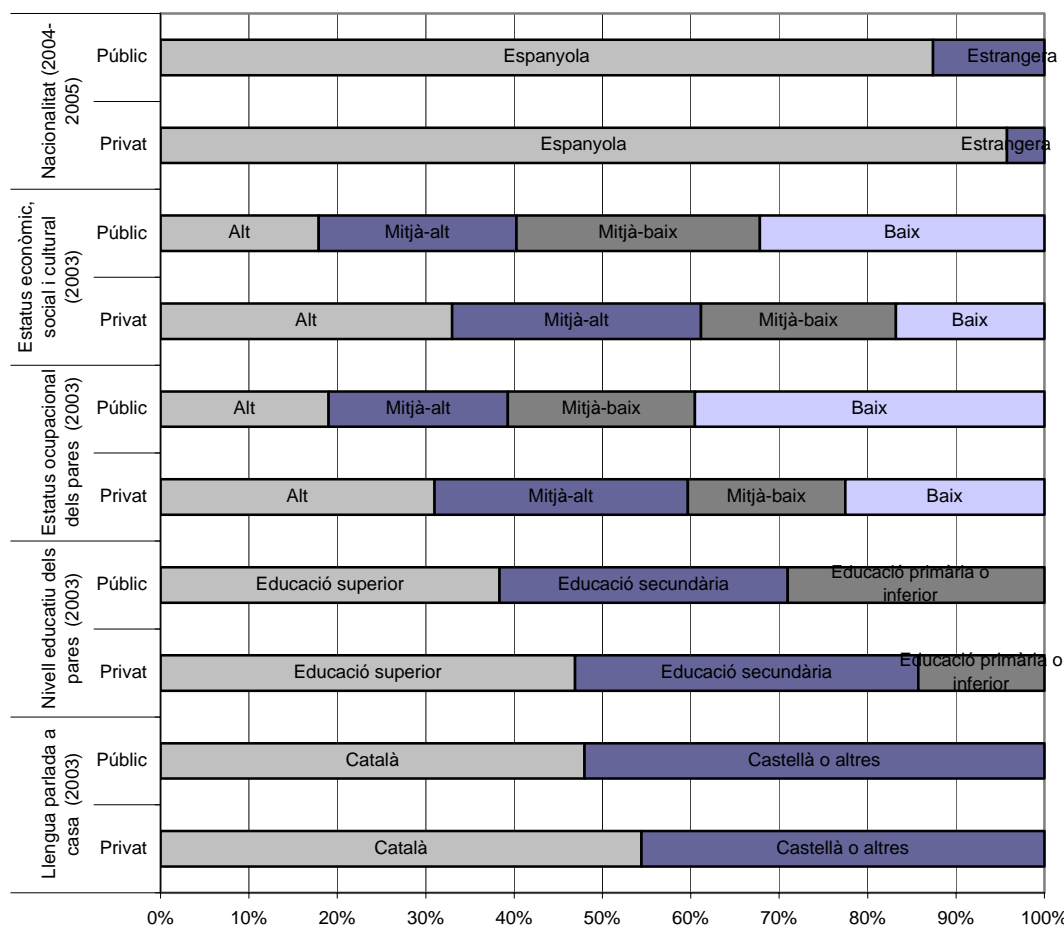
2. EL CONTEXT DE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR A CATALUNYA

2.1. Desigualtats socials i territorials

En els darrers anys, nombrosos estudis s'han ocupat d'analitzar els dèficits d'equitat del sistema educatiu a Catalunya i de demostrar que aquest àmbit reproduïx la desigualtat pròpia d'altres espais socials, bé en l'accés al sistema, bé en els processos educatius, bé en els resultats acadèmics assolits. En comparar, per exemple, les trajectòries escolars dels diferents grups socials, es posa de manifest que l'alumnat amb menys capital econòmic i cultural accedeix més tard i abandona abans el sistema educatiu que el de més capital. El fet que els grups socials més ben posicionats estiguin proporcionalment més representats en l'escolarització no obligatòria evidencia que l'accés als recursos educatius conforma un eix fonamental per entendre la desigualtat social del sistema.

La titularitat dels centres representa un eix de segmentació, si bé cal deixar clar que hi ha importants diferències internes en cadascun dels sectors i que no és l'únic factor de diferenciació. El gràfic 1, per exemple, amb dades extretes de l'estudi PISA de l'OCDE, constata que el sector públic mostra proporcions més baixes d'alumnat d'estatus econòmic, social i cultural elevat que el sector privat. Com ja és conegut, els fills de classes treballadores s'escolaritzen més a les escoles públiques que a les privades, mentre que els fills de classes mitjanes professionals ho fan més als centres privats que als públics.

Gràfic 1. Perfil socioeconòmic de l'alumnat de quinze anys per sector de titularitat a Catalunya (2003)

Font: *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2005*, Fundació Jaume Bofill (Bonal, 2006)², elaborat a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i de Ferrer, F. et al. (2005)³.

Nota: La distribució de l'alumnat per nacionalitat correspon al conjunt de l'ESO (curs 2004-2005), segons dades d'escolarització del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. Les dades de la resta de variables s'obtenen a partir de l'Informe PISA (2003).

Si observéssim les diferències en la composició social per centres, comprovaríem que aquestes són més àmplies que per sectors de titularitat. Per un costat, la mateixa segmentació social existent entre centres retroalimenta la diferenciació d'espais educatius en funció del perfil socioeconòmic de l'alumnat. Així, per exemple, nombroses famílies veuen en l'accés a determinades escoles, generalment privades, una oportunitat de distinció social respecte dels grups socioeconòmicament més fràgils. En escolaritzar els fills en aquestes escoles, desenvolupen també estratègies de "fugida" o "evitació" d'altres escoles, generalment públiques, i especialment d'aquelles que presenten una concentració més elevada de precarietat social.

² Bonal, X. (dir.) (2006). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2005*. Polítiques 53. Fundació Jaume Bofill: Editorial Mediterrània.

³ Ferrer, F. et al. (2005). *PISA 2003 a Catalunya. Una ullada a les desigualtats educatives. Anàlisi des de la perspectiva dels estudiants*. Fundació Jaume Bofill: Editorial Mediterrània.

I per un altre costat, la mateixa segmentació social augmenta la tensió amb què les famílies viuen la tria d'escola. L'*Informe al Parlament 2006* del Síndic de Greuges ja va posar de manifest que la insatisfacció dels ciutadans amb l'escola assignada, com en anys anteriors, representa el motiu de queixa més freqüent relatiu a l'àmbit educatiu. Generalment, les persones interessades es queixen perquè no poden escolaritzar els fills en algun dels centres que havien sol·licitat preferentment, però ben sovint darrere aquesta insatisfacció s'hi troba el rebuig a l'assignació de plaça per part del Departament d'Educació a centres amb un alumnat d'un determinat perfil socioeconòmic. Al capítol 5 d'aquest informe ens ocuparem amb més detall d'aquesta qüestió.

Per ara, convé assenyalar que aquestes desigualtats socials tenen lògicament una plasmació desigual al territori. L'estructura social dels diferents municipis i comarques de Catalunya condiona la distribució de la participació dels grups socials als diferents tipus de centres i té efectes sobre les probabilitats desiguals d'èxit en les trajectòries educatives. Amb tot, és interessant constatar que la correspondència entre la distribució de les posicions socials i l'estructura social educativa no sempre es produeix. La mobilitat motivada per la capacitat de tria d'escola (o per l'absència de capacitat de tria) genera processos de diferenciació d'usuaris als diferents centres escolars que no són estrictament el reflex de la composició social dels barris o dels municipis on se situen els centres.

A tall d'exemple, la taula 1, que recull la taxa d'escolarització a educació infantil de segon cicle a la ciutat de Barcelona, permet constatar aquesta manca de correspondència des d'un punt de vista merament demogràfic. S'observa que, mentre els districtes de les Corts o Sarrià-Sant Gervasi mostren taxes molt superiors al 120%, a Ciutat Vella o a Sants-Montjuïc, aquestes se situen al voltant del 80%. Cal recordar que la taxa d'escolarització correspon al percentatge de la població escolaritzada al districte sobre la població de la mateixa edat que hi resideix. Les diferències, doncs, denoten que hi ha quantitats significatives d'infants que, malgrat residir en un districte, s'escolaritzen en un altre. I precisament, els districtes socialment benestants són els que escolaritzen demanda provinent dels barris socioeconòmicament més precaritzats. En altres paraules, hi ha famílies d'aquests barris que escolaritzen els fills a escoles ubicades en altres zones de la ciutat, en part, perquè busquen contextos d'escolarització caracteritzats per un alumnat de nivell socioeconòmic més elevat. Aquesta també és una evidència de la segregació del sistema educatiu.

Taula 1. Taxa d'escolarització a educació infantil de segon cycle a la ciutat de Barcelona per districtes (2004-2005)

Districte	Taxa d'escolarització 3-5 anys	€/ m ² construït (2005)	€/ m ² construït (2005) (Barcelona =100)	Índex sintètic de desigualtat social (Barcelona =100)	Índex de capacitat econòmica familiar (1996)
Barcelona	99,4	5.082	100,0	100,0	100,0
1. Ciutat Vella	80,6	4.483	88,2	38,5	65,4
2. Eixample	83,0	6.007	118,2	122,2	111,0
3. Sants-Montjuïc	82,4	4.379	86,2	86,1	89,2
4. Les Corts	181,6	6.625	130,4	134,0	133,1
5. Sarrià-Sant Gervasi	131,8	7.902	155,5	151,5	149,3
6. Gràcia	101,6	5.119	100,7	113,8	99,4
7. Horta-Guinardó	111,1	4.479	88,1	98,5	94,6
8. Nou Barris	84,9	4.077	80,2	77,0	83,5
9. Sant Andreu	95,6	4.120	81,1	100,3	92,0
10. Sant Martí	90,4	4.494	88,4	93,9	91,7

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació, de l'Ajuntament de Barcelona i del padró d'habitants l'1 de gener.

Un estudi recent sobre la situació de segregació escolar en diferents municipis catalans demostra que efectivament té lloc aquesta manca de correspondència en molts dels municipis estudiats (Benito i González, 2007). La polarització social té lloc tant per la part baixa de la piràmide social, això és, centres que concentren una proporció d'alumnat en situació social precària superior a la que els correspondria territorialment, com especialment en la part superior, amb centres amb sobrerepresentació de grups socials benestants.

2.2. El fet migratori com a factor de desigualtat

Tal com comentem en capítols posteriors, fóra un error considerar que la segregació escolar és un fenomen exclusivament relacionat amb el fet migratori. De fet, la segregació escolar era present abans de les onades migratòries més recents i es continua reproduint en municipis amb percentatges relativament baixos de població immigrant, com passa en determinats barris benestants i en d'altres caracteritzats per importants bosses d'exclusió social.

No obstant això, tot i deixar clar que no tot l'alumnat d'origen immigrant present al nostre sistema educatiu és un alumnat en condicions de risc educatiu o social, és conegut que des del principi d'aquesta dècada la creixent arribada de població immigrada i la seva tendència a la concentració espacial i escolar han intensificat els processos de desigualtat educativa i de segregació escolar. En certa manera, les dinàmiques de segmentació i distinció socials, associades a condicionants de caràcter socioeconòmic i cultural, s'evidencien amb força davant del fet migratori.

⁴ Benito, R. i González, I. (2007). *Processos de segregació escolar a Catalunya*. Polítiques 59. Fundació Jaume Bofill: Editorial Mediterrània.

Sobre aquesta qüestió, val a dir que en els darrers anys Catalunya ha assistit a la incorporació progressiva d'una proporció important d'alumnat estranger. Ho il·lustra la taula 2, que recull l'evolució entre els anys 2001 i 2006 de l'alumnat estranger als nivells educatius de primària i secundària. El creixement ha estat certament accelerat fins assolir al voltant del 12% en cadascun dels nivells referits.

Taula 2. Percentatge d'alumnat estranger segons xarxa i etapa educativa 2001-2006

	Primària			Secundària		
	Pública	Concertada	Total	Pública	Concertada	Total
2006	16,46	4,31	12,07	16,56	5,32	12,06
2005	14,62	3,84	10,66	12,03	4,36	8,93
2004	12,39	3,07	8,90	10,41	3,51	7,55
2003	8,36	2,13	5,98	7,72	2,35	5,45
2002	5,39	1,25	3,79	5,99	1,40	4,02
2001	3,60	0,68	2,46	4,51	0,78	2,91

Font: Estadística d'ensenyament del Departament d'Educació.

I aquest creixement ha estat acompanyat d'un increment de la desigualtat educativa. Una evidència de la desigualtat associada al fet migratori s'observa amb la distribució desigual entre centres de l'alumnat d'origen immigrant. La mateixa taula 2 mostra que el sector públic escolaritza un nombre més alt d'alumnat estranger que el sector privat, molt per sobre del que li correspondria demogràficament.

Aquestes desigualtats també es fan presents en les oportunitats educatives de l'alumnat d'origen immigrant a Catalunya. En aquesta línia, la taula 3 constata que els espais de segmentació apuntats anteriorment, l'etapa educativa i el sector de titularitat del centre condicionen especialment els patrons d'escolarització de l'alumnat estranger. L'índex de normalització, per exemple, demostra que en les etapes d'ensenyaments no obligatoris els infants estrangers són menys presents al sistema educatiu del que es podria esperar pel seu pes al territori (59 per cada 100 infants en el cas de l'educació infantil, o 34 sobre 100 en el cas del batxillerat). I l'índex d'equitat mostra alhora que en tots els nivells educatius l'alumnat estranger està molt més escolaritzat al sector públic que al privat (3,9 vegades més en el cas de l'educació primària, o 3,5 a l'ESO).

La taula 3 també constata que la desigualtat educativa és més elevada a Catalunya que a Espanya. En comparació amb el conjunt de l'Estat, Catalunya mostra un accés més baix relatiu de l'alumnat estranger als ensenyaments no obligatoris i un nivell més alt de concentració al sector públic. A més, des d'una perspectiva temporal, alguns estudis posen de manifest que la segmentació relacionada amb l'escolarització de l'alumnat estranger al sistema educatiu català mostra una tendència creixent en els darrers anys.

Taula 3. Indicadors relacionats amb l'escolarització de l'alumnat estranger (2006)

Educació infantil de primer i segon cycle	Catalunya	Espanya
Índex de normalització en l'accés dels infants estrangers	0,59	0,74
Percentatge d'alumnat estranger	8,0	6,3
Percentatge d'alumnat estranger al sector públic	11,4	8,0
Percentatge d'alumnat estranger al sector privat	3,1	3,2
Índex d'equitat en la distribució de l'alumnat estranger per sector de titularitat	3,9	2,5
Educació primària	Catalunya	Espanya
Percentatge d'alumnat estranger	12,5	9,2
Percentatge d'alumnat estranger al sector públic	17,5	11,4
Percentatge d'alumnat estranger al sector privat	4,4	4,7
Índex d'equitat en la distribució de l'alumnat estranger per sector de titularitat	3,9	2,4
Educació secundària obligatòria	Catalunya	Espanya
Percentatge d'alumnat estranger	11,9	7,9
Percentatge d'alumnat estranger al sector públic	16,8	9,6
Percentatge d'alumnat estranger al sector privat	5,0	4,7
Índex d'equitat en la distribució de l'alumnat estranger per sector de titularitat	3,3	2,1
Batxillerat	Catalunya	Espanya
Índex de normalització en l'accés dels infants estrangers	0,34	0,37
Percentatge d'alumnat estranger	5,0	3,4
Percentatge d'alumnat estranger al sector públic	6,8	3,9
Percentatge d'alumnat estranger al sector privat	2,0	2,0
Índex d'equitat en la distribució de l'alumnat estranger per sector de titularitat	3,5	1,9
Cicles formatius de grau mitjà i superior	Catalunya	Espanya
Índex de normalització en l'accés dels infants estrangers	0,43	0,41
Percentatge d'alumnat estranger	6,8	4,2
Percentatge d'alumnat estranger al sector públic	7,6	4,4
Percentatge d'alumnat estranger al sector privat	5,1	3,8
Índex d'equitat en la distribució de l'alumnat estranger per sector de titularitat	1,5	1,2

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació (MEC) i de l'Institut Nacional d'Estadística. Indicadors elaborats a partir de l'informe *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2005*, Fundació Jaume Bofill (Bonal, 2006)⁵.

Nota 1: L'índex de normalització en l'accés dels infants estrangers a l'educació infantil (de primer i segon cycle) correspon al quocient entre la presència d'alumnat estranger sobre total i la presència d'infants estrangers al territori de referència (el valor 1 correspon a presència normalitzada).

Nota 2: L'índex d'equitat correspon a: percentatge d'alumnat estranger (sector públic) / percentatge d'alumnat estranger (sector privat). Una distribució equitativa d'alumnat estranger per sectors de titularitat comporta un índex d'equitat igual a 1. Quan l'índex és superior a 1, com succeeix en el cas de Catalunya, indica un desequilibri de l'escolarització de l'alumnat estranger en benefici del sector públic. Com més s'allunya el valor de l'índex de l'1, menys equitativa és la distribució de l'alumnat.

Fins aquí hem exposat que hi ha una apropiació desigual i diferenciada dels espais educatius per part dels diversos grups socials i hem posat com a cas paradigmàtic el col·lectiu d'origen immigrat. En analitzar l'accés als diferents cicles educatius i sectors de titularitat, hem comentat que es reforcen divisions en funció del nivell educatiu i la classe social, per exemple, i sobretot

⁵ Ídem.

en funció de l'origen. Les característiques socials, econòmiques i culturals de la població immigrada i les dificultats d'acollida al sistema educatiu fan que l'origen sigui el factor de segmentació social més potent.

Ara bé, aquestes aproximacions macrosociològiques dilueixen les diferències d'intensitat amb què es manifesta el fenomen en cada situació concreta. Així, per exemple, podem trobar barris amb una important presència de població d'ètnia gitana en els quals l'origen immigrat o autòcton no representa el principal eix de divisió social. Igualment, podem trobar municipis que, com a conseqüència de determinades polítiques d'equitat en l'accés a les escoles bressol i llars d'infants, presentin taxes d'escolarització de la població immigrada més elevades que les de la població autòctona. O de la mateixa manera, pot passar que, en molts barris, la titularitat no contribueixi a explicar prou les dinàmiques de segmentació social perquè les diferències entre centres públics són més elevades que les que hi ha entre aquests i els centres concertats.

De fet, les anàlisis microsociològiques constaten que, ben sovint, els efectes de la segmentació social es tendeixen a localitzar intensament en determinades escoles. És aleshores quan emergeix com a problema la configuració de les anomenades *escoles gueto*.

2.3. El finançament de l'educació

Si bé és ben cert que el finançament de l'educació no pot per si mateix pal·liar les situacions de desigualtat o tenir efectes directes sobre el rendiment acadèmic, també ho és que a Catalunya el finançament públic de l'educació és encara lluny dels esforços que tenen lloc a la majoria de països europeus.

Aquest dèficit de finançament és especialment preocupant si hom té present que el nostre sistema educatiu és un dels que més ha crescut els darrers anys en nombre d'alumnes i també en complexitat socioeducativa, per l'efecte principalment de la incorporació dels fluxos immigrants, i també és un dels que presenta més problemes d'equitat en la distribució de l'alumnat. Gestionar aquesta més alta complexitat amb menys recursos condiciona fàcilment les possibilitats de promoure l'equitat i la qualitat del sistema.

La taula 4 conté l'evolució dels pressupostos liquidats en els darrers deu anys amb dades disponibles. Es pot constatar que la despesa pública en educació no universitària a Catalunya ha accelerat el ritme anual de creixement i ha passat del 6% al 10% a partir del 2002. Aquest creixement, no obstant això, és inferior al previst per la Cambra de Comerç de Barcelona, la qual estima que caldria un increment de pressupost anual del 14,9% per assolir la convergència europea l'any 2010. El Pla de Govern de la Generalitat de Catalunya per al període 2007-2010 preveu una inversió de quasi 1.200 M € durant aquesta legislatura, d'acord amb el desplegament del Pacte nacional per a l'educació, un esforç que caldrà veure si ens iguala a la mitjana europea d'inversió pública en educació.

Com es pot observar a la taula, el balanç de Catalunya és positiu respecte a la despesa efectuada al conjunt de l'Estat. Val a dir, però, que l'evolució de la despesa pública en educació està molt condicionada a l'evolució demogràfica i econòmica de cada territori. Catalunya es troba entre les comunitats

autònomes en què ha augmentat més la població escolar al llarg de la darrera dècada, i en totes s'ha produït aquest augment de despesa.

Taula 4. Evolució de la despesa pública en educació a Catalunya i Espanya (1995-2005)

Despesa pública en educació no universitària	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya (1995=100)	100,0	106,3	116,4	121,2	130,5	137,5	143,3	160,5	174,0	193,0	215,7
Creixement interanual	...	6,3	9,5	4,2	7,7	5,3	4,2	12,0	8,4	10,9	11,8
Espanya (1995=100)	100,0	105,2	108,8	114,0	124,1	131,4	139,6	153,0	163,0	175,1	189,2
Creixement interanual	...	5,2	3,4	4,8	8,8	5,9	6,2	9,6	6,5	7,4	8,0
Despesa pública en educació	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya (1995=100)	100,0	107,2	115,0	118,1	127,0	134,6	141,4	157,4	167,0	212,5	205,5
Creixement interanual	...	7,2	7,3	2,7	7,5	5,9	5,1	11,4	6,1	27,2	-3,3
Espanya (1995=100)	100,0	106,4	110,6	116,4	124,6	133,0	141,7	152,6	164,7	179,3	188,9
Creixement interanual	...	6,4	3,9	5,3	7,0	6,7	6,6	7,6	7,9	8,9	5,3

Font: Elaboració a partir de dades del MEC, extret de l'informe *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2006*, de la Fundació Jaume Bofill (Ferrer i Albaigés, 2008)⁶.

Nota: Les dades de despesa pública en educació que conté la taula recullen la despesa dels departaments d'Educació i Universitat, però no donen compte de la despesa pública realitzada pels ajuntaments. En el cas de Catalunya, s'ha tingut en compte la despesa en educació d'adults efectuada per altres departaments. En canvi, no s'ha considerat la despesa en formació ocupacional realitzada per altres departaments. Pel que fa a l'educació universitària, inclouen el finançament d'origen privat de les universitats i la despesa de beques per exempció de preus acadèmics.

(p) Dades provisionals

En aquesta línia, la taula 5 permet observar que aquesta tendència positiva no ha compensat el diferencial de despesa unitària en educació no universitària amb la resta de l'Estat. També s'hi observa que, mentre a Espanya la despesa pública en educació representa el 4,2% del PIB o a la Unió Europea, el 5,1%, a Catalunya és netament inferior, amb un percentatge que gira al voltant del 3%.

⁶ Ferrer, F. i Albaigés, B. (coord.) (2008). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2006*. Polítiques 60. Fundació Jaume Bofill: Editorial Mediterrània.

Taula 5. Evolució dels indicadors de despesa en educació per àmbit territorial (2000-2005)

Despesa pública en educació (no univ.) / PIB	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya	2,01	1,94	2,04	2,06	2,14	2,22
Espanya	3,00	2,96	3,02	3,01	3,01	3,01
UE-25	3,68	3,96	4,01	4,06	3,98	-
Despesa pública en educació (total) / PIB	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya	2,60	2,53	2,65	2,85	3,44	2,80
Espanya	4,23	4,15	4,17	4,35	4,41	4,17
UE-25	4,71	5,02	5,14	5,21	5,12	-
Despesa pública en educació (no univ.) per estudiant	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya	2.392,1	2.506,5	2.798,3	2.980,2	3.232,4	3.543,9
Espanya	2.714,6	2.934,0	3.241,4	3.445,1	3.669,3	3.946,8
Despesa pública en educació (no univ.) per estudiant en relació amb PIB per càpita	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya	12,54	12,30	13,08	13,30	13,73	14,30
Espanya	17,34	17,57	18,37	18,54	18,69	18,92
Despesa pública en ensenyaments privats (concerts) / Despesa pública en educació (no univ.)	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya	24,17	25,57	24,69	23,32	23,41	22,89
Espanya	14,54	15,96	15,91	15,73	15,96	15,98
Estudiants centres concertats (no univ.) / Estudiants no univ.	2000*	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya	42,12	35,44	35,16	34,96	34,41	33,12
Espanya	31,72	24,82	25,61	25,83	25,80	25,78
Despesa púb. centres privats / estudiants en centres concertats	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (p)
Catalunya	1.430,5	1.808,7	1.964,9	1.987,8	2.198,9	2.449,1
Espanya	1.322,0	1.886,0	2.013,0	2.098,1	2.269,7	2.446,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació, l'Institut Nacional d'Estadística i l'Eurostat. Extret de l'informe *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2006*, de la Fundació Jaume Bofill (Ferrer i Albaigés, 2008).⁷

Nota 1: Les dades de despesa pública en educació que conté la taula recullen la despesa dels departaments d'Educació i Universitat, però no consideren la despesa pública realitzada pels ajuntaments. Si s'hagués considerat aquesta despesa, el 2005, per exemple, la despesa pública en educació sobre el PIB passaria del 2,80% al 3,08% a Catalunya, i del 4,17% al 4,53% a Espanya. Aquest fet, en qualsevol cas, no modifica la posició comparada de Catalunya respecte a la resta de comunitats, ni pel que fa a educació no universitària, ni per la despesa global en educació. D'altra banda, en el cas de Catalunya, s'ha tingut en compte la despesa en educació d'adults efectuada per altres departaments, però no la despesa en formació ocupacional realitzada per altres departaments. Pel que fa a l'educació universitària, inclouen el finançament d'origen privat de les universitats i la despesa de beques per exempció de preus acadèmics.

Nota 2: Les dades corresponents a la UE són estimades per Eurostat.

Nota 3: Les dades s'han calculat en PIB base 2000.

Nota 4: Les dades d'estudiants en centres concertats corresponents a l'any 2000 incorporen tots els estudiants matriculats en centres privats.

⁷ Ídem.

La taula 5 també mostra que la despesa pública en concerts és significativament més alta a Catalunya (22,9% de la despesa pública no universitària) que a Espanya (16,0%), un fenomen que s'explica per la proporció superior d'alumnat escolaritzat en centres privats (33,1% i 25,8%, respectivament). En aquest cas, la despesa unitària per estudiant en centres privats és molt semblant a la del conjunt de l'Estat, per la qual cosa el diferencial de despesa s'explica pel diferent esforç d'inversió en l'ensenyament públic.

Els dèficits de la despesa pública són especialment preocupants a Catalunya si tenim en compte la dualització que caracteritza el sistema educatiu en funció de la titularitat. Si el sector públic no disposa dels recursos financers necessaris és lògic pensar que la dualització s'intensifiqui.

És evident que els dèficits de finançament afecten negativament la qualitat del sistema educatiu i l'equitat social en els processos d'escolarització. En aquest context de desigualtat crida l'atenció l'escàs protagonisme de les polítiques de beques, tant a l'Estat espanyol com a Catalunya. Els baixos nivells de cobertura i intensitat del sistema de beques perjudiquen, per exemple, les possibilitats d'escolarització postobligatòria.

La taula 6 presenta informació de les beques i els ajuts atorgats pels departaments d'educació de les diferents comunitats autònomes i pel mateix Ministeri d'Educació i Ciència, destinades a cobrir despeses relacionades amb els costos directes i indirectes de l'ensenyament. La taula mostra que en els darrers anys Catalunya ha incrementat la despesa destinada a les beques i n'ha augmentat també la cobertura en percentatge d'estudiants beneficiaris. L'any 1999 es destinava l'1,1% de la despesa a sufragar les beques, i només el 9,0% de l'alumnat escolaritzat a Catalunya percebia algun tipus d'ajuda. L'any 2005 aquests percentatges han augmentat fins l'1,5% i el 14,6%, respectivament. Tot i així, destaca que l'esforç econòmic continua essent encara molt petit, per la qual cosa Catalunya presenta nivells d'intensitat i de cobertura molt baixos, fins el punt que actualment Espanya (29,0%) dobla en cobertura Catalunya (14,6%).

Taula 6. Evolució dels indicadors bàsics del finançament del sistema de beques (no universitàries) a Catalunya i Espanya (1999-2005)

Import/despesa (%)	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
Catalunya	1,1	1,4	1,7	1,7	1,6	1,5
Espanya	1,3	1,6	1,6	1,6	1,7	1,9
Import/estudiants	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
Catalunya	25,5	34,5	41,3	46,0	47,0	47,6
Espanya	33,1	42,8	47,6	52,3	58,5	67,6
Import/becaris	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
Catalunya	283,6	289,1	301,4	313,1	339,3	325,1
Espanya	246,0	237,8	228,4	219,2	225,7	233,4
Import	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
Catalunya	100,0	134,3	161,7	183,1	191,5	197,6
Espanya	100,0	127,6	141,0	155,2	175,1	203,1
Becaris/estudiants	1999-2000	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005
Catalunya	9,0	11,9	13,7	14,7	13,9	14,6
Espanya	13,5	18,0	20,9	23,9	25,9	29,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística, extret de l'informe *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2006*, de la Fundació Jaume Bofill (Ferrer i Albaigés, 2008).

Els dèficits de despesa pública tenen una relació directa, d'altra banda, amb la despesa privada en educació. Els estudis sobre aquesta qüestió destaquen que Espanya és un dels estats de l'OCDE amb una despesa privada en educació més elevada, al voltant del 0,6% del PIB, considerablement per sobre de la mitjana del conjunt de països de l'OCDE, que és inferior al 0,4%. Catalunya, per la seva banda, presenta nivells de despesa privada superiors a Espanya, i molt superiors a la mitjana de l'OCDE. De mitjana, les llars catalanes destinen un 30,6% més de recursos econòmics a l'ensenyament que les del conjunt de l'Estat (633€ per estudiant i 430€, respectivament).

Finalment, tot i que ja hem assenyalat que els recursos econòmics per si mateixos no resolen la qüestió de l'eficiència del sistema educatiu, les anàlisis recents sí que posen en relleu que els recursos constitueixen, com a mínim, una condició necessària per a l'eficiència del sistema. A tall d'exemple, el gràfic 2 mostra la relació entre la despesa pública en educació i el nivell de formació assolit de la població de vint a vint-i-quatre anys a les diferents comunitats autònomes de l'Estat espanyol.

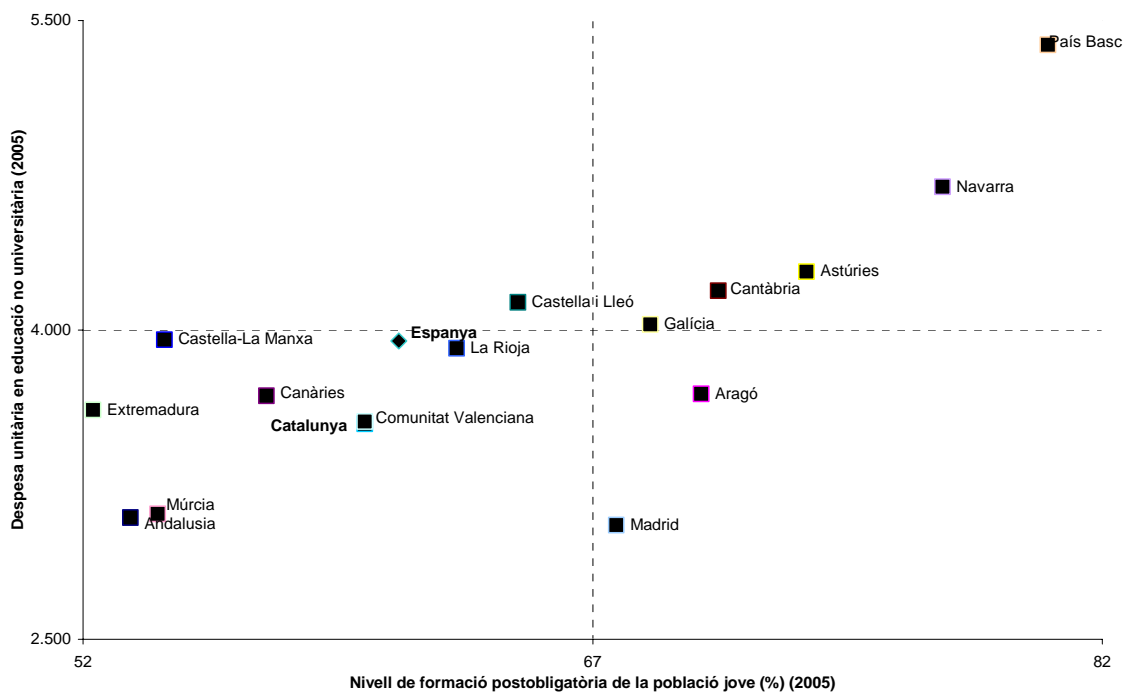
Pot observar-se que els nivells més alts de formació de la població jove estan relacionats amb una despesa pública elevada, i a la inversa. Les comunitats que gasten més per estudiant, com és el cas del País Basc i Navarra, són les que tenen una proporció més elevada de joves de vint a vint-i-quatre anys amb estudis postobligatoris. En canvi, el nivell de formació és comparativament més baix entre les comunitats que tenen un nivell de despesa unitària més baixa, com succeeix amb Andalusia i Múrcia, per

* Ídem.

º Dades de l'Institut Nacional d'Estadística (Encuesta de Presupuestos Familiares).

exemple. Catalunya se situa entre les comunitats amb menys despesa per estudiant i amb el nivell més baix de formació de la població jove.

Gràfic 2. Relació entre la despesa per estudiant i el nivell de formació de la població jove per CA (2005)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística, extret de l'informe *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2006*, de la Fundació Jaume Bofill (Ferrer i Albaigés, 2008)¹⁰.

¹⁰ Ídem.

3. ANÀLISI DE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR A CATALUNYA: EL CAS DE L'ALUMNAT IMMIGRAT

3.1. Aproximació conceptual i metodològica

En general, quan es parla de segregació escolar, es fa referència bàsicament a la concentració d'un elevat nombre d'alumnat socialment desfavorit en unes escoles més que en d'altres ubicades al mateix territori. Sovint es parla de la distribució de l'alumnat d'origen immigrant per il·lustrar aquestes diferències entre centres en la seva composició social.

La concentració d'alumnat socialment desfavorit afavoreix la guetització d'aquestes escoles. Aquest procés es produeix, en bona part, per l'estigmatització social d'aquests centres, que són evitats per les mateixes famílies en el procés d'admissió, a l'espera d'escolaritzar els fills en altres centres amb menys concentració de "problemes socials" a la mateixa zona de residència o fora d'aquesta. En aquest sentit, la segregació escolar ocorre quan, per diferents circumstàncies, un centre apareix com a escola no desitjada per una part de la població. I un cop engegat aquest procés, revertir la dinàmica d'exclusió del centre entre les preferències de les famílies esdevé extraordinàriament complicat.

Aquesta aproximació a la segregació, centrada en la guetització, contrasta amb perspectives conceptuals més àmplies. Benito i González (2007), per exemple, en un estudi recent sobre la segregació escolar a diferents municipis de Catalunya parteixen d'una concepció de la segregació basada en la comparació de la composició social dels centres (no solament de la concentració dels "problemes socials"). Des d'aquesta perspectiva, "Una xarxa escolar segregada és aquella que s'aproxima a una situació d'*homogeneïtat social intraescolar* i d'*heterogeneïtat social interescolar*, és a dir, una xarxa escolar amb un perfil d'alumnat homogeni dins dels centres i heterogeni entre els centres" (Benito i González, 2007:41)¹¹.

Aquesta perspectiva és interessant per diferents motius. En primer lloc, perquè incorpora en l'anàlisi no solament la segregació en funció de la nacionalitat, sinó també en funció d'altres variables relacionades amb l'origen social de l'alumne, com pot ser el nivell instructiu o el nivell socioeconòmic familiars. De fet, recerques recents constaten que en molts municipis catalans la segregació és més pronunciada en funció d'aquestes darreres variables que de l'origen immigrant, de tal manera que l'alumnat immigrant no seria el grup social amb una distribució menys equitativa (Benito i González, 2007)¹².

En segon lloc, perquè la segregació no solament ateny els grups socials més desfavorits. De fet, aquestes mateixes recerques demostren que molt sovint els nivells de segregació més elevats es troben entre l'alumnat procedent de famílies amb un nivell d'instrucció més elevat, no pas de famílies descapitalitzades des del punt de vista educatiu. En aquest sentit, les famílies amb més capital educatiu serien les que tendrien a concentrar-se més en determinats centres, a estar menys equitativament distribuïdes en el conjunt de la xarxa escolar (Benito i González, 2007).

¹¹ Ídem.

¹² Ídem.

I en tercer lloc, perquè la segregació escolar no solament té a veure amb la concentració important d'un determinat grup social en determinats centres, sinó també amb la resta de situacions, d'intensitats diverses, que perjudiquen l'equitat i la cohesió social de la xarxa escolar en conjunt. Cal tenir present que *homogeneïtat social intraescolar* i *heterogeneïtat social interescolar*, que generalment són les dues cares d'una mateixa moneda, es poden produir també de manera separada (per exemple, en el cas de territoris amb una xarxa escolar socialment heterogènia *dins* i *entre* centres). És important, doncs, tenir en compte les diferents formes amb què es manifesta la segregació per valorar en la justa mesura el seu grau real de desenvolupament.

Precisament, l'anàlisi quantitativa de la segregació proposada aquí, elaborada amb dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (disseny i explotació estadística realitzats pel sociòleg Óscar Valiente), pren en consideració dues dimensions clau: la segregació com a *desigualtat* i la segregació com a *exposició (concentració)*¹³.

Amb la segregació com a *desigualtat* (en endavant, com a *segregació escolar*), es pretén analitzar el nivell d'equitat entre centres escolars pel que fa a la distribució dels diferents grups socials. Com més equitativa sigui la situació dels diferents centres escolars i la distribució dels grups socials, com més homogeneïtat hi hagi entre escoles en la composició social, menys segregació hi haurà.

Aquesta dimensió es mesura a partir dels índexs següents:

- **Dissimilitud**¹⁴. Aquest índex mesura la proporció del grup analitzat que hauria de canviar d'escola per aconseguir una distribució perfectament igualitària. Oscil·la entre 0 i 1. La situació de perfecta igualtat és 0 i la de màxima desigualtat, 1.
- **Hutchens**¹⁵. Aquest índex, menys utilitzat perquè és més complex, permet mesurar la part de la segregació total que es produeix *entre* i *dins* dels municipis i les xarxes escolars. Com en l'índex anterior, oscil·la entre 0 i 1; 0 és la situació de perfecta igualtat i la de màxima desigualtat, 1.

D'altra banda, amb la segregació com a *exposició* (en endavant, com a *concentració escolar*), es posa l'accent a analitzar el nivell de concentració d'un determinat grup social en les diferents escoles. Parlem d'*exposició* perquè, a diferència de la dimensió anterior, més centrada en la desigualtat entre centres, es mesura la probabilitat que un membre d'un grup interactuï amb un altre del mateix grup. Com més elevada sigui aquesta probabilitat, més elevada serà la concentració d'aquell grup social, i més homogènia podrà arribar a ser la composició interna del centre pel que fa a aquell grup social.

Aquesta dimensió es mesura a partir dels índexs següents:

¹³ Valiente, O. (2007). "Anàlisi de la segregació escolar a Catalunya". Proposta metodològica i explotació estadística. Document elaborat per encàrrec del Síndic de Greuges.

¹⁴ En el cas de l'anàlisi de la segregació en la distribució de l'alumnat estranger, aquest índex es calcula: $D = \frac{1}{2} \sum_{esc} \text{valor abs} (estr_{escola} / estr_{municipi} - esp_{escola} / esp_{municipi})$

¹⁵ En el cas de l'anàlisi de la segregació en la distribució de l'alumnat estranger, aquest índex es calcula: $H = \sum_{esc} (estr_{escola} / estr_{municipi}) - (estr_{escola} / estr_{municipi} * esp_{escola} / esp_{municipi})^{1/2}$

- **Aïllament**¹⁶. Aquest índex mesura la probabilitat que un alumne comparteixi centre escolar amb un altre membre del seu grup social. Té l'inconvenient d'estar afectat per la proporció del grup estudiat en la població total. El seu valor oscil·la d'un límit inferior variable (proporció del grup social analitzat al municipi) a 1 (màxima concentració).
- **Aïllament corregit**¹⁷. Aquest índex és una correcció de l'índex precedent, i és interessant perquè detreu l'efecte de la proporció del grup estudiat en la població total, la qual cosa permet comparar "l'efecte segregació" de municipis amb un pes diferent d'aquest grup social. Oscil·la de 0 (igualtat) a un límit superior que tendeix a 1 (màxima concentració).

L'escenari desitjat seria aquell en què els diferents grups socials es distribuïssin de manera equitativa entre els diversos centres escolars (baixa segregació escolar), sense centres hegemònicament compostos per determinats grups socials (baixa concentració escolar). En un cert sentit, aquesta reflexió ens aboca de nou a tenir en compte en l'anàlisi l'homogeneïtat social *entre* centres i l'heterogeneïtat social *dins* dels centres.

Per acabar, val a dir que en el marc d'aquest capítol ens referirem específicament al grup social conformat per l'alumnat estranger (entès com a aquell que no disposa de la nacionalitat espanyola). La manca d'altres dades estadístiques sobre la composició social dels centres escolars de Catalunya no ens permet de fer un abordatge més integral del fenomen de la segregació escolar en funció d'altres variables socials.

Les dades disponibles fan referència a la proporció d'alumnat estranger de segon cicle d'educació infantil, primària i secundària obligatòria dels centres sostinguts amb fons públics des del curs 2000/2001 fins el curs 2005/2006. Formen part del nostre univers de municipis aquells que escolaritzen més d'un alumne estranger, amb una mitjana superior a 20 alumnes per curs i any, i que tenen, com a mínim, dos centres per curs. Hi ha 158 municipis que compleixen aquests criteris a primària, i 118 a l'ESO.

3.2. Evolució dels fenòmens de la segregació i la concentració escolars relacionats amb l'escolarització de l'alumnat d'origen immigrant

L'evolució del fenomen de la segregació escolar està molt vinculada a l'evolució del fet migratori al nostre país. El quadre 1, elaborat a partir de dades relatives a la segregació, resumeix les característiques principals d'aquesta evolució i en diferencia tres períodes, condicionats, en part, a les fluctuacions dels fluxos migratoris.

¹⁶ En el cas de l'anàlisi de la segregació en la distribució de l'alumnat estranger, aquest índex es calcula: $I = \sum_{esc} (estr_{escola} / estr_{municipi} - estr_{escola} / alumnes_{escola})$

¹⁷ En el cas de l'anàlisi de la segregació en la distribució de l'alumnat estranger, aquest índex es calcula: $I_c = \sum_{esc} (estr_{escola} / estr_{municipi}) * (estr_{escola} / alumnes_{escola} - estr_{municipi} / alumnes_{municipi})$

Quadre 1. Resum de l'evolució de la segregació escolar a Catalunya

Període	Fluxos migratoris	Segregació	Concentració	Guetització
Final de la dècada dels 90	Poca intensitat	Creixent, alta	Estancada, baixa	Poca intensitat
2000-2004	Creixement elevat	Decreixent	Creixent, mitjana	Extensió, creixement elevat
2005 fins al moment actual	Atenuació	Estancada, alta	Creixent, alta	Consolidació

Font: Elaboració pròpia

En un primer període, ubicat al final de la dècada dels noranta, l'impacte del fet migratori encara era poc intens, i al sistema educatiu l'alumnat estranger representava només el 2% del total (dades corresponents als ensenyaments obligatoris). La poca intensitat del fenomen féu que molt pocs municipis dissenyessin polítiques educatives per fomentar la distribució equitativa de l'alumnat nouvingut. La manca d'aquestes polítiques va contribuir a incrementar notablement la segregació: pocs centres assumien l'escolarització de l'alumnat estranger, en contrast amb la resta, que no rebien cap tipus d'impacte.

No obstant això, el poc pes del fet migratori féu que els elevats nivells de segregació del sistema no es traduïssin en elevats nivells de concentració escolar de l'alumnat estranger. Podríem dir, doncs, que en aquest període la segregació responia a un problema més de manca d'implicació de la majoria de centres en l'acollida del fet migratori, que no pas de guetització present per l'elevada concentració dels pocs centres ja implicats. En aquest sentit, la taula 7, que recull dades quantitatives sobre l'evolució dels principals indicadors, mostra que els valors dels índexs de segregació al curs 2000-2001 són els més alts de tota la sèrie, i els de concentració els més baixos. Tot i que en aquells moments no hi havia problemes greus de concentració escolar de l'alumnat estranger, els elevats nivells de segregació conformaren l'escenari propici per a la gènesi posterior del procés de guetització de determinats centres.

Precisament, en un segon període, comprès entre els cursos 2000-2001 i 2003-2004, els fluxos migratoris s'intensificaren i el pes de l'alumnat estranger s'incrementà fins al 10%. Aquest creixement coincideix amb una certa extensió de les primeres polítiques d'equitat en la distribució de l'alumnat nouvingut i també de l'impacte del fet migratori en un nombre més alt de centres escolars. Tot i que la distribució de l'alumnat nouvingut continuava essent globalment poc equitativa i que els centres prèviament implicats a escolaritzar-lo continuaven assumint cada cop més protagonisme, la incidència creixent, encara que mínimament, del fet migratori en la resta de centres es va traduir en un decrement dels nivells de segregació escolar. En aquest sentit, la taula 7 mostra que l'índex de dissimilitud passa del 0,55 al 0,45 a primària, o del 0,47 al 0,37 a secundària.

Malgrat això, la taula 7 també mostra que aquesta disminució de la segregació escolar va anar acompanyada d'un augment de la concentració escolar de l'alumnat estranger en determinats centres. L'important pes que va assumir el fet migratori al sistema educatiu i els nivells considerables de concentració escolar que ja tenien determinats centres va comportar que molts es guetitzessin. És el període en el qual comencem a trobar nombrosos centres, per exemple, amb una proporció més elevada d'alumnat nouvingut que

d'alumnat autòcton, clarament per sobre del seu pes en el territori on s'ubica l'escola.

I finalment, en un tercer període, comprès d'ençà el curs 2004-2005 fins a l'actualitat, els fluxos immigratoris s'atenuen i la tendència creixent de l'alumnat nouvingut al sistema educatiu també. La taula 7 mostra que aquesta atenuació dels ritmes de creixement del fet migratori incideix també en l'evolució de la segregació escolar, que, tot i ser positiva en els anys anteriors, s'estanca (a l'alça a primària i a la baixa a secundària).

No obstant això, els nivells de concentració escolar de l'alumnat estranger es continuen incrementant (a un ritme superior que la disminució de l'índex de segregació escolar en el període precedent), i aquesta és una circumstància que ajuda a consolidar la guetització dels centres que començaven a tenir un impacte més gran del fet migratori. És un període en què ja trobem centres amb una proporció d'alumnat estranger superior al 75%.

Taula 7. Evolució de la segregació i de la concentració escolar a primària i secundària (2001-2006)

Etapa	Dimensió	Índex	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Primària	Segregació	Dissimilitud	0,55	0,51	0,47	0,45	0,46	0,46
	Concentració	Aïllament	0,10	0,12	0,16	0,21	0,24	0,26
		Aïllament (corregit)	0,07	0,08	0,10	0,12	0,13	0,14
Secundària	Segregació	Dissimilitud	0,47	0,41	0,38	0,37	0,36	0,35
	Concentració	Aïllament	0,07	0,09	0,11	0,14	0,16	0,20
		Aïllament (corregit)	0,04	0,05	0,05	0,07	0,07	0,08

Font: Elaboració a partir de dades de l'Estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)¹⁸.

Nota: Ens referim al període que va de P3 fins a 6è de primària com a *primària*. I ens referim als anys acadèmics segons l'any natural en què finalitzen (el 2000/2001 com a 2001 i així successivament).

L'evolució de la guetització s'observa clarament en les dades recollides a la taula 8, que exposa els deu centres de primària i de secundària a Catalunya amb una presència més elevada d'alumnat estranger (exclosa la ciutat de Barcelona). La major part d'aquests centres, que actualment tenen al voltant del 75% d'alumnat estranger, el curs 2000-2001 en tenien una proporció que girava només a l'entorn del 20% (5 alumnes estrangers per aula de mitjana). Aquest increment es va produir de manera ràpida, especialment concentrada entre els anys 2001 i 2004, quan els fluxos migratoris van ser més intensos i encara molts territoris estaven mancats de polítiques d'equitat en la distribució d'alumnat.

També és important destacar que encara avui, i malgrat la seva notòria guetització, molts d'aquests centres continuen incrementant la presència d'alumnat estranger. Aquesta tendència creixent, encara que sigui més moderada, no ha fet altra cosa que consolidar el procés de guetització.

¹⁸ Ídem.

Taula 8. Centres de primària i secundària amb més presència d'alumnat estranger (exclosa Barcelona ciutat) 2001 i 2006

Primària	Municipi	2001	2002	2003	2004	2005	2006
CEIP 1	Hospitalet de Llobregat, l'	26,0	42,8	52,7	70	74,4	85,1
CEIP 2	Salt	46,3	55,8	69,5	71,7	75,9	79,9
CEIP 3	Vic	20,2	55,2	63,6	68,5	77,1	79,3
CEIP 4	Vic	78,6
CEIP 5	Badalona	11,5	15	17,7	51	64,2	78,3
CEIP 6	Girona	22,1	20,7	54,3	60	68,6	69,7
CEIP 7	Hospitalet de Llobregat, l'	20,3	12,6	5,3	63,7	70,9	69,6
CEIP 8	Reus	9,3	49,1	55,2	62,1	66,1	69,5
CEIP 9	Santa Coloma de Gramenet	21,8	31,3	40,2	54,0	59,8	68,7
CEIP 10	Salt	12,5	67,7
Secundària	Municipi	2001	2002	2003	2004	2005	2006
IES 1	Salt	69,0	75,3
IES 2	Hospitalet de Llobregat, l'	14,5	28,2	39,5	53,0	52,9	68,3
IES 3	Hospitalet de Llobregat, l'	16,8	24,4	30,1	45,3	56,6	59,3
IES 4	Hospitalet de Llobregat, l'	18,4	28,8	42,0	53,0	42,2	55,6
IES 5	Hospitalet de Llobregat, l'	12,0	14,6	19,9	33,1	29,7	50,3
IES 6	Terrassa	10,9	15,5	28,1	37,7	41,0	50,0
IES 7	Badalona	5,9	13,9	18,6	23,3	38,6	44,2
IES 8	Lleida	9,3	11,7	15,7	30,7	33,8	43,8
IES 9	Santa Coloma de Gramenet	8,6	9,8	9,7	18,3	35,6	43,6
IES 10	Tarragona	6,7	14,6	20,9	28,7	34,7	43,0

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)¹⁹.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars.

Finalment, la taula 9, que recull la llista de centres concertats catalans amb una presència més elevada d'alumnat estranger, ens permet il·lustrar dues qüestions fonamentals per comprendre el fenomen de la segregació escolar. En primer lloc, la comparativa amb la taula anterior demostra que els centres de titularitat privada han experimentat un impacte més baix de la guetització escolar i una variació més baixa del nombre d'alumnat estranger en els darrers anys. Mentre que l'any 2006 no hi havia cap centre concertat que tingués més del 50% d'alumnat estranger, els deu centres públics de primària amb un impacte més alt del fet migratori superaven el 65%.

I en segon lloc, però, també constata que hi ha centres concertats plenament implicats en l'escolarització de l'alumnat nouvingut. La presència d'alumnat estranger en alguns d'aquests centres és superior al pes del fet migratori en algun dels centres públics del mateix municipi.

Més endavant, reprenem aquestes reflexions al voltant de la titularitat de centre i el tipus de relació que manté amb el fenomen de la segregació.

¹⁹ Ídem.

Taula 9. Llista de centres concertats de primària i secundària amb més presència d'alumnat estranger (exclosa Barcelona ciutat) 2001-2006

Primària	Municipi	2001	2002	2003	2004	2005	2006
C. Concertat 1	Vic	26,3	33,7	40,5	42,6	48,5	47,1
C. Concertat 2	Badalona	2,5	3,5	6,9	20	23,8	42,7
C. Concertat 3	Hospitalet de Llobr., l'	0	0	8,7	11,8	22,2	32,1
C. Concertat 4	Tarragona	0	0	6	12,6	20,7	25,9
C. Concertat 5	Llagostera	7,7	15,9	6,6	21,5	26,9	24,7
C. Concertat 6	Manlleu	6	12,3	14,8	18,5	21,9	24,3
C. Concertat 7	Hospitalet de Llobr., l'	1,7	5,4	4,1	13,2	18,4	22,3
C. Concertat 8	Manlleu	9,1	10,6	13,5	15	18,7	21,6
C. Concertat 9	Hospitalet de Llobr., l'	0,5	1,6	5	18	18,2	21,5
C. Concertat 10	Guissona	5,8	9	15	12,8	14,4	19,6
Secundària	Municipi	2001	2002	2003	2004	2005	2006
C. Concertat 1	Badalona	17,4	33,7
C. Concertat 2	Tàrrrega	14,5	28,2	39,5	53,0	16,1	27,8
C. Concertat 3	Manlleu	16,8	24,4	30,1	45,3	18,9	23,7
C. Concertat 4	Olot	18,4	28,8	42,0	53,0	15,2	21,9
C. Concertat 5	Mataró	12,0	14,6	19,9	33,1	14,3	20,8
C. Concertat 6	Manresa	10,9	15,5	28,1	37,7	13,7	20,1
C. Concertat 7	Olot	5,9	13,9	18,6	23,3	19,1	19,9
C. Concertat 8	Tortosa	9,3	11,7	15,7	30,7	15,0	19,9
C. Concertat 9	Terrassa	8,6	9,8	9,7	18,3	16,0	19,6
C. Concertat 10	Hospitalet de Llobr., l'	6,7	14,6	20,9	28,7	20,0	19,4

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²⁰.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars.

3.3. Localització territorial dels fenòmens de la segregació i la concentració escolars

No cal dir que hi ha diferències territorials importants en la localització dels fenòmens de la segregació i la concentració escolars a Catalunya.

Pel que fa a la segregació escolar, la taula 10 exposa la llista dels vint municipis que tenen una xarxa escolar més segregada (segons l'índex de Hutchens, exclosa la ciutat de Barcelona). S'hi constata l'elevada segregació escolar existent en la major part dels municipis de les comarques del Barcelonès i del Baix Llobregat i als principals municipis del camp de Tarragona i de l'àrea del Vallès Occidental i Oriental, a més d'altres com Salt o Lleida. A banda d'aquest darrer, tant a primària com a secundària, destaquen també en negatiu municipis com ara Sant Feliu de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sabadell, l'Hospitalet de Llobregat, Badalona i Cerdanyola del Vallès. Aquests són els municipis amb més desequilibris entre centres en l'escolarització de l'alumnat estranger.

²⁰ Ídem.

Taula 10. Llista dels vint municipis catalans amb més segregació escolar (Hutchens) a primària i a secundària (exclosa la ciutat de Barcelona) 2006

Primària	Total (Hutchens)	% alumnat estranger	Secundària	Total (Hutchens)	% alumnat estranger
Sant Feliu de Llobregat	0,32	5,9	Esplugues de Llobregat	0,13	11,9
Lleida	0,30	10,7	Sant Feliu de Llobregat	0,07	7,2
Cerdanyola del Vallès	0,29	5,1	Molins de Rei	0,00	5,3
Sant Vicenç dels Horts	0,29	4,6	Gavà	0,05	6,3
Esplugues de Llobregat	0,29	11,5	Sabadell	0,09	8,1
Valls	0,28	8,8	Hospitalet de Llobregat, l'	0,07	21,2
Sabadell	0,26	8,3	Badalona	0,11	12,4
Salt	0,25	47,1	Cerdanyola del Vallès	0,06	7,0
Cornellà de Llobregat	0,24	14,1	Sant Sadurní d'Anoia	0,11	7,2
Badalona	0,23	10,7	Castelldefels	0,03	15,3
Gavà	0,22	6,1	Sant Cugat del Vallès	0,08	6,8
Hospitalet de Llobregat, l'	0,22	20,5	Viladecans	0,04	8,1
Sant Boi de Llobregat	0,22	6,3	Lleida	0,08	10,2
Vilanova i la Geltrú	0,21	7,8	Tarragona	0,08	11,9
Tarragona	0,21	10,0	Mollet del Vallès	0,04	10,3
Reus	0,20	14,2	Reus	0,05	13,1
Viladecans	0,20	7,6	Sant Adrià de Besòs	0,09	4,7
Granollers	0,20	13,6	Sant Boi de Llobregat	0,02	8,0
Sant Joan Despí	0,18	8,3	Granollers	0,06	8,8
Molins de Rei	0,18	3,8	Mataró	0,06	12,1

Font: Elaboració a partir de dades de l'Estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²¹.

Si es pren en consideració la concentració de l'alumnat estranger en determinats centres, tal com recull la taula 11, amb l'índex d'aïllament (corregit), hom s'adona que, en general, aquests també són els municipis amb una composició social dels centres més homogènia des del punt de vista de l'origen autòcton o immigrant de l'alumnat. En aquest cas, tant a primària com a secundària, destaquen en negatiu l'Hospitalet de Llobregat, Badalona, Lleida i Salt.

²¹ Ídem.

Taula 11. Llista dels deu municipis catalans amb més concentració a primària i a secundària (exclosa Barcelona ciutat) 2001-2006

Primària Municipi	% alumnat estranger	Aïllament (corregit)		Aïllament	
	2006	2006	2001	2006	2001
Valls	8,8	0,27	0,12	0,36	0,13
Lleida	10,7	0,25	0,04	0,35	0,05
Hospitalet de Llobregat, l'	20,5	0,21	0,09	0,41	0,12
Cornellà de Llobregat	14,1	0,20	0,07	0,34	0,09
Granollers	13,6	0,19	0,05	0,33	0,07
Salt	47,1	0,18	0,25	0,65	0,38
Badalona	10,7	0,18	0,04	0,28	0,06
Reus	14,2	0,17	0,05	0,31	0,07
Girona	11,8	0,15	0,07	0,27	0,10
Calella	17,1	0,15	0,03	0,32	0,12
Secundària Municipi	% alumnat estranger	Aïllament (corregit)		Aïllament	
	2006	2006	2001	2006	2001
Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	0,16	0,06	0,37	0,1
Esplugues de Llobregat	11,9	0,11	0,01	0,23	0,03
Badalona	12,4	0,11	0,02	0,24	0,04
Salt	34,1	0,10	0,03	0,45	0,10
Lleida	10,2	0,10	0,03	0,20	0,04
Calella	16,1	0,09	0,01	0,25	0,04
Sant Feliu de Llobregat	7,2	0,09	0,02	0,16	0,04
Gavà	6,3	0,09	0,03	0,15	0,05
Sabadell	8,1	0,09	0,01	0,17	0,02
Tarragona	11,9	0,08	0,02	0,20	0,03

Font: Elaboració a partir de dades de l'Estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²².

Tant els índexs de segregació com els de concentració escolar ens mostren que aquests processos són especialment rellevants en municipis de la primera corona de l'àrea metropolitana de Barcelona. Com veurem en l'apartat següent, la segregació o la concentració escolars no tenen una relació directa amb la presència d'alumnat estranger al municipi. De fet, dels municipis amb més segregació només l'Hospitalet de Llobregat es troba entre els vint municipis amb més alumnat estranger. Ens trobem, doncs, davant de processos que tenen probablement més relació amb la distribució espacial en el territori de la població estrangera, amb les dinàmiques de cohesió o descohesió socials que puguin accentuar els processos de diferenciació social en l'accés a l'escolarització, i amb les mateixes polítiques educatives que es dissenyen per evitar la segregació i la concentració escolars. L'anàlisi local ens permetrà contrastar amb més detall aquestes qüestions.

²² Ídem.

3.4. Condicionants de la localització del fenomen de la segregació escolar

Impacte del fet migratori, polítiques educatives i segregació escolar

Hi ha certs discursos polítics que associen la segregació i la concentració escolars amb l'impacte del fet migratori a escala local. Des d'aquest punt de vista, es tendeix a creure que aquests fenòmens són més intensos i es localitzen d'una manera més prevalent als municipis amb una presència més elevada de població immigrada.

La realitat, però, és ben diversa. Les taules precedents (10 i 11) ja constaten les importants diferències existents entre els municipis més segregats pel que fa al percentatge d'alumnat estranger a les escoles. Cerdanyola del Vallès (amb una proporció aproximada del 6%), Lleida (10%), l'Hospitalet de Llobregat (20%) o Salt (40%) divergeixen clarament en el pes del fet migratori, però convergeixen en l'elevada segregació escolar.

La taula 12 ho exemplifica d'una altra manera quan exposa la llista de vint municipis amb una presència més elevada d'alumnat estranger a les escoles de primària i constata que només dos, Salt i l'Hospitalet de Llobregat, apareixen entre els municipis catalans amb un nivell de segregació i concentració escolars més alts. Totes aquestes són evidències que la segregació escolar no és més present als municipis que tenen més immigració.

Taula 12. Vint municipis amb el percentatge d'alumnat estranger a primària més elevat segons municipi (exclosa Barcelona ciutat) 2001-2006

Municipi	Comarca	2001	2006	Entre els 20 municipis amb més segregació	Entre els 10 municipis amb més concentració
Salt	Gironès	12,9	47,1	Sí	Sí
Manlleu	Osona	8,5	30,3	No	No
Guissona	Segarra	3,9	28,9	No	No
Canovelles	Vallès Oriental	0,7	28,6	No	No
Roses	Alt Empordà	9,7	26,7	No	No
Calonge	Baix Empordà	14,7	26,2	No	No
Banyoles	Pla de l'Estany	5,6	25,5	No	No
Lloret de Mar	Selva	7,3	25,2	No	No
Arbúcies	Selva	4,6	24,9	No	No
Mont-roig del Camp	Baix Camp	9,5	24,7	No	No
Olot	Garrotxa	2,5	24,6	No	No
Torroella de Montgrí	Baix Empordà	9,8	24,0	No	No
Bisbal d'Empordà, la	Baix Empordà	4,8	23,1	No	No
Calafell	Baix Penedès	3,1	23,0	No	No
Castell-Platja d'Aro	Baix Empordà	12,1	22,8	No	No
Vic	Osona	7,9	22,2	No	No
Figueres	Alt Empordà	5,7	21,8	No	No
Cervera	Segarra	4,8	20,5	No	No
Hospitalet de Llobregat, l'	Barcelonès	3,5	20,5	Sí	Sí
Palafugell	Baix Empordà	5,7	20,5	No	No

Font: Elaboració a partir de dades de l'Estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²³

²³ Ídem.

Malgrat les diferències importants entre municipis pel que fa a l'impacte del fet migratori, val a dir que la segregació escolar interna dels diferents municipis és globalment superior a la segregació escolar present entre municipis. Això s'observa clarament en la taula 13, que exposa el càlcul de l'índex de Hutchens per al conjunt de Catalunya, desglossat entre i dins de municipis. Concretament, si prenem Catalunya en conjunt, el 78,9% de la segregació escolar a primària s'explica per les desigualtats internes a escala local, i el 83,3% a secundària.

Taula 13. Evolució de la segregació escolar (Hutchens) a primària i secundària a Catalunya (2001-2006)

Etap	Hutchens	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Primària	Total	0,3	0,25	0,21	0,19	0,19	0,19
	Entre municipis	0,08	0,06	0,04	0,04	0,04	0,04
	Dins municipis	0,22	0,2	0,17	0,15	0,15	0,15
	% dins municipis	73,3	80,0	81,0	78,9	78,9	78,9
Secundària	Total	0,22	0,17	0,14	0,13	0,12	0,12
	Entre municipis	0,06	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03
	Dins municipis	0,16	0,13	0,11	0,1	0,09	0,1
	% dins municipis	72,7	76,5	78,6	76,9	75,0	83,3

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²⁴.

Aquestes diferències existents entre municipis posen de manifest dues qüestions fonamentals per combatre el fenomen.

La primera és que la segregació escolar és un fenomen evitable que no està subjecte exclusivament a factors sobrevinguts de caràcter estructural, com ara el fenomen migratori, aliens a qualsevol tipus de control de la política pública. De fet, al llarg d'aquest informe es demostra que un dels factors que expliquen la localització de la segregació escolar en determinats territoris té a veure amb les polítiques educatives dutes a terme per a la distribució de l'alumnat estranger. Els municipis que han desenvolupat polítiques decidides d'equitat educativa en la gestió del fet migratori presenten, en general, nivells més baixos de segregació escolar. És coneguda, per exemple, la tasca realitzada des de fa anys en municipis com Vic o Olot: tot i aparèixer entre els vint municipis amb un impacte més elevat del fet migratori, no destaquen per la segregació dels centres escolars (vegeu la taula 12).

I la segona, relacionada amb l'anterior, fa referència a la importància de comprendre què succeeix a escala local per explicar el mateix fenomen de la segregació. Els propers epígrafs aporten noves pistes sobre els factors que expliquen la incidència del fenomen, més en uns territoris que en d'altres.

El problema de la segregació residencial i el problema de la segregació escolar

A més de la implantació o no de polítiques de planificació educativa, un factor explicatiu clau, el més determinant segons la recerca sociològica, té a veure amb la segregació residencial que pateixen els municipis. En general, els municipis més segregats des del punt de vista educatiu també són els que tenen una segregació residencial més alta de la població. Les diferències en la

²⁴ Ídem.

composició social dels barris fan que les escoles ubicades en zones amb una presència més alta de població estrangera tendeixin a tenir una proporció d'alumnat estranger més alta, i que les escoles del mateix municipi ubicades en zones amb un impacte sensiblement inferior del fet migratori tendeixin a tenir-ne proporcions més baixes.

Ara bé, el problema real, tal com la recerca sociològica també s'ha ocupat de demostrar, és que la segregació escolar acaba sent superior a la segregació residencial o, el que és el mateix, que la segregació escolar només s'explica parcialment per la segregació residencial. Hi ha altres factors, com la mateixa absència de polítiques educatives decidides comentada anteriorment, que provoquen aquesta situació. Per tant, el problema no és pas que hi hagi centres amb una elevada presència d'alumnat estranger, sinó que aquesta presència sigui clarament superior al percentatge d'infants estrangers del seu territori d'influència.

La taula 14, que conté la llista dels centres catalans de primària i de secundària amb més presència d'alumnat estranger respecte a la mitjana del municipi, ens permet veure parcialment aquesta qüestió. Encara que no elimina l'efecte de la segregació residencial interna, es constata que hi ha centres amb un percentatge d'alumnat estranger clarament superior a la mitjana del seu municipi.

Taula 14. Llista de centres de primària i secundària amb més presència d'alumnat estranger respecte a la mitjana del municipi (exclosa Barcelona ciutat) 2006

Primària	Municipi	% estrangers municipi	% estrangers escola	Diferència
CEIP 1	Badalona	10,7	78,3	67,6
CEIP 2	Hospitalet de Llobregat, l'	20,5	85,1	64,7
CEIP 3	Girona	11,8	69,7	57,8
CEIP 4	Vic	22,2	79,3	57,1
CEIP 5	Vic	22,2	78,6	56,4
CEIP 6	Reus	14,2	69,5	55,3
CEIP 7	Cornellà de Llobregat	14,1	65,5	51,3
CEIP 8	Santa Coloma de Gramenet	19,3	68,7	49,4
CEIP 9	Hospitalet de Llobregat, l'	20,5	69,6	49,1
CEIP 10	Valls	8,8	57,8	49,0
Secundària	Municipi	% estrangers municipi	% estrangers escola	Diferència
IES 1	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	68,3	47,1
IES 2	Salt	34,1	75,3	41,2
IES 3	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	59,3	38,0
IES 4	Terrassa	13,1	50,0	36,9
IES 5	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	55,6	34,3
IES 6	Lleida	10,2	43,8	33,6
IES 7	Badalona	12,4	44,2	31,8
IES 8	Tarragona	11,9	43,0	31,1
IES 9	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	50,3	29,1
IES 10	Sabadell	8,1	34,0	25,9

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²⁵.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars.

²⁵ Ídem.

Precisament, la situació d'aquests centres contrasta amb la d'altres centres que tenen un impacte escàs del fet migratori. La taula 15 exposa la llista dels centres catalans amb una presència més baixa d'alumnat estranger respecte a la mitjana del municipi. Sorpren, principalment, que l'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet o Salt, que apareixen com a municipis amb els centres amb més presència d'alumnat estranger (respecte al pes d'aquest grup social al municipi), també tinguin els centres amb menys presència d'aquest alumnat. Aquesta és una constatació clara de la segregació interna.

Taula 15. Llista de centres de primària i secundària amb una presència més baixa d'estrangers respecte a la mitjana del municipi (exclosa Barcelona ciutat) 2006

Primària	Municipi	% estrangers municipi	% estrangers escola	Diferència
C. Concertat 1	Salt	47,1	0,4	-46,7
C. Concertat 2	Salt	47,1	0,8	-46,3
C. Concertat 3	Salt	47,1	16,1	-31,1
C. Concertat 4	Banyoles	25,5	0,5	-25,1
C. Concertat 5	Lloret de Mar	25,2	2,3	-22,9
C. Concertat 6	Hospitalet de Llobregat, l'	20,5	0,0	-20,5
C. Concertat 7	Hospitalet de Llobregat, l'	20,5	0,2	-20,2
C. Concertat 8	Hospitalet de Llobregat, l'	20,5	0,5	-20,0
C. Concertat 9	Hospitalet de Llobregat, l'	20,5	0,5	-20,0
C. Concertat 10	Hospitalet de Llobregat, l'	20,5	0,5	-20,0
Secundària	Municipi	% estrangers municipi	% estrangers escola	Diferència
C. Concertat 11	Salt	34,1	7,9	-26,3
C. Concertat 12	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	0,0	-21,2
C. Concertat 13	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	0,0	-21,2
C. Concertat 14	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	0,2	-21,0
C. Concertat 15	Santa Coloma de Gramenet	20,8	0,0	-20,8
C. Concertat 16	Lloret de Mar	24,6	4,9	-19,7
C. Concertat 17	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	1,8	-19,5
C. Concertat 18	Santa Coloma de Gramenet	20,8	1,8	-19,0
C. Concertat 19	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	2,5	-18,7
C. Concertat 20	Hospitalet de Llobregat, l'	21,2	2,5	-18,7

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²⁶.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars.

Per neutralitzar completament l'efecte de la segregació residencial és interessant comparar aquesta presència escolar en relació amb la seva zona educativa de referència. La taula 16 fa aquest exercici pel que fa a centres escolars de l'Hospitalet de Llobregat amb una presència més alta o més baixa d'alumnat estranger. Hi ha escoles que tenen un percentatge d'alumnat estranger més de 30 punts percentuals per sobre del pes demogràfic d'aquest grup social a la zona educativa de referència. En canvi, en sentit contrari, altres centres tenen una presència 25 punts percentuals per sota. Aquestes dades són prou notòries de la important segregació escolar existent al municipi de l'Hospitalet de Llobregat.

²⁶ Ídem.

Taula 16. Llista de centres de primària amb més i menys presència d'estrangers a l'Hospitalet de Llobregat (2006)

Centres amb més presència d'alumnat estranger	Titularitat	% estrangers zona	% estrangers escola	Diferència
CEIP 1	Públic	32,2	85,1	52,9
CEIP 2	Públic	26,6	69,6	43,0
CEIP 3	Públic	31,3	65,3	34,0
CEIP 4	Públic	32,2	63,8	31,6
CEIP 5	Públic	31,3	61,9	30,6
CEIP 6	Públic	32,2	60,2	28,0
CEIP 7	Públic	31,3	56,9	25,6
CEIP 8	Públic	26,6	54,2	27,6
CEIP 9	Públic	26,6	48,1	21,5
CEIP 10	Públic	31,3	46,2	14,9
CEIP 11	Públic	10,8	39,0	28,2
C. Concertat 1	Concertat	32,2	32,1	-0,1
CEIP 12	Públic	31,3	31,7	0,4
CEIP 13	Públic	11,6	31,4	19,8
CEIP 14	Públic	14,9	28,9	14,0
Centres amb menys presència d'alumnat estranger		% estrangers zona	% estrangers escola	Diferència
CEIP 15	Públic	11,6	5,4	-6,2
C. Concertat 2	Concertat	11,6	5,4	-6,2
C. Concertat 3	Concertat	11,6	4,6	-7,0
C. Concertat 4	Concertat	10,8	4,2	-6,6
C. Concertat 5	Concertat	14,9	4,1	-10,8
CEIP 16	Públic	11,6	2,9	-8,7
C. Concertat 6	Concertat	26,6	2,1	-24,5
C. Concertat 7	Concertat	14,9	1,4	-13,5
C. Concertat 8	Concertat	26,6	0,9	-25,7
C. Concertat 9	Concertat	11,6	0,8	-10,8
C. Concertat 10	Concertat	10,8	0,5	-10,3
C. Concertat 11	Concertat	10,8	0,4	-10,4
C. Concertat 12	Concertat	10,8	0,4	-10,4
C. Concertat 13	Concertat	10,8	0,2	-10,6
C. Concertat 14	Concertat	11,6	0,0	-11,6

Font: Elaboració a partir de dades de l'Estadística de matriculació del Departament d'Educació i padró d'habitants.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars.

La relació de la titularitat de centre amb el fenomen de la segregació escolar

Aquestes darreres taules també posen de manifest la important diferència existent entre sectors de titularitat pel que fa a l'escolarització de l'alumnat estranger. La majoria d'escoles amb una presència més important de població estrangera són de titularitat pública, mentre que les que en tenen menys són majoritàriament de titularitat privada.

En aquesta línia, la taula 17 exposa, mitjançant un índex d'equitat (vegeu la nota metodològica a peu de pàgina), el desequilibri existent entre el sector públic i el privat en l'escolarització de l'alumnat estranger a primària per municipis més grans de 50.000 habitants i capitals de comarca. Segons aquest

índex, els municipis amb una distribució menys equitativa entre sectors són Sant Feliu de Llobregat, Banyoles, Viladecans, Castelldefels, el Prat de Llobregat i Salt, amb desequilibris superiors als 15 punts. Val a dir que en l'extrem de més equitat hi trobem municipis amb una elevada presència d'alumnat estranger, com ara Figueres, Olot, Vic o la Bisbal d'Empordà. L'esforç en polítiques de redistribució de l'alumnat nouvingut en aquests darrers casos difereix força dels anteriors.

Taula 17. Índex d'equitat en la distribució de l'alumnat estranger a primària per sectors de titularitat per municipis més grans de 50.000 habitants i capitals de comarca (2006)

Municipi	% alumnat estranger (primària)	Índex d'equitat (primària)
Sant Feliu de Llobregat	6,5	79,9
Banyoles	25,5	42,4
Viladecans	9,4	24,5
Castelldefels	19,3	22,7
Prat de Llobregat, el	9,5	17,1
Salt	44,8	15,1
Sant Boi de Llobregat	7,4	14,4
Móra d'Ebre	12,7	13,8
Sabadell	9,4	12,2
Vendrell, el	17,3	10,2
Santa Coloma de Gramenet	21,1	9,2
Montblanc	4,1	8,8
Cornellà de Llobregat	16,8	6,5
Tortosa	18,7	6,5
Barcelona	11,7	6,1
Reus	15,6	5,4
Lleida	10,9	5,3
Vilafranca del Penedès	12,6	5,3
Valls	10,1	5,2
Amposta	16,5	5,0
Sant Cugat del Vallès	6,6	4,8
Puigcerdà	20,2	4,8
Santa Coloma de Farners	16,6	4,7
Hospitalet de Llobregat, l'	23,1	4,6
Terrassa	13,3	4,6
Vilanova i la Geltrú	8,8	4,4
Granollers	14,0	4,3
Mollet del Vallès	10,2	4,3
Badalona	11,8	4,1
Tarragona	11,6	3,9
Rubí	15,5	3,8
Solsona	15,2	3,6
Mollerussa	18,6	3,6
Manresa	16,8	3,3
Mataró	16,0	3,1
Ripoll	9,6	2,8
Girona	11,9	2,8
Igualada	9,5	2,5
Figueres	21,9	2,3
Olot	25,0	2,2
Balaguer	17,4	1,6

Vic	21,6	1,5
Borges Blanques, les	9,7	1,2
Bisbal d'Empordà, la	23,1	1,2
Berga	18,0	1,2
Seu d'Urgell, la	20,2	0,9
Tremp	15,9	0,8
Tàrrega	17,0	0,8

Font: Elaboració a partir de dades de l'informe *Estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2006*, publicat per la Fundació Jaume Bofill (Ferrer i Albaigés, 2008)²⁷.

Nota: L'Índex d'equitat correspon a: percentatge d'alumnat estranger (sector públic) / percentatge d'alumnat estranger (sector privat). Una distribució equitativa d'alumnat estranger per sectors de titularitat comporta un índex d'equitat igual a 1. Quan l'índex és superior a 1, com succeeix en el cas de Catalunya, indica un desequilibri de l'escolarització de l'alumnat estranger en benefici del sector públic. Com més s'allunya el valor de l'índex de l'1, menys equitativa és la distribució de l'alumnat.

La taula 18, mitjançant l'índex de Hutchens, llista els vint municipis catalans amb més segregació en el conjunt de la xarxa escolar, i es constata que Sant Feliu de Llobregat o Salt expliquen l'elevada segregació fonamentalment per les diferències existents entre sectors de titularitat (en un 65,6% en el primer cas, i en un 80,0% en el segon).

Dit això, la taula 18 també demostra dues qüestions més, fonamentals per comprendre correctament el fenomen de la segregació escolar al nostre país.

La primera és que en molts municipis les desigualtats *entre* sectors són més petites que les desigualtats *dins* dels sectors. És a dir, hi ha més heterogeneïtat interescolar dins de cada sector que entre sectors. Si bé hi ha municipis com Sant Feliu de Llobregat o Salt que, com vèiem, tenen diferències importants entre sectors, també trobem municipis com Lleida, Valls, Badalona, Vilanova i la Geltrú o Tarragona que expliquen l'elevada segregació per les diferències existents principalment dins dels sectors. En aquests casos, menys del 30% de la segregació que presenten respon a les desigualtats entre sectors.

Això demostra que, malgrat les diferències estructurals entre sectors, hi ha municipis amb xarxes escolars amb escoles concertades perfectament equiparables en la seva composició social a moltes escoles públiques que estan plenament implicades en l'escolarització de l'alumnat estranger.

Precisament, la segona de les consideracions fa referència a les desigualtats internes dins dels sectors. En general, dins dels sectors, hi ha més desigualtats en el privat que en el públic: les escoles públiques acostumen a tenir més homogeneïtat interescolar pel que fa a l'escolarització de l'alumnat estranger que les escoles concertades, que presenten situacions més heterogènies. Això succeeix en municipis com ara Sant Feliu de Llobregat, Salt, Esplugues de Llobregat o Sant Boi de Llobregat, per exemple. En aquests casos, l'escolarització de l'alumnat estranger és assumida per la majoria d'escoles públiques presents i només per algunes escoles concertades.

En altres municipis, però, les desigualtats més importants es localitzen al sector públic. Valls, Lleida o Vilanova i la Geltrú en serien exponents. És important, doncs, destacar també que no totes les escoles públiques estan igualment implicades en l'escolarització de l'alumnat estranger; també hi ha

²⁷ Ídem.

territoris amb una heterogeneïtat interescolar important dins el sector públic. Com veurem més endavant, o ja hem pogut comprovar anteriorment en el cas de l'Hospitalet, aquestes diferències entre escoles públiques no s'expliquen per una qüestió de segregació urbana exclusivament.

Taula 18. Llista dels vint municipis catalans amb més segregació escolar (Hutchens) a primària i a secundària (exclosa la ciutat de Barcelona) 2006

	Total (Hutchens)	Públic	Privat	Dins de sectors	Entre sectors	% alumnat centres concertats	% alumnat estranger
Primària							
Sant Feliu de Llobregat	0,32	0,12	0,33	0,12	0,21	49,1	5,9
Lleida	0,30	0,24	0,21	0,21	0,09	46,6	10,7
Cerdanyola del Vallès	0,29	0,15	0,47	0,14	0,15	32,2	5,1
Sant Vicenç dels Horts	0,29	0,15	...	0,13	0,16	27,6	4,6
Esplugues de Llobregat	0,29	0,08	0,63	0,13	0,16	40,5	11,5
Valls	0,28	0,29	0,03	0,19	0,09	48,1	8,8
Sabadell	0,26	0,12	0,32	0,14	0,12	41,1	8,3
Salt	0,25	0,03	0,26	0,05	0,20	30,4	47,1
Cornellà de Llobregat	0,24	0,18	0,22	0,18	0,06	23,3	14,1
Badalona	0,23	0,15	0,21	0,16	0,07	51,0	10,7
Gavà	0,22	0,04	0,18	0,07	0,16	57,5	6,1
Hospitalet de Llobregat, l'	0,22	0,12	0,19	0,13	0,09	47,3	20,5
Sant Boi de Llobregat	0,22	0,09	0,20	0,09	0,12	41,2	6,3
Vilanova i la Geltrú	0,21	0,21	0,04	0,16	0,05	38,2	7,8
Tarragona	0,21	0,14	0,21	0,15	0,05	44,4	10,0
Reus	0,20	0,13	0,11	0,11	0,09	44,7	14,2
Viladecans	0,20	0,08	0,17	0,08	0,12	34,0	7,6
Granollers	0,20	0,16	0,08	0,12	0,07	46,8	13,6
Sant Joan Despí	0,18	0,13	0,00	0,11	0,07	27,2	8,3
Molins de Rei	0,18	0,11	0,08	0,10	0,08	32,2	3,8
Secundària							
	Total (Hutchens)	Públic	Privat	Dins de sectors	Entre sectors	% alumnat centres concertats	% alumnat estranger
Esplugues de Llobregat	0,28	0,04	0,53	0,13	0,16	48,4	11,9
Sant Feliu de Llobregat	0,21	0,03	0,18	0,07	0,14	62,1	7,2
Molins de Rei	0,20	0,00	...	0,00	0,20	34,3	5,3
Gavà	0,19	0,04	0,09	0,05	0,14	62,1	6,3
Sabadell	0,19	0,05	0,24	0,09	0,10	46,7	8,1
Hospitalet de Llobregat, l'	0,17	0,06	0,12	0,07	0,11	48,8	21,2
Badalona	0,17	0,07	0,20	0,11	0,06	52,7	12,4
Cerdanyola del Vallès	0,17	0,04	0,24	0,06	0,11	35,9	7,0
Sant Sadurní d'Anoia	0,15	0,00	0,38	0,11	0,04	43,1	7,2
Castelldefels	0,15	0,01	0,15	0,03	0,13	34,3	15,3
Sant Cugat del Vallès	0,15	0,02	0,18	0,08	0,07	56,5	6,8
Viladecans	0,15	0,00	0,27	0,04	0,11	36,4	8,1
Lleida	0,15	0,06	0,14	0,08	0,07	42,0	10,2
Tarragona	0,14	0,04	0,17	0,08	0,06	46,6	11,9
Mollet del Vallès	0,13	0,00	0,18	0,04	0,09	40,5	10,3
Reus	0,12	0,04	0,07	0,05	0,07	43,7	13,1
Sant Adrià del Besòs	0,11	0,17	0,01	0,09	0,02	61,0	4,7

Sant Boi de Llobregat	0,10	0,01	0,07	0,02	0,08	41,6	8,0
Granollers	0,10	0,06	0,07	0,06	0,03	50,8	8,8
Mataró	0,09	0,02	0,10	0,06	0,04	56,7	12,1

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²⁸.

Finalment, els gràfics 3 i 4 ens mostren la relació bivariant entre el pes de l'escola concertada en cada municipi en ensenyament primari i secundari, respectivament, i l'índex de segregació escolar. Els gràfics permeten constatar, en primer lloc, que la relació entre sectors de titularitat i segregació és força semblant a primària i a secundària. En efecte, la ubicació dels municipis en els diferents quadrants és molt semblant en ambdós gràfics.

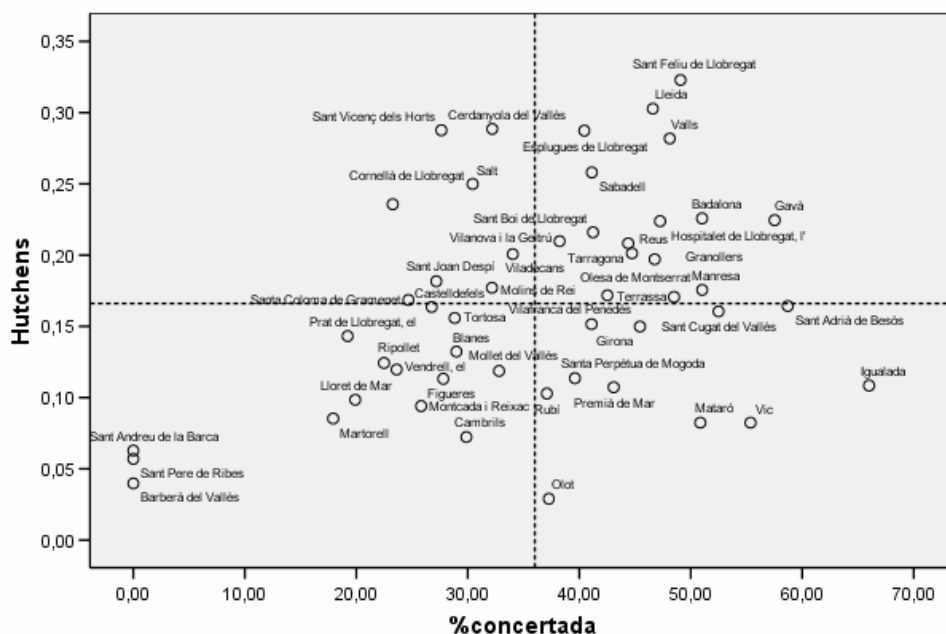
En segon lloc, permet visualitzar que, en línies generals, segregació i percentatge de matrícula al sector concertat mantenen una relació positiva, sense que aquesta sigui una pauta determinant (hi ha més municipis en el segon i tercer quadrants, és a dir, municipis en els quals es combina una elevada presència de concertada amb una elevada segregació i municipis amb baixa presència de concertada i baixa segregació). Sobre aquest aspecte, cal assenyalar que la relació de causalitat possiblement es produeixi en ambdós sentits: és a dir, la presència d'escola concertada genera espais de diferenciació social que accentuen la segregació i els mateixos processos de segregació estimulen la demanda d'ensenyament concertat com a estratègia de fugida.

I en tercer lloc, i el més important, els gràfics permeten observar que hi ha municipis amb presència elevada d'alumnat escolaritzat al sector concertat, però que manté nivells baixos de segregació escolar. Són casos en què es poden reconèixer polítiques educatives locals actives en la lluita contra la segregació i en què els efectes són visiblement positius. Vic i Olot són dos exemples coneguts d'aquestes bones pràctiques. En ambdós municipis l'ajuntament va ser especialment actiu a cercar vies d'implicació dels centres concertats en el procés d'escolarització de l'alumnat d'origen immigrant. Per contra, en molts municipis de la primera i la segona corona metropolitana de Barcelona trobem una elevada segregació escolar amb presència desigual d'alumnat matriculat al sector concertat. Són municipis on hi ha un ampli marge de millora per aconseguir una distribució més equitativa de l'alumnat immigrant.

²⁸ Ídem.

Gràfic 3

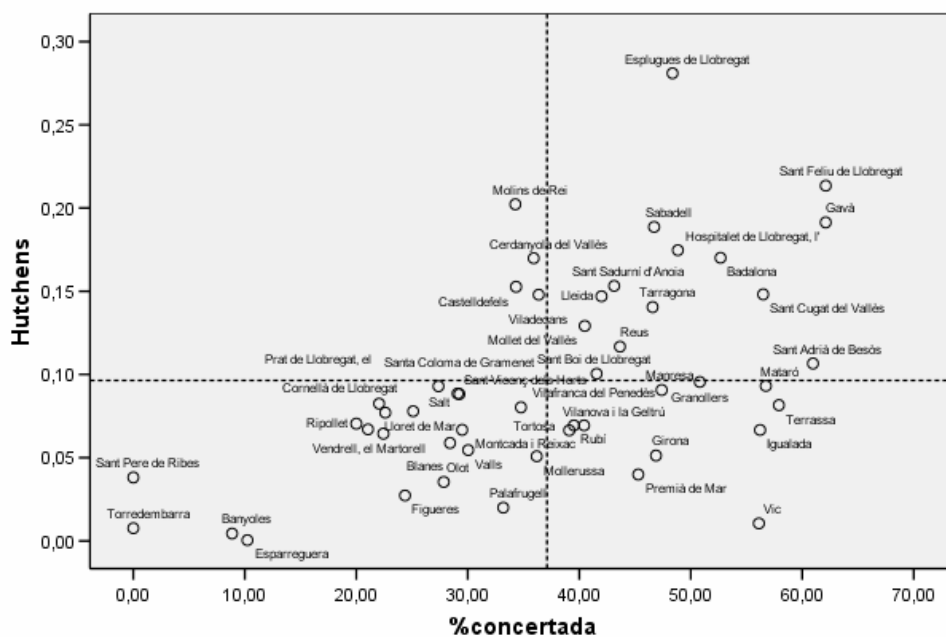
Segregació segons percentatge de concertada a Primària. 2006 (n=50)

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²⁹.

Gràfic 4

Segregació segons percentatge de concertada a secundària. 2006 (n=50)

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²⁹.

²⁹ Ídem.

3.5. El fenomen de la segregació escolar a la ciutat de Barcelona

Finalment, en aquest darrer apartat, volem aturar-nos a analitzar breument el fenomen de la segregació escolar a la ciutat de Barcelona. Per la seva dimensió i segregació espacial pronunciada i per l'administració específica dels processos d'escolarització per mitjà del Consorci d'Educació entre el Departament d'Educació i l'Ajuntament de Barcelona, són processos que mereixen una atenció específica.

La taula 19 ens mostra, en primer lloc, que l'evolució dels processos de segregació i concentració escolars a la ciutat entre 2001 i 2006 ha seguit unes pautes semblants al que ha succeït en la resta de municipis catalans. Així mateix, la segregació escolar és superior dins dels districtes que entre els districtes, i superior dins de les xarxes de titularitat que entre les xarxes.

Taula 19. Diferents mesures de segregació i concentració a primària i secundària a Barcelona (2001-2006)

Primària	2001	2002	2003	2004	2005	2006
% alumnat estranger	2,97	4,93	7,11	9,24	10,18	10,59
Hutchens	0,41	0,38	0,33	0,31	0,3	0,3
Aïllament (corr.)	0,15	0,21	0,21	0,22	0,22	0,23
(H) Entre districtes	0,07	0,08	0,06	0,06	0,06	0,06
(H) Dins districtes	0,34	0,3	0,27	0,24	0,24	0,23
(H) Entre xarxes	0,08	0,11	0,1	0,12	0,11	0,11
(H) Dins xarxes	0,32	0,28	0,23	0,19	0,18	0,18
Secundària	2001	2002	2003	2004	2005	2006
% alumnat estranger	3,73	5,34	7,46	9,6	10,48	12,25
Hutchens	0,34	0,3	0,27	0,27	0,25	0,26
Aïllament (corr.)	0,15	0,15	0,17	0,2	0,19	0,21
(H) Entre districtes	0,08	0,07	0,07	0,07	0,06	0,06
(H) Dins districtes	0,25	0,22	0,2	0,2	0,19	0,2
(H) Entre xarxes	0,1	0,1	0,11	0,11	0,1	0,11
(H) Dins xarxes	0,23	0,19	0,16	0,15	0,15	0,15

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)³¹.

L'anàlisi per districtes de la ciutat, però, permet evidenciar que hi ha diferències importants entre territoris, tant pel que fa a processos de segregació com de concentració escolar (vegeu la taula 20).

D'una banda, s'observen diferències pel que fa a la presència desigual d'alumnat estranger a la ciutat. Darrere l'elevada presència d'alumnat estranger a Ciutat Vella se situen els districtes de Sants-Montjuïc i Nou Barris. En l'altre extrem, els districtes de les Corts o Sarrià-Sant Gervasi tenen una presència escassa d'alumnat estranger. A més, les diferències d'escolarització al sector concertat també són molt pronunciades entre districtes, per bé que en tots se supera el 40% d'escolarització en aquesta xarxa. Sarrià-Sant Gervasi, l'Eixample i les Corts són els districtes amb més escolarització en la xarxa concertada.

³¹ Ídem.

D'altra banda, i en aquest context, crida l'atenció que siguin precisament els districtes amb un nivell més baix d'alumnat estranger els que presenten índexs de segregació més elevats, tant a primària com a secundària. Així doncs, el que hem pogut observar des d'un punt de vista evolutiu (anys amb baixa presència d'alumnat estranger presenten nivells de segregació més elevats que anys amb una proporció més alta d'aquest tipus d'alumnat) és, doncs, també observable des d'un punt de vista territorial.

Pel que fa a la concentració escolar, en canvi, aquesta és més elevada a Ciutat Vella o Sants-Montjuïc, territoris amb més presència de població immigrada i on es fa més evident la presència d'escoles gueto.

Taula 20. Segregació i concentració a primària i secundària segons districtes de Barcelona (2006)

Districte	Primària				Secundària			
	% alumnat estranger	% concertada	Hutchens	Aïllament (corr.)	% alumnat estranger	% concertada	Hutchens	Aïllament (corr.)
Ciutat Vella	36,20	42,87	0,23	0,21	39,11	53,32	0,24	0,22
Eixample	9,28	71,25	0,21	0,14	11,03	77,99	0,23	0,16
Sants-Montjuïc	17,62	44,73	0,26	0,24	20,60	45,54	0,20	0,18
Les Corts	4,62	66,30	0,32	0,17	4,37	78,50	0,28	0,10
Sarrià-Sant Gervasi	2,46	86,88	0,33	0,10	4,00	83,87	0,30	0,17
Gràcia	8,16	52,99	0,27	0,18	6,38	69,16	0,19	0,08
Horta-Guinardó	9,84	56,30	0,23	0,18	11,61	59,10	0,15	0,12
Nou Barris	16,08	45,80	0,20	0,15	18,53	45,79	0,17	0,14
Sant Andreu	9,93	50,60	0,25	0,21	9,78	63,36	0,16	0,11
Sant Martí	10,84	40,76	0,25	0,15	14,37	43,68	0,20	0,14

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)²².

Tot i que les diferències dins de cada sector siguin superiors, l'elevada segregació escolar també es constata en la taula 21, en què s'observa la distribució especialment desigual d'escolarització d'alumnat estranger entre les xarxes als diferents districtes de Barcelona. Els percentatges, calculats sobre el total d'alumnat escolaritzat en cada districte per a cadascuna de les xarxes fan evident l'extrema desigualtat en la presència d'aquest alumnat en cada xarxa d'escolarització. Com es pot observar, les diferències són molt acusades en tots els districtes de la ciutat, amb presències d'alumnat estranger a la xarxa pública que arriben a superar en 13 vegades les de la xarxa concertada (cas del districte de les Corts).

²² Ídem.

Taula 21. Percentatge d'alumnat estranger a primària i secundària segons xarxa i districte de Barcelona (2006)

Districte	Primària		Secundària	
	Pública	Concertada	Pública	Concertada
Ciutat Vella	54,29	12,08	65,87	15,69
Eixample	17,43	5,99	25,33	7,00
Sants-Montjuïc	27,78	5,08	33,44	5,26
Les Corts	11,91	0,91	12,21	2,22
Sarrià-Sant Gervasi	9,20	1,45	15,57	1,77
Gràcia	15,31	1,82	14,88	2,59
Horta-Guinardó	18,14	3,39	20,92	5,16
Nou Barris	25,11	5,39	27,12	8,37
Sant Andreu	17,92	2,13	21,18	3,19
Sant Martí	16,97	1,93	22,93	3,34

Font: Elaboració a partir de dades de l'estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)³³.

Les dades revisades fan menys sorprenents les llistes de centres de primària i de secundària de la ciutat amb més presència d'alumnat estranger (vegeu la taula 22). Els centres amb escolarització més elevada d'alumnat estranger se situen als districtes de Ciutat Vella, amb percentatges elevats tant en centres de primària com de secundària, i a Sants-Montjuïc (en ensenyament primari). Les dificultats per dur a terme la tasca educativa en centres amb una presència d'alumnat estranger que supera el 75% de l'alumnat total són fàcilment imaginables. El mateix es pot dir dels tres IES de Ciutat Vella que encapçalen la llista dels centres de secundària. Són dificultats que tot sovint són afrontades amb professionalitat per equips de professorat amb elevada implicació pedagògica, però que pesen inevitablement sobre les oportunitats educatives dels infants i els joves escolaritzats en aquests centres.

Taula 22. Llista de centres de primària i secundària a Barcelona amb més presència d'alumnat estranger (2006)

Escola	Districte	%
CEIP 1	Ciutat Vella	80,1
CEIP 2	Sant Andreu	79,7
CEIP 3	Sants-Montjuïc	76,5
CEIP 4	Ciutat Vella	73,0
CEIP 5	Sants-Montjuïc	71,4
CEIP 6	Ciutat Vella	69,3
CEIP 7	Horta-Guinardó	68,0
CEIP 8	Sants-Montjuïc	65,6
CEIP 9	Sant Martí	61,6
CEIP 10	Nou Barris	59,0
Escola	Districte	%
IES 1	Ciutat Vella	84,5
IES 2	Ciutat Vella	74,6
IES 3	Ciutat Vella	74,3
IES 4	Sants-Montjuïc	66,1
IES 5	Nou Barris	62,8

³³ Ídem.

IES 6	Sarrià-Sant Gervasi	56,2
C. Concertat 1	Ciutat Vella	54,9
IES 7	Nou Barris	54,0
IES 8	Sant Martí	51,0
C. Concertat 2	Eixample	49,6

Font: Elaboració a partir de dades de l'Estadística de matriculació del Departament d'Educació (Valiente, 2007)³⁴.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars.

³⁴ Ídem.

4. MARC NORMATIU I POLÍTIQUES PER COMBATRE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR

4.1. Anàlisi de la normativa per combatre la segregació escolar

En el marc normatiu vigent a Catalunya, el fenomen de la segregació escolar és abordat de manera específica per la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE) i el Decret 75/2007, que regula l'admissió als centres docents sostinguts amb fons públics.

Des de la perspectiva dels principis orientadors que inspiren aquesta legislació, val a dir que el marc normatiu vigent ofereix unes bases adequades per combatre la segregació escolar. D'acord amb aquest marc normatiu, és clarament establert que l'equitat i la cohesió social són principis bàsics que han d'orientar les polítiques i les actuacions dels poders públics en matèria educativa. Altra cosa és que la traducció d'aquests principis en mesures normatives específiques ofereixi solucions prou efectives.

En aquest sentit, la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, estableix que el sistema educatiu s'inspira, entre d'altres, en el principi d'equitat, en el sentit que ha de garantir la igualtat d'oportunitats, la inclusió educativa i la no-discriminació, i ha d'actuar com a element compensador de les desigualtats personals, culturals, econòmiques i socials.

D'acord amb això, la LOE dedica el títol II a l'equitat en l'educació i, dins aquest apartat, regula l'atenció de l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu i hi inclou l'alumnat que requereix una atenció educativa diferent de l'ordinària perquè s'ha incorporat tard al sistema educatiu o per condicions personals o d'història escolar.

La LOE estableix l'obligació de l'Administració educativa de prestar suport específic a aquests alumnes per mitjà de la dotació de recursos i de l'establiment de programes específics per facilitar-ne la integració.

El títol referent a l'equitat en l'educació recull també l'admissió de l'alumnat. Precisament, és significativa la ubicació dels processos d'admissió als centres en aquest apartat per la seva importància com a instrument per fer efectiva l'equitat.

Així, destaca el fet que s'estableix l'obligació que l'Administració educativa, en regular els processos d'admissió, tingui en compte, juntament amb el principi d'igualtat i l'elecció de centre, una "adequada i equilibrada distribució entre els centres escolars dels alumnes amb necessitat específica de suport educatiu". Aquesta disposició té la consideració de llei orgànica i s'ha de tenir en compte necessàriament, en el cas de Catalunya, en el moment de regular l'admissió de l'alumnat.

Més endavant, la LOE dedica un article específic a l'equilibri en l'admissió d'alumnes, que es relaciona amb l'assegurament de la qualitat educativa per a tothom, la cohesió social i la igualtat d'oportunitats. Aquest article no té la consideració de normativa bàsica ni de llei orgànica i, per tant, no és aplicable directament a Catalunya. Entre les mesures proposades, hi destaca la possibilitat d'establir la proporció d'alumnes amb necessitat específica de

suport educatiu que han de ser escolaritzats en cadascun dels centres públics i concertats. Aquesta mesura, però, no ha estat incorporada per cap dels decrets que ha regulat l'admissió d'alumnat als centres a Catalunya, i com que no és directament aplicable, no s'aplica.

En regular-se la programació de centres, la LOE també es refereix a l'escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitat de suport educatiu, i estableix que aquest és un dels factors que ha de tenir en compte l'Administració educativa a l'hora de programar l'oferta d'ensenyaments gratuïts com una garantia de la qualitat de l'educació. Aquest article té la consideració de llei orgànica i, per tant, és també aplicable a Catalunya.

Com es pot veure, doncs, des del punt de vista de la regulació de l'admissió d'alumnat i la programació de l'oferta educativa, cal reconèixer que la LOE ofereix àmplies possibilitats per definir polítiques que combatin la segregació escolar.

En l'àmbit normatiu propi de Catalunya, el fenomen de la segregació escolar es tracta en la normativa que regula l'accés als centres docents, actualment el Decret 75/2007, de 30 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, i per mitjà de les resolucions que anualment publica el Departament d'Educació per regular el funcionament i l'organització dels centres docents.

El Decret 75/2007, publicat al final de març de 2007, just abans de l'inici del procés de preinscripció i matrícula per al curs 2007-2008, n'adapta el contingut a les disposicions de la LOE i del nou Estatut. Pel que fa als principis generals, aquest decret també resulta propici per combatre la segregació escolar per l'èmfasi que posa en l'equitat.

Malgrat aquest èmfasi en els principis generals, també cal reconèixer que el decret esmentat resulta poc ambiciós pel que fa a les mesures normatives específiques proposades. És cert que hi ha alguns canvis normatius destacables respecte als decrets d'admissió anteriors, com la consideració de zones iguals per a centres públics i concertats, però aquests són canvis ja recollits i proposats per la LOE. Destaca, precisament, que el Decret d'admissió vigent no incorpori canvis significatius pel que fa a la lluita contra la segregació escolar respecte al que ja establí el contingut de l'anterior Decret 252/2004 i a les modificacions, d'aplicació directa, que estableix la Llei orgànica d'educació 2/2006. Com ja hem comentat, una mesura interessant com la de l'establiment de proporcions d'alumnes amb necessitats educatives específiques per centre, per exemple, d'aplicació no directa a Catalunya segons la LOE, no s'incorpora al Decret vigent.

En aquest sentit, i respecte a les normatives aprovades en anys precedents (Decret 252/2004 i LOE), l'aplicació del Decret 75/2007 no ha representat un avenç gaire significatiu pel que fa específicament a la lluita contra la segregació escolar: no estableix noves mesures que vagin més enllà de la promoció de la distribució equitativa de l'alumnat i no exhaureix totes les possibilitats que ofereix el marc legal vigent a l'hora de buscar fórmules normatives per garantir l'assoliment de l'equitat real.

Com a mesures específiques per afavorir la integració i la distribució equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, convé destacar-ne fonamentalment quatre.

La primera fa referència a la reserva de dos llocs escolars per grup, mesura ja establerta en les successives normatives d'ençà el final de la dècada dels noranta. Aquesta reserva es manté fins al final del període de preinscripció, i el nombre de dos llocs reservats per grup pot ser modificat en una àrea d'escolarització quan no sigui suficient per donar una resposta educativa adequada a les necessitats de l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

Una segona mesura específica és l'increment del nombre d'alumnes per grup fins a un 10% per atendre les necessitats immediates d'escolarització d'alumnat de nova incorporació al sistema educatiu. En positiu, val a dir que aquesta mesura, amb el nou decret, queda més restringida encara per a l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques. Així mateix, i també per atendre les necessitats d'escolarització que es puguin presentar a l'inici o al llarg de curs, es preveu que de manera excepcional el Departament d'Educació pugui reduir el nombre de llocs escolars per grup fins a un màxim d'un 10%.

Un tercer dels instruments que pot tenir incidència per prevenir la segregació escolar és la delimitació de les àrees territorials dels centres. Sobre aquesta qüestió, convé esmentar el canvi significatiu establert per la LOE de considerar la mateixa zonificació per a centres públics i concertats. Amb tot, la regulació que conté el Decret no fixa cap criteri en la delimitació de les àrees amb l'objectiu de combatre la segregació i deixa un ampli marge al Departament d'Educació, que les delimita a proposta dels ajuntaments, havent escoltat els centres i els òrgans de participació institucional afectats.

I finalment, en quart lloc, el Decret 75/2007 atribueix també funcions específiques a les oficines municipals d'escolarització (OME) i a les comissions d'escolarització. Un dels seus objectius és procurar una distribució equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques que en permeti la integració, faciliti la cohesió social i afavoreixi una qualitat educativa adequada per a tota la població escolar.

Sobre la regulació de les oficines municipals d'escolarització, precisament, val a dir que el Decret d'admissió vigent ha eliminat la referència a la baremació de les sol·licituds per part d'aquestes oficines que establia l'anterior Decret 252/2004, d'1 d'abril, per les sol·licituds que hi fossin presentades, així com l'assignació de lloc escolar a les sol·licituds presentades fora de termini, que també s'atribuïa a les OME. L'aplicació dels articles del Decret 252/2004 que contenia aquestes disposicions va ser suspesa per una resolució judicial del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya recaiguda dins un procediment judicial instat contra aquest decret, que a hores d'ara no ha estat resolt. Aquesta limitació de les funcions assignades a les OME també limita les seves possibilitats de fer efectiva la distribució equitativa de l'alumnat.

En definitiva, amb aquesta revisió sintètica de la normativa, hem volgut evidenciar que la necessitat de promoure la distribució equitativa de l'alumnat amb necessitats educatives específiques entre centres hi és clarament present, però que aquest objectiu es desenvolupa per mitjà d'una

bateria relativament limitada d'instruments normatius. La reserva de places, l'ampliació i la reducció de ràtios, i les comissions i les oficines d'escolarització, establerts pel Decret 75/2007, d'admissió d'alumnat, en són els principals.

Aquestes consideracions són especialment pertinents si tenim en compte que, a la pràctica, i com destaquem en apartats precedents i successius, aquestes mesures s'han mostrat positives per a la promoció de l'equitat, però no han estat suficients per eradicar el fenomen. La consideració especial que té la distribució equitativa de l'alumnat en la normativa i el fet que les mesures normatives vigents actualment no hagin estat prou efectives per garantir l'equitat real són alguns dels factors que evidencien la conveniència d'avançar més en aquest terreny. La futura llei d'educació de Catalunya, actualment en preparació, i la normativa que la desplegui, representen una bona oportunitat per concretar mesures que permetin fer efectiu l'objectiu de l'equitat.

Finalment, convé fer referència al Pacte nacional per a l'educació, signat l'any 2006, que va comptar amb el consens de bona part dels agents educatius del nostre país. Encara que no formi part del marc normatiu que regula el sistema educatiu, representa una referència molt significativa per a la formulació de polítiques educatives per part de l'Administració, i també hauria de ser una referència molt clara per a la nova llei d'educació de Catalunya, prevista per a l'any 2008.

Específicament, el Pacte nacional per a l'educació estableix com a prioritats superar el desequilibri en la presència d'alumnes immigrants a l'escola. En aquest sentit, el Pacte parteix de la consideració de l'educació com un bé públic que cal assegurar a tothom en condicions d'equitat, igualtat i justícia social, i constata l'arribada en un curt període de temps d'alumnat procedent de la immigració i l'existència de diversos indicadors que mostren "l'existència de diferents elements que poden posar en perill la cohesió social i provocar una creixent dualització del sistema educatiu".

D'acord amb això, en l'apartat d'acords relatius al servei públic educatiu, s'hi inclou la gratuïtat de tots els centres privats que presten el servei públic educatiu en un màxim de sis cursos i la corresponsabilitat en l'escolarització d'alumnat amb necessitats educatives específiques.

Pel que fa a la gratuïtat, es preveu la possibilitat que durant el període transitori de sis cursos, a partir del curs 2006-2007, el Departament d'Educació formalitzi contractes-programa amb els titulars dels centres privats concertats per concretar els compromisos recíprocs i per singularitzar la dotació de recursos de cada centre d'acord amb les necessitats de l'alumnat.

Quant a l'escolarització d'alumnat amb necessitats educatives específiques, s'estableix que tots els centres sostinguts amb fons públics han d'assumir el grau de corresponsabilitat alíquota en l'escolarització.

Cal assenyalar que per acollir-se als contractes-programa s'estableix com a preferència els centres que escolaritzen un nombre més alt d'alumnat amb necessitats educatives específiques, els que se situen en zones o entorns socioeconòmicament desfavorits, o els que formen part d'un pla d'entorn promogut pel Departament d'Educació.

Amb la formalització del contracte-programa, l'Administració assumeix el compromís d'aportar al centre les quantitats necessàries per ocupar-se de la gratuïtat de les activitats complementàries de tot l'alumnat i d'incrementar un 30% el mòdul de despesa de funcionament corresponent al concert, aportar els recursos que tinguin relació amb el tipus de població escolar que atenen els centres (aules d'acollida, suport a l'educació especial...) etc.

El centre, al seu torn, amb la formalització del contracte-programa, es compromet a no cobrar cap quantitat ni sol·licitar cap aportació a les famílies pels conceptes establerts en el contracte-programa i incrementar el nombre d'alumnes amb necessitats educatives específiques perquè en cada centre la proporció sigui anàloga a la dels altres centres de la zona.

Totes aquestes mesures polítiques són absolutament transcendents per combatre la segregació escolar. L'homologació de les característiques dels centres, la implicació de tota la xarxa escolar en l'escolarització de l'alumnat nouvingut o la consolidació del servei públic educatiu representen línies estratègiques d'actuació clau. Tal com hem comentat, cal tenir en compte que el Pacte nacional per a l'educació també orienta els poders públics envers la promoció de l'equitat educativa i dona un marge ampli a l'Administració educativa a l'hora de definir polítiques per combatre la segregació escolar.

El nou Avantprojecte de la llei d'educació de Catalunya, presentat recentment, introdueix algunes millores normatives que poden ajudar a combatre la segregació escolar. Amb tot, es tracta d'un text que es pot considerar encara limitat des del punt de vista de les seves possibilitats. Malgrat que no sigui encara un marc normatiu vigent, al final d'aquest informe introduïm una valoració dels aspectes més destacats de l'Avantprojecte des del punt de vista de la segregació escolar.

4.2. Polítiques educatives desenvolupades pel Departament d'Educació

En els darrers anys, el Departament d'Educació ha engegat diverses polítiques que tenen per objectiu, entre d'altres, combatre la segregació escolar del sistema educatiu del nostre país. És inqüestionable l'esforç realitzat en els darrers anys per l'Administració educativa, per exemple, en la promoció de polítiques d'acollida del fet migratori (principalment amb la creació de les aules d'acollida). En data 29 de novembre de 2007, i amb motiu d'una queixa relacionada amb aquesta qüestió (Q 2722/07), el Departament d'Educació va adreçar al Síndic de Greuges un informe que detalla les polítiques principals que l'Administració està desenvolupant.

Les polítiques es concreten en³⁵:

a. Mesures establertes en el Decret 75/2007, de 30 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics

³⁵ En aquest apartat, es reproduïen literalment fragments del contingut de l'addenda que va enviar el Departament d'Educació al Síndic de Greuges en data 29 de novembre de 2007 (Q 2722/07).

Les reserves de places, les ampliacions i les reduccions de ràtio, la delimitació de les àrees de proximitat, les oficines municipals d'escolarització i les comissions d'escolarització són instruments de política educativa que recullen la normativa. Pel que fa a aquests instruments, l'apartat anterior ja revisa a bastament el contingut del Decret d'admissió.

b. Oficines municipals d'escolarització

El paper que tenen aquestes oficines també ha estat exposat en l'apartat anterior. Simplement, en aquest punt, convé posar de manifest que el novembre de 2007 ja hi havia 61 OME en funcionament distribuïdes en els diferents serveis territorials de Catalunya.

c. El Pla per a la llengua i la cohesió social (LIC), amb les aules d'acollida

El Pla per a la llengua i la cohesió social (Pla LIC), impulsat pel Departament d'Educació des del curs 2004-2005, representa un instrument fonamental per gestionar la creixent incorporació d'alumnat procedent de la immigració, l'aparició de noves causes d'exclusió social i la insuficient normalització de la llengua catalana. Els objectius principals són:

- Fomentar la inclusió social i escolar de tot l'alumnat, evitant qualsevol tipus de marginació, garantint l'equitat i creant les condicions que facin possible la igualtat d'oportunitats i de possibilitats mitjançant l'accés a una educació de qualitat.
- Consolidar la llengua catalana com a llengua vehicular als centres educatius i com a eix vertebrador d'un projecte plurilingüe, adaptant les metodologies, les estratègies i els recursos didàctics a la creixent diversitat lingüística i cultural de l'alumnat.
- Desenvolupar la consciència d'igualtat en dignitat de totes les persones com a condició prèvia per al coneixement i el respecte de les diferències culturals, potenciant la cultura del diàleg i la convivència en un marc intercultural.

L'informe que el Departament d'Educació va enviar al Síndic de Greuges el 29 de novembre de 2007 detalla que les actuacions del Pla LIC són:

- Creació de la figura dels assessors LIC. Els equips d'assessors en llengua, interculturalitat i cohesió social per als centres en el curs 2007/2008 representen un total de 220 professionals.
- Implantació d'aules d'acollida als centres educatius de primària i secundària. S'adreça a l'alumnat nouvingut a les escoles de Catalunya en els últims dos anys per donar una atenció de qualitat a les necessitats primeres d'aquest alumnat en l'aspecte emocional, curricular i d'aprenentatge de la llengua vehicular de l'escola. S'han creat 1.081 aules d'acollida en centres educatius que escolaritzen alumnat nouvingut amb la dotació d'un tutor o una tutora responsable, amb una dotació de recursos informàtics en cada aula i amb una dotació econòmica a les aules d'acollida de nova creació per a l'adquisició de material didàctic.

- Actuacions en centres:

Estudi assistit. L'actuació d'estudi assistit vol proporcionar a l'alumnat que viu en un entorn socioculturalment desfavorit unes condicions que l'ajudin a seguir el currículum escolar, a adquirir hàbits d'organització i d'estudi, a planificar el treball escolar i a aprofitar totes les oportunitats que té al seu voltant en el seu procés de desenvolupament personal. S'han dut a terme 880 tallers d'estudi assistit en 472 centres escolars de primària i secundària. Aquests tallers acullen 9.680 alumnes de centres escolars situats en zones desfavorides amb una elevada immigració.

Ampliació de les dotacions econòmiques per a beques, ajuts de menjador i transport.

Material escolar per a tothom. Assignació als centres de dotacions econòmiques per atendre les despeses ocasionades per l'adquisició de material didàctic per cedir-lo a l'alumnat que en necessiti.

Tallers per a les famílies. Dotació econòmica per a l'organització de tallers de caràcter lúdic on es tractin punts d'interès comú i s'afavoreixi la comunicació i la integració dels pares i les mares assistents en relació amb la dinàmica escolar i els temes educatius generals. S'adreça a tots els pares i les mares dels centres escolars.

Servei de traducció i interpretació oral. És un servei adreçat als centres educatius que escolaritzen alumnat de famílies nouvingudes que no dominen les llengües oficials a Catalunya. Es tracta de garantir la comunicació amb les famílies del centre perquè en coneguin el funcionament.

Formació en llengua i cultura d'origen familiar. Cursos de llengua i cultura d'origen dels principals llocs de procedència de les famílies de l'alumnat escolaritzat. S'adreça a alumnat d'origen immigrant i autòcton.

d. Formació dels professionals dels centres educatius

El Departament d'Educació ha impulsat activitats de formació per als mestres i els professors per promoure una acollida i atenció adequades de l'alumnat nouvingut i la seva relació amb l'alumnat autòcton.

e. Plans educatius d'entorn

Amb els plans educatius d'entorn, el Departament d'Educació pretén potenciar iniciatives i projectes que donin una resposta integrada i comunitària a les necessitats educatives dels diferents territoris per incrementar l'èxit escolar i reduir les desigualtats educatives. Per mitjà d'aquests plans, es dona suport institucional i econòmic a projectes d'intervenció socioeducativa impulsats de manera coordinada pels agents locals que tinguin per objectiu reforçar l'equitat educativa i la cohesió social i millorar la situació dels col·lectius socialment més fràgils i vulnerables. En el marc d'aquest treball en xarxa, també es dona suport als centres educatius que pateixen els efectes negatius de la segregació escolar.

Durant el curs 2006-2007 s'han signat 95 plans educatius d'entorn amb 80 municipis i amb la participació de 809 centres.

f. Pla per a l'alumnat de la comunitat gitana

L'informe del Departament d'Educació destaca que, entre els objectius d'aquest pla, hi ha la integració educativa, social i cultural de qualsevol tipus d'alumne, amb independència del seu origen i condició social.

Amb la participació, la col·laboració i la complicitat de les entitats gitanes, el Pla recull diferents actuacions que tendeixen, entre d'altres, a afavorir el coneixement de la comunitat gitana per part de la comunitat educativa, a fomentar la integració educativa de l'alumnat d'ètnia gitana i de les seves famílies o a impulsar la formació intercultural dels professionals de l'educació, la recerca i la innovació educativa.

5. EVIDÈNCIES DE SEGREGACIÓ ESCOLAR: ANÀLISI DE LES QUEIXES REBUDES AL SÍNDIC DE GREUGES

Només durant el 2007 el Síndic de Greuges ha rebut 148 queixes relacionades directament o indirecta amb el fenomen de la segregació escolar a Catalunya. Moltes d'aquestes queixes tenen a veure amb la percepció de determinades famílies i professionals que l'Administració o bé no fa prou per combatre el fenomen o bé, quan intervé, els vulnera el dret de llibertat d'elecció de centre. En el primer cas, es tracta majoritàriament de famílies amb fills escolaritzats en centres que pateixen segregació escolar, i en el segon, de famílies que volen fugir d'aquests centres segregats en el procés d'admissió. De fet, aquesta tipologia de queixes és una plasmació directa del conflicte entre equitat educativa i llibertat individual que impregna la discussió sobre la resolució del problema.

D'una banda, és cert que no tots els factors que intervenen en el procés de segregació escolar poden ser controlats per l'Administració pública. No és senzill, per exemple, que l'Administració controli els processos de concentració de la població amb dificultats socioeconòmiques en determinades zones o barris. A més, el nostre ordenament jurídic protegeix la llibertat d'elecció d'escola de les famílies, amb la qual cosa l'Administració pública té formalment limitacions a l'hora d'intervenir per afavorir la distribució equitativa de la població escolar.

D'altra banda, però, a més d'aquestes consideracions, també és cert que hi ha un marge d'actuació encara ampli per a la política pública, i especialment per a la política educativa, per mitigar aquest tipus de processos i per aconseguir una distribució socialment més equilibrada de l'escolarització. Precisament, amb l'anàlisi de les queixes que rep la institució del Síndic de Greuges, volem destacar que aquestes possibilitats d'intervenció efectivament existeixen, tot i que no sempre s'aprofiten prou.

5.1. Sobre la suficiència d'actuacions de caràcter integral per als centres guetitzats

L'Administració educativa ha desenvolupat en els darrers anys polítiques positives a l'hora de promoure l'equitat en la distribució i l'acollida de l'alumnat nouvingut al sistema educatiu (comissions d'escolarització, reserves de places, aules d'acollida, plans d'entorn, etc.).

Tot i l'indiscutible caràcter positiu d'aquestes polítiques, sembla més discutible que *per se* aquestes siguin suficients i generin els canvis necessaris per invertir la situació de guetització dels centres escolars que ja estan fortament segregats. Si ens basem en l'experiència, aquestes polítiques no sempre són efectives perquè sovint estan mancades d'especificitat, d'intensitat i d'integralitat: millorar la situació dels centres fortament guetitzats passa per aplicar polítiques específiques que abordin frontalment el fenomen des de les seves diferents vessants.

Precisament, la institució rep queixes de les famílies amb fills escolaritzats en centres segregats, disconformes amb les condicions d'escolarització que ofereixen aquestes escoles i amb la intervenció, insuficient segons el seu

criteri, de l'Administració. És el cas, per exemple, de la queixa rebuda l'any 2007 referida a la situació del CEIP Collaso i Gil (Q 4080/07), del districte de Ciutat Vella de Barcelona, presentada per un pare d'un alumne que manifestava el desacord sobre la baixa correspondència entre la composició social del centre i la composició social del barri, i sobre la presumpta manca d'intervenció de l'Administració per revertir aquesta situació. Malgrat que el Departament d'Educació ha desenvolupat actuacions que pretenen donar suport davant la situació de segregació que pateix el centre, per mitjà dels plans educatius d'entorn, les aules d'acollida o els projectes d'innovació, les dades demostren que la concentració d'alumnat estranger s'ha incrementat substancialment any rere any, i que aquesta elevada concentració no s'explica únicament pel pes i el comportament del fet migratori al barri on s'ubica l'escola (vegeu taula 23). De fet, en el capítol 3, corresponent a l'anàlisi estadística del fenomen, hem posat de manifest que els darrers anys la segregació escolar s'ha agreujat en molts dels centres segregats. Siguin quines siguin les polítiques dutes a terme, doncs, sembla que aquestes no han estat prou efectives per capgirar la tendència.

Taula 23. Evolució del percentatge d'alumnat estranger al CEIP Collaso i Gil (2001-2006)

Centre	Municipi	2001	2002	2003	2004	2005	2006
CEIP Collaso i Gil	Barcelona, Ciutat Vella	32,1	63,1	67,1	75,5	79,7	80,1

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació (Valiente, 2007)³⁶.

En aquesta mateixa línia, l'*Informe al Parlament 2006* destacava, per exemple, la queixa presentada per l'AMPA del CEIP Beethoven de Santa Coloma de Gramenet (Q 6077/06), en la qual s'evidenciava l'elevada concentració d'alumnat d'origen immigrant al centre, propera al 70% (vegeu la taula 24), i també la disparitat de situacions entre les escoles del mateix barri (vegeu la taula 25). Segons el mateix Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, hi ha la tendència entre les famílies autòctones residents al barri de Fondo d'intentar accedir al centre concertat de la zona, mentre que les famílies immigrades opten més per determinades escoles públiques. Com que aquesta tendència no s'ha compensat durant temps amb polítiques decidides a escala local per garantir la distribució equitativa de la demanda educativa en el procés d'admissió, el resultat ha estat aquesta enorme heterogeneïtat entre centres pel que fa al percentatge d'alumnat estranger escolaritzat.

Taula 24. Evolució del percentatge d'alumnat estranger al CEIP Beethoven (2001-2006)

Centre	Municipi	2001	2002	2003	2004	2005	2006
CEIP Beethoven	Santa Coloma de Gramenet	21,8	31,3	40,2	54,0	59,8	68,7

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació (Valiente, 2007)³⁷.

³⁶ Ídem.

³⁷ Ídem.

Taula 25. Percentatge d'alumnat estranger als centres de primària del barri de Fondo de Santa Coloma de Gramenet (2006)

Centre	Titularitat	%
CEIP 1	Públic	44,1
CEIP Beethoven	Públic	68,7
CEIP 2	Públic	32,9
CEIP 3	Públic	47,9
CEIP 4	Públic	17,7
C. Concertat 1	Concertat	4,3

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació (Valiente, 2007)³⁸.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars, a excepció del centre relacionat directament amb la queixa.

Més enllà de les polítiques relacionades amb l'admissió, també calen mesures específiques que incideixin en les condicions d'escolarització. Precisament, l'AMPA del centre manifestava la preocupació sobre l'impacte que podia tenir aquesta segregació en el funcionament normalitzat dels processos d'ensenyament i aprenentatge del conjunt de l'alumnat. Els interessats manifestaren en l'escrit de queixa que l'arribada contínua d'alumnat d'incorporació tardana afectava la qualitat de la dinàmica educativa del centre, per la qual cosa demanaven, entre altres coses, que la matrícula viva es distribuís més bé. Certament, l'arribada d'alumnat d'incorporació tardana introdueix una enorme complexitat en la gestió educativa a l'aula. Alguns d'aquests alumnes no han estat escolaritzats prèviament o han seguit trajectòries escolars deficitàries o discontinües en els respectius països d'origen. El desconeixement que alguns d'ells tenen de les llengües vehiculars representa un obstacle afegit amb vista a l'acomodació dels infants nouvinguts al sistema educatiu.

Davant d'aquesta realitat, el Síndic es va adreçar tant a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet com al Departament d'Educació per conèixer la posició de les administracions davant el problema i les mesures que pensaven dur a terme per pal·liar-lo. Les administracions implicades havien decidit intervenir específicament sobre la segregació d'aquest centre escolar, amb actuacions que incidien en les condicions materials, en la imatge social del centre, en la dotació dels recursos humans, en les actuacions d'acollida, en la incorporació del centre en el treball comunitari, etc. A més, les administracions implicades feien referència a les mesures de política educativa engegades entre l'Administració local i el Departament d'Educació, entre les quals destaca la constitució de les comissions d'escolarització, la creació de l'Oficina Municipal d'Escolarització i la configuració de la Taula Mixta de Planificació, instruments pensats per governar la planificació de l'escolarització al territori. En principi, es va informar que estava previst no assignar matrícula viva d'alumnat estranger, amb l'excepció dels que tinguessin germans al centre o problemes de proximitat.

En definitiva, el Síndic de Greuges va constatar que s'havien dissenyat polítiques que intentaven combatre específicament la segregació d'aquest centre des d'un abordatge integral (condicions materials, condicions d'escolarització, admissió, etc.). Si bé és cert que el resultat d'aquestes polítiques s'haurà d'analitzar en els propers cursos, val a dir que molts dels

³⁸ Ídem.

centres segregats encara avui no disposen de la inversió d'estratègies i recursos necessaris per part de les administracions implicades. Aquestes actuacions de xoc semblen imprescindibles per pal·liar la guetització escolar que pateixen aquests centres.

Un exemple de bona pràctica, constatat pel mateix síndic de greuges en el marc d'una visita institucional realitzada l'any 2008 al municipi de Vic, té a veure amb la intervenció duta a terme al CEIP La Sínia (antic CEIP Montseny). Malgrat l'elevada presència d'alumnat d'origen immigrant i d'incorporació tardana, aquest centre està recuperant els nivells de demanda en la matrícula —també d'origen autòcton— i l'alumnat està assolint bons resultats educatius. Val a dir, però, que el CEIP La Sínia disposa d'instal·lacions noves, amb una elevada implicació de la direcció i dels seus professionals, amb un projecte educatiu de centre innovador (amb agrupaments flexibles d'alumnes, amb foment del treball cooperatiu, etc.), amb estratègies d'optimització dels recursos humans disponibles, entre d'altres. L'experiència del CEIP La Sínia demostra que, quan s'inverteixen les estratègies i els recursos necessaris, es pot combatre la segregació del centre.

5.2. La reproducció de la segregació escolar mitjançant les polítiques de planificació educativa

5.2.1. Les ampliacions i les reduccions de ràtios

Com hem destacat anteriorment, el Decret 75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, estableix les ampliacions de ràtio com una mesura de caràcter excepcional, limitada a l'acollida de l'alumnat amb necessitats educatives específiques³⁹. Representa un avenç significatiu que aquest decret restringeixi les possibilitats d'ampliació de ràtio que establí el Decret 252/2004, d'1 d'abril, anterior a l'actual, que considerava com a caràcter excepcional les necessitats d'escolarització de la zona de manera més general.

Aquesta més alta restricció respecte a l'aplicació de les ampliacions de ràtio ha provocat un increment de les queixes rebudes al Síndic de Greuges sobre aquesta qüestió, perquè és percebuda per moltes famílies com una vulneració al dret a la llibertat d'elecció de centre (prop d'un centenar de queixes durant el darrer procés d'admissió relacionades amb la impossibilitat d'aconseguir una ampliació de ràtio al centre sol·licitat en primera opció).

En la majoria de casos, sense demanar informe al Departament d'Educació, la institució ha comunicat a les persones interessades que l'ampliació de ràtio només es produeix en circumstàncies molt excepcionals, circumstàncies que no es desprenen necessàriament dels fets relatats en les queixes presentades, i que, consegüentment, la no-aplicació d'aquesta mesura no significa cap actuació irregular de l'Administració. En cas que la plaça assignada d'ofici per

³⁹ L'article 19.7 estableix que "Per atendre les necessitats immediates d'escolarització de l'alumnat de nova incorporació al sistema educatiu que es puguin presentar a l'inici o al llarg del curs escolar, el Departament d'Educació podrà autoritzar un increment de fins a un deu per cent del nombre màxim d'alumnes a l'aula en els centres públics o privats concertats d'una mateixa àrea d'escolarització."

l'Administració competent no satisfaci les necessitats de les famílies, aquestes poden sol·licitar plaça en qualsevol dels centres que tinguin vacants.

Sobre l'aplicació d'aquesta mesura, per un costat, cal tenir present que l'ampliació del nombre d'alumnes dificulta la tasca dels docents i perjudica la qualitat del sistema, especialment en un context com l'actual caracteritzat per un increment de la complexitat socioeducativa. I per un altre costat, limitar les ampliacions de ràtio acostuma a ser una bona pràctica per prevenir la segregació escolar dels centres amb poca demanda: així s'impedeix la sobreocupació de determinades escoles en detriment de la infraocupació d'altres.

Havent exposat el posicionament de la institució, i evidenciades aquestes restriccions normatives, la pràctica fa palès que en algun territori es realitzen ampliacions de ràtio amb un caràcter menys excepcional quan encara hi ha places vacants en altres centres. Presumptament, això s'hauria produït a Sant Adrià del Besòs, per exemple. En una queixa presentada per una família que escolaritzava el seu fill en un dels centres públics del municipi (Q 4910/07), la persona interessada exposava que s'havien admès amb ampliacions de ràtio diversos alumnes al curs de P4 en un dels centres concertats del municipi, quan encara hi havia llocs vacants al seu mateix centre públic. Segons informava, un dels infants admesos a P4 provenia d'una assignació d'ofici al referit centre públic, que finalment no es va produir perquè la família implicada s'hi va negar.

A Girona, per exemple, les dades de matrícula obtingudes amb motiu d'una queixa referida a la planificació escolar al municipi (Q 3616/07) també posen de manifest les importants diferències existents entre centres pel que fa a l'aplicació d'aquesta mesura (vegeu la taula 26). La majoria de centres concertats van experimentar ampliacions de ràtio, tot i que la majoria de centres públics encara tenia vacants. En conjunt, i amb importants diferències internes, les escoles públiques acumulaven 96 vacants, mentre que les escoles concertades acumulaven ampliacions de ràtio per un total de 15 alumnes.

Aquestes dades demostren la relació existent entre el fenomen de la segregació escolar, la distribució de vacants i les mesures d'ampliació de ràtio. Respecte a la distribució de vacants, val a dir que els CEIP amb percentatges més elevats d'alumnat estranger són els que n'acumulen un nombre més alt (en alguns casos, per sobre del 50% de les places ofertades). L'única escola concertada amb vacants és el centre privat amb la presència més elevada d'alumnat estranger (segons les dades disponibles corresponents a l'any 2006). Per a moltes famílies, les ampliacions de ràtio representen una oportunitat de fugir d'aquests centres amb vacants.

Taula 26. Matrícula a P3 als centres d'educació infantil i primària de Girona (2007-2008)

Centre	Titularitat	Matriculats	Vacants	% alumnat estranger (2006)
CEIP 1	Públic	52	-2	7,2
CEIP 2	Públic	11	14	28,0
CEIP 3	Públic	48	2	14,8
CEIP 4	Públic	36	14	47,7
CEIP 5	Públic	47	3	16,3
CEIP 6	Públic	25	0	11,7
CEIP 7	Públic	13	7	-
CEIP 8	Públic	25	0	17,7
CEIP 9	Públic	18	7	44,8
CEIP 10	Públic	50	0	-
CEIP 11	Públic	50	0	7,3
CEIP 12	Públic	50	0	21,1
CEIP 13	Públic	25	0	18,1
CEIP 14	Públic	46	4	-
CEIP 15	Públic	34	16	-
CEIP 16	Públic	50	0	6,5
CEIP 17	Públic	17	8	69,7
CEIP 18	Públic	71	4	4,1
CEIP 19	Públic	25	0	6,6
CEIP 20	Públic	11	9	8,6
C. Concertat 1	Concertat	78	-3	2,6
C. Concertat 2	Concertat	78	-3	4,4
C. Concertat 3	Concertat	52	-2	5,8
C. Concertat 4	Concertat	75	0	7,8
C. Concertat 5	Concertat	52	-2	13,1
C. Concertat 6	Concertat	24	1	13,8
C. Concertat 7	Concertat	26	-1	5,4
C. Concertat 8	Concertat	54	-4	3,3

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars.

Precisament, els escenaris exposats de Sant Adrià del Besòs i Girona, no exclusius d'aquests municipis, evidencien que les polítiques d'ampliació de ràtio fàcilment poden ajudar a reforçar encara més la segregació escolar (sigui quin sigui el motiu de l'ampliació de ràtio). La matrícula viva, conformada per alumnat nouvingut d'origen estranger principalment, es tendirà a escolaritzar més en aquelles escoles que ja tenen una presència més alta d'alumnat amb necessitats educatives específiques, perquè també són els centres que acumulen més vacants. Per minimitzar aquesta situació, doncs, és convenient evitar concedir ampliacions de ràtio mentre altres centres amb una demanda més feble encara tinguin vacants. Això redueix el nombre de vacants als centres menys sol·licitats i les possibilitats de concentrar-hi també la matrícula viva, i afavoreix indirectament la distribució més equitativa de l'alumnat nouvingut entre centres.

En un altre sentit, les ampliacions de ràtio es poden utilitzar com a recurs davant la saturació de l'oferta de places escolars existent en una determinada zona. Quan això es produeix, el Síndic de Greuges n'ha destacat les causes, que sovint tenen a veure amb dèficits de planificació escolar al municipi i també les conseqüències sobre la qualitat del sistema.

Així es va procedir davant les diverses queixes sobre la planificació de l'oferta escolar al barri del Poblenou de Barcelona (2705/2007; 2237/2007; 2342/2007; 2420/2007; 2554/2007; 2555/2007; 2572/2007). En vista de la informació que ens va fer arribar l'Administració, exposada parcialment a la taula 27, vam constatar que en el darrer procés de preinscripció i matrícula la demanda educativa al barri de Poblenou superava l'oferta de places (concretament, en 37 sol·licituds, 11 a la zona Poblenou-Diagonal Mar, i 26 a la zona Poblenou-Vila Olímpica). Aquesta saturació de l'oferta hauria obligat el Consorci d'Educació de Barcelona a ampliar la ràtio dels grups dels centres escolars de la zona en 26 alumnes.

Val a dir que la taula 27 també constata desequilibris importants en la demanda entre centres públics, i entre centres públics i centres concertats. Havent fet l'assignació d'ofici, en data 27 de juny, i malgrat la saturació de places a la zona, els centres que en el procés de preinscripció ja mostraven una demanda més baixa encara tenien un nombre important de vacants. En data 28 de juliol, encara hi havia vacants en aquests centres. Tot i la conveniència d'aquesta mesura en els territoris amb una oferta saturada, el cas del Poblenou serveix per exemplificar la importància de controlar l'ampliació de ràtios als centres amb una demanda més feble, perquè pot contribuir encara més a ampliar el nombre de vacants disponibles i a reforçar-ne la segregació.

Taula 27. Dades de preinscripció a P3 als centres d'educació infantil i primària del barri de Poblenou, Barcelona (2007-2008)

Centre	Places	Demanda	Vacants (abans d'assignació d'ofici)	Vacants (feta assignació d'ofici - 27/06/07)	Vacants (feta matrícula -28/07/07)
Poblenou. Diagonal Mar. Total	400	411	11	19	6
Públic	225	183	42	17	6
CEIP 1	25	14	11	5	2
CEIP Fluvià	75	9	66	8	2
CEIP 2	25	10	15	4	2
CEIP 3	50	71	-21	0	0
CEIP 4	50	79	-29	0	0
Concertat	175	228	-53	2	0
C. Concertat 1	50	44	6	0	0
C. Concertat 2	50	84	-34	0	0
C. Concertat 3	25	19	6	2	0
C. Concertat 4	50	81	-31	0	0
Poblenou. Vila Olímpica. Total	275	301	26	2	0
Públic	200	229	-29	0	0
CEIP 5	50	55	-5	0	0

CEIP 6	50	50	0	0	0
CEIP 7	50	58	-8	0	0
CEIP 8	50	66	-16	0	0
Concertat	75	72	3	2	0
C. Concertat 5	25	20	5	2	0
C. Concertat 6	50	52	-2	0	0

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars, a excepció del centre relacionat directament amb la queixa.

Precisament, per a aquests centres amb una demanda feble i que conclouen el procés de preinscripció i matrícula amb vacants, hi ha la possibilitat de reduir la ràtio dels seus grups un cop es tanca el procés ordinari d'admissió. Això contribueix a evitar que la concentració de vacants pugui comportar una acumulació de la matrícula viva en aquests centres durant el curs.

El Decret 75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, estableix que per atendre les necessitats d'escolarització derivades de l'atenció a l'alumnat amb necessitats educatives específiques, el Departament d'Educació, de manera excepcional, pugui reduir el nombre de llocs escolars per grup fins a un màxim d'un 10%. Tot i que aquesta possibilitat ja l'establia el Decret 252/2004, d'1 d'abril, anterior a l'actual, és una mesura escassament aplicada als centres guetitzats.

La gestió de les queixes sobre el procés d'admissió d'alumnat ha constatat que aquesta mesura s'ha aplicat en diversos municipis, com per exemple a la ciutat de Barcelona (Q 2580/07; 2707/2007). En aquests casos, s'ha destacat com a bona mesura per evitar la concentració de la matrícula viva al centre i per reduir la complexitat socioeducativa que el professorat ha de gestionar.

No obstant això, cal tenir present que és una mesura compensatòria de la situació de segregació escolar, però no prou correctora del problema. Si bé redueix el nombre d'alumnes per aula i el nombre d'alumnat nouvingut que s'incorpora per la matrícula viva (en valors absoluts), no és prou efectiva per reduir la concentració (en valors relatius) del fet migratori als centres.

5.2.2. L'obertura de nous grups

A més de l'ampliació de ràtio, una altra estratègia utilitzada per augmentar l'oferta de places escolars és l'obertura de nous grups o línies en centres que ja estan en funcionament. El Decret 75/2007, que regula el procediment d'admissió d'alumnat, estableix que aquest augment de grups es pugui dur a terme també després del procés de preinscripció, a fi d'ajustar l'oferta inicial a la demanda real existent⁴⁰.

⁴⁰ Concretament, l'article 5.1, sobre l'oferta de llocs escolars, estableix que "El Departament d'Educació determina anualment, d'acord amb la programació general i escoltats els ajuntaments, l'oferta inicial de llocs escolars en cada centre i en cada ensenyament sufragat amb fons públics per cursos i grups" i l'article 5.2. determina que "Aquesta oferta inicial pot ser modificada pel Departament d'Educació en acabar els períodes de preinscripció, en funció de les necessitats d'escolarització i escoltats els òrgans de garantia d'admissió".

Pel que fa a l'aplicació d'aquesta mesura, d'una banda, trobem situacions en què l'obertura de nous grups és estrictament necessària. En determinats territoris, això permet donar resposta a l'augment de la demanda quan l'oferta de places està saturada i no s'ha previst amb prou temps la creació de nous centres. En aquestes ocasions, malgrat ser una mesura justificada per garantir l'escolarització del conjunt de població escolar, cal tenir present que no sempre resulta beneficiosa per a la qualitat del sistema. Això passa quan contribueix a massificar determinats centres, amb conseqüències negatives sobre la disponibilitat d'espais i sobre l'ús de determinats recursos.

D'altra banda, també trobem situacions en què l'obertura de grups no és estrictament necessària si hom analitza el nombre de vacants disponibles als centres de la zona. És en aquestes circumstàncies, especialment, quan aquesta mesura és perjudicial per a la segregació escolar. L'obertura de nous grups als centres més sol·licitats sovint tendeix a satisfer més la demanda de les famílies respecte d'un determinat centre, que no pas les necessitats d'equitat del sistema, ja que deixa amb vacants els centres amb una demanda més feble, i aquestes vacants serveixen posteriorment per escolaritzar la matrícula viva. Igualment pot passar amb l'obertura de grups en aquests centres menys sol·licitats, ja que amplia encara més la disponibilitat de vacants. Així és com es reforcen els processos de concentració d'alumnat amb necessitats educatives específiques en determinats centres.

Per il·lustrar aquesta situació, és pertinent exposar diverses queixes rebudes al Síndic de Greuges sobre l'obertura de grups en centres escolars de les ciutats de Barcelona, l'Hospitalet de Llobregat i Tarragona.

Pel que fa a l'obertura de grup als centres menys sol·licitats, convé destacar la queixa per l'ampliació de línia al CEIP Fluvià, al barri de Poblenou (Q 2705/07; Q 2237/07; Q 2342/07; Q 2420/07; Q 2554/07; Q 2555/07; Q 2572/07). Si bé no es posa en dubte la necessitat d'obrir un nou grup a la zona pels elevats nivells existents de saturació de l'oferta, sí que la queixa qüestionava que aquesta mesura s'apliqués al centre del barri que precisament va tenir una demanda més feble en el procés de preinscripció (tant en valors absoluts, 9, com en valors relatius, 9 sobre 75 places ofertades) (vegeu la taula 27, a l'epígraf anterior). Aquest desequilibri entre oferta i demanda podria haver contribuït a generar vacants que, a la llarga, es traduïssin en places per escolaritzar la matrícula viva. Com ja hem destacat, la concentració de vacants en determinats centres és una de les causes del fenomen de la segregació escolar. Finalment, l'estudi de la queixa va constatar que el 28 de juliol només restaven dues vacants per cobrir al centre, de tal manera que el risc de segregació s'havia eliminat substancialment.

També a la ciutat de Barcelona, i pel que fa a l'obertura de grups als centres més sol·licitats, destaquen les queixes corresponents al CEIP Fort Pienc, del barri de Fort Pienc de Barcelona (Q 2580/07; Q 2707/07). De fet, tal com recull la taula 28, és cert que també es podria considerar com a necessària l'aplicació d'aquesta mesura, perquè la zona patia una certa saturació de l'oferta escolar (abans de l'ampliació del tercer grup de P3, la zona presentava un dèficit de 33 places, i si es considera també la zona limítrofa amb la qual hi ha una elevada mobilitat d'alumnat, el dèficit de places era de 15).

Taula 28. Dades de preinscripció i matrícula a P3 als centres d'educació infantil i primària dels barris de Dreta Eixample, Sagrada Família, Fort Pienc, Ribera i Gòtic de Barcelona (2007-2008)

Centre	Places	Demanda	Vacants (abans d'assignació d'ofici)	Vacants (feta assignació d'ofici)	Vacants (feta matrícula -10/07/07)
CEIP 1	25	36	-11	0	0
CEIP 2	25	34	-9	0	0
CEIP Fort Pienc	75	86	-11	0	0
CEIP 3	75	33	42	23	5
CEIP 4	50	83	-33	0	0
Centres públics	250	272	-22	23	5
C. Concertat 1	50	49	1	0	0
C. Concertat 2	25	19	6	3	0
C. Concertat 3	75	84	-9	0	0
C. Concertat 4	50	38	12	0	0
C. Concertat 5	25	28	-3	0	0
C. Concertat 6	25	15	10	4	0
C. Concertat 7	25	20	5	0	0
C. Concertat 8	25	25	0	0	0
C. Concertat 9	75	81	-6	0	0
C. Concertat 10	25	16	9	4	4
C. Concertat 11	50	64	-14	0	0
C. Concertat 12	25	27	-2	0	0
C. Concertat 13	25	20	5	2	0
Centres privats	500	486	14	13	4
Total Dreta Eixample	750	758	-8	36	9
CEIP 5	25	34	-9	0	0
CEIP 6	25	35	-10	0	0
CEIP 7	25	32	-7	0	0
CEIP 8	50	11	39	24	11
Centres públics	125	112	13	24	11
C. Concertat 14	50	37	13	8	0
C. Concertat 15	25	28	-3	0	0
C. Concertat 16	25	30	-5	0	0
Centres privats	100	95	5	8	0
Total Ribera Gòtic	225	207	18	32	11

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars, a excepció del centre relacionat directament amb la queixa.

No obstant això, també és cert que hi ha indicis que fan pensar que aquesta ampliació de grup podia no ser del tot necessària. Així, per exemple, en data 5 de juny, havent fet l'assignació de places i l'obertura de grup, hi havia centres de les dues zones abans esmentades que continuaven tenint vacants (36 a la zona), i aquestes vacants haurien estat suficients per poder fer l'assignació d'ofici de 25 infants més dins la zona. A més, en data 5 de juny, tant el districte de l'Eixample (31 vacants), el districte de Ciutat Vella (61 vacants) i el

districte de Sant Martí (99 vacants), que inclouen o envolten, segons el cas, la zona de referència, tenien oferta de places vacants.

En qualsevol cas, si bé l'obertura del tercer grup hauria permès reduir el nivell de conflictivitat en la gestió de la demanda, aquesta mesura podria haver contribuït a reproduir la segregació escolar que pateixen determinats centres de la zona, perquè parteix de la premissa que en aquests centres no s'hi voldran matricular les famílies que no l'han sol·licitat i no combat frontalment aquest fenomen amb els instruments de política educativa de què disposa l'Administració. La planificació ha de servir, entre altres coses, per orientar la demanda envers aquests centres no desitjats.

La prova que aquesta mesura no ha ajudat a combatre la segregació escolar és que, en data 10 de juliol, havent fet l'obertura de grup i consumada la matrícula, els centres de la zona amb una demanda més feble encara tenien vacants (20 vacants en total). Aquí caldria afegir altres places vacants en centres propers d'altres zones. Òbviament, no podem saber què hauria passat en cas que n' s'hagués obert el grup. L'obertura de nous grups, però, s'hauria de dur a terme quan és absolutament necessària, sempre que no hi hagi vacants en altres centres propers. En aquest sentit, segons el posicionament del Síndic de Greuges, calia haver fet un esforç suplementari d'acompanyament i d'atracció de les famílies que no havien obtingut plaça en cap dels centres sol·licitats envers les escoles amb vacants. Precisament, d'acord amb això, el Síndic va suggerir que durant el curs 2007-2008, d'acord amb el Departament d'Educació, el Consorci d'Educació de Barcelona desenvolupés un pla d'actuació per atraure les famílies del barri específicament envers aquestes escoles, i que en garantís l'acompanyament durant el període de preinscripció i matrícula. Igualment, va suggerir que, amb vista al proper curs, s'utilitzessin al màxim els instruments que ofereix la planificació per lluitar contra la segregació escolar (més enllà de satisfer les demandes de les famílies).

Val a dir que, en resposta a aquesta resolució del Síndic de Greuges, el Consorci d'Educació de Barcelona va exposar que les seves línies prioritàries de treball se centren a oferir escoles de proximitat a les diferents zones de la ciutat i equilibrar la xarxa de centres, tant pel que fa a la titularitat i l'homologació de l'oferta que fan com pels diferents condicionants de qualitat, específics de cada centre. D'acord amb aquestes línies, va mantenir que l'increment de places de P3 dut a terme al CEIP Fort Pienc era necessari, per la qual cosa considerava adequada la decisió adoptada.

La discussió que es pot plantejar sobre la conveniència o no de l'ampliació de grup al CEIP Fort Pienc té menys fonament en el cas de les queixes referides a l'oferta de llocs escolars a la zona de Gornal-Bellvitge, a l'Hospitalet de Llobregat (Q 2710/07; Q 3371/07; Q 3372/07; Q 3383/07). En aquest cas, les persones interessades manifestaven el desacord respecte que el centre privat Avantis augmentés en set línies la seva oferta escolar, ja que els centres docents de la zona disposaven de prou llocs escolars per cobrir la demanda existent a P3.

De fet, la taula 29, que recull les dades de preinscripció i matrícula a la zona, ens permet plantejar diverses consideracions. D'una banda, constatem un defecte important de planificació, especialment perquè les ampliacions de grups proposades, que van generar una oferta de places escolars clarament

superior a la demanda existent (131 places més que sol·licituds), van acabar generant un nombre significatiu de vacants al sistema (47 vacants, el 17 de juliol). Això demostra que l'ampliació tan elevada de grups prevista al centre Avantis (inicialment 4) no era justificada. Tot i les reduccions d'un grup en un dels CEIP (CEIP 2) i d'un grup al centre Avantis, no s'eliminaren completament aquests desequilibris entre oferta i demanda.

D'altra banda, constatem que aquesta política de seguiment de la demanda ha tendit a reproduir la segregació escolar de la zona, que s'evidencia amb la distribució poc equitativa de les vacants. Els centres amb un percentatge més significatiu d'alumnat estranger, o de minories ètniques, són els que acumulen una proporció més elevada de vacants. Són importants les diferències entre sectors de titularitat pel que fa a l'escolarització d'alumnat amb necessitats educatives específiques i també les diferències entre els mateixos centres públics. En aquest darrer cas, destaca que les diferències són inversament proporcionals al nombre de vacants: el centre públic que menys alumnat estranger escolaritza no té cap vacant; en canvi, els centres públics amb més vacants són els que tenen una proporció més alta d'alumnat estranger o d'ètnia gitana, com passa amb un dels CEIP (CEIP 2).

El resultat final de l'aplicació d'aquestes mesures, en definitiva, és un escenari format per una part dels centres amb totes les places ocupades i per l'altra part dels centres amb una proporció de vacants que gira al voltant del 40%. I en aquest escenari, la matrícula viva acaba concentrant-se allà on hi ha vacants, i això encara genera un rebuig més fort per part de les famílies de la zona i, en darrer terme, més segregació escolar.

Taula 29. Dades de preinscripció i matrícula a P3 als centres d'educació infantil i primària de la zona Bellvitge - Gornal, de l'Hospitalet de Llobregat (2007-2008)

Centre	Oferta inicial de grups / Places	Demanda en el procés d'admissió	Canvis de grups respecte a l'oferta inicial	Canvis de grups respecte al curs 2006-2007	Matrícula / Vacants (17/07/07)	% alumnat estranger (2006)
CC Avantis	7 / 175	124	6 (-1)	+3	150 / 0	...
C. Concertat 1	1 / 25	22	1	=	25 / 0	0,5
C. Concertat 2	2 / 50	43	1	=	50 / 0	0,4
C. Concertat 3	2 / 50	62	2	=	50 / 0	0,2
CEIP 1	2 / 50	27	2	=	30 / 20	24,5
CEIP 2	2 / 50	12	1 (-1)	-1	15 / 10	12,1
CEIP 3	2 / 50	38	1	=	42 / 8	21,3
CEIP 4	1 / 25	14	1	=	16 / 9	25,5
CEIP 5	1 / 25	27	1	=	25 / 0	8,7

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

Nota. No es disposen de dades d'alumnat estranger al centre Avantis per a l'any 2006. Aquest centre inicia l'activitat el curs 2006-2007.

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars, a excepció del centre relacionat directament amb la queixa.

De manera anàloga al cas de l'Hospitalet de Llobregat, cal destacar la queixa referent a la concessió d'una tercera línia d'educació infantil al centre Joan

XXIII de Bonavista, del municipi de Tarragona (Q 2714/07). La queixa exposava que el barri on és el centre disposava de prou places en centres de titularitat pública per atendre les sol·licituds que no van poder ser admeses en aquest centre privat. El centre Joan XXIII, que inicialment ofertava dues línies, havia rebut 84 sol·licituds (34 sol·licituds més), algunes provinents de famílies no residents al barri, mentre que el CEIP Bonavista, a la mateixa zona, i que disposa d'un elevat nombre d'alumnes amb necessitats educatives específiques, que ofertava inicialment tres línies, havia rebut només 49 sol·licituds (26 places no cobertes).

La decisió adoptada pel Departament d'Educació va ser proposar l'ampliació de línia al centre Joan XXIII i reduir en dues línies l'oferta final del CEIP Bonavista. Davant aquesta situació, d'una banda, cal valorar positivament que s'hagi limitat l'oferta del CEIP Bonavista, ja que així s'evita que aquesta escola assumeixi en solitari la matrícula viva que s'incorpori al llarg del curs. Aquesta situació hauria esdevingut difícilment evitable en cas que el centre hagués mantingut les tres línies amb nombrosos llocs vacants. Sens perjudici d'això, però, cal tenir present que la decisió d'incrementar en una línia el centre Joan XXIII, en lloc de fer-ho únicament al CEIP Bonavista com preveia l'oferta inicial, va comportar deixar perdre l'ocasió d'afavorir l'heterogeneïtat en el tipus d'alumnat d'aquest centre. Si s'hagués aconseguit acompanyar la demanda d'un centre a un altre, s'hauria reduït significativament la proporció d'alumnes amb necessitats educatives específiques i qualsevol tendència cap a la segregació escolar del CEIP Bonavista.

En definitiva, els casos exposats de Barcelona, l'Hospitalet de Llobregat i Tarragona posen de manifest que l'obertura de grups és una mesura que si s'aplica prioritàriament per satisfer la demanda de les mateixes famílies pot generar efectes negatius sobre l'equitat del sistema educatiu. És en aquest sentit que és fonamental que el Departament d'Educació supervisi i orienti l'aplicació d'aquest tipus de mesures que incideixen sobre l'equitat. Val a dir que el Decret 75/2007, d'admissió d'alumnat, no incorpora cap referència explícita als criteris per dur a terme l'ampliació de grups, si bé la LOE (art. 109) estableix que les administracions educatives programen l'oferta tenint en compte l'oferta de centres públics i privats existent, i l'adequada i equilibrada escolarització d'alumnat amb necessitats educatives específiques. Amb motiu d'una queixa sobre l'obertura d'un grup al CEIP Pinya de Rosa de Blanes (Q 2247/2007; Q 2453/2007), el Departament d'Educació va manifestar que no donava orientacions específiques a les comissions d'escolarització per combatre la segregació escolar.

5.2.3. La reserva de places, mesura no prou aprofitada

La reserva de places escolars és la principal mesura que estableix el Decret 75/2007, d'admissió, per combatre la concentració de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en determinats centres. L'article 19 especifica que per afavorir-ne la integració i la distribució equilibrada s'estableix amb caràcter general una reserva de dos llocs escolars per grup, encara que aquesta reserva pot ser modificada pels serveis territorials del Departament d'Educació, un cop escoltada la comissió d'escolarització i els centres afectats.

Com ja hem comentat en l'apartat de normativa, tot i que és potser la principal mesura que incorpora el Decret 75/2007, aquesta no és realment nova. Va ser introduïda per la Resolució, de 5 de març de 1999, per la qual s'estableixen alguns aspectes del procediment a seguir en la preinscripció d'alumnes amb necessitats educatives especials derivades de situacions socials o culturals desfavorides i els ajuts a l'escolarització en aquestes places i, posteriorment, als successius decrets d'admissió (56/2001, 31/2002, 252/2004).

Malgrat no ser nova, i tot i ser una de les principals mesures, val a dir que aquesta no sempre ha representat realment i de manera efectiva una distribució equitativa de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en el procés d'admissió. En molts centres, aquesta reserva de places no es cobreix perquè l'alumnat amb necessitats educatives específiques no hi demana accedir. En canvi, els centres que tenen més demanda d'alumnat amb necessitats educatives específiques, amb un nombre superior al fixat per aquesta reserva, acostumen a ser els que tenen més vacants. Sense una actuació intensiva de l'Oficina Municipal d'Escolarització, i sense uns límits màxims d'admissió d'alumnat amb necessitats educatives específiques per grup, aquesta mesura és poc efectiva.

Per il·lustrar aquesta situació, val la pena fer referència al procediment de preinscripció i matrícula dels municipis de Blanes (Q 2247/07) i Mataró (Q 2762/07), estudiats fruit de sengles queixes.

Pel que fa a Blanes, la taula 30 constata que, malgrat la reserva de quatre places per grup per a alumnes amb necessitats educatives específiques, dues més que les establertes per la normativa, la distribució d'aquests infants continua realitzant-se de manera poc equitativa entre el conjunt de centres. Mentre que, per exemple, hi ha un CEIP (CEIP 4) que ha cobert totes aquestes places (8/8), les escoles concertades no n'acullen cap (0/8).

Taula 30. Dades de preinscripció i matrícula a P3 als centres d'educació infantil i primària a Blanes. 2007-2008

Centre	Places totals	Vacants	Reserva de places NEE	NEE matriculats
C. Concertat 1	50	0	8	0
C. Concertat 2	50	3	8	0
CEIP 1	25	9	4	3
CEIP 2	25	0	4	2
CEIP 3	50	4	8	3
CEIP 4	50	0	8	8
CEIP 5	75	0	10	3
CEIP 6	75	2	12	1
CEIP 7	75	5	12	3

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació

Nota: En la taula s'han omès els noms dels centres escolars.

En canvi, pel que fa al municipi de Mataró, la taula 31 mostra que aquests desequilibris s'aconsegueixen compensar parcialment gràcies a polítiques més proactives en la distribució de l'alumnat amb necessitats educatives específiques. Tot i que els centres públics en conjunt tenien una reserva de 170 places i havien rebut 171 sol·licituds d'alumnat amb NEE, només se n'hi han matriculat 132. En canvi, tot i que els centres privats en conjunt tenien una reserva de 120 places i 40 sol·licituds, finalment se n'hi han matriculat 79. L'exemple de Mataró demostra que calen i és possible dur a terme polítiques més actives que acompanyin l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en el procediment d'admissió.

Taula 31. Dades de preinscripció i matrícula a P3 als centres d'educació infantil i primària a Mataró (2007-2008)

Centre	Places totals	Vacants	Reserva de places NEE	Sol·licituds NEE	NEE matriculats	Derivacions
Total públics	850	47	170	171	132	37
Total zona est	550	47	110	70	71	35
Total zona oest	300	0	60	101	61	2
Total privats	600	0	120	40	79	40
Total zona est	450	0	90	24	49	26
Total zona oest	150	0	30	16	30	14
Total	1.450	47	290	211	211	77

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

En un altre sentit, i igual que en la normativa anterior, el Decret 75/2007 també estableix que la reserva de llocs escolars per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques sigui vigent fins al dia anterior de la publicació de les llistes d'admesos, quan ja s'han atès totes les sol·licituds presentades durant el procés de preinscripció que afecten aquest alumnat. Les queixes relacionades amb el procediment d'admissió comentades en epígrafs anteriors constaten que limitar aquesta mesura al procediment de preinscripció ordinari pot ser útil per equilibrar la distribució d'alumnat amb necessitats educatives específiques durant aquest procés, però no ho és per fomentar la distribució de la matrícula viva.

A tall il·lustratiu, val la pena reproduir literalment un missatge enviat al Síndic de Greuges per un director d'un CEIP del barri del Poblenou de Barcelona l'any 2007, que es refereix a aquesta qüestió:

“Som una escola amb excés de demanda que viu a prop del CEIP Les Acàcies (antic Lope de Vega). El nostre percentatge d'immigració és ridícul al costat del dels nostres veïns i petites mesures correctores ho podrien resoldre en pocs cursos escolars. Vull fer veure que 3 alumnes de P3 signifiquen per al nostre centre un 12% d'una classe, mentre que representen el 18% de la classe de P3 de Les Acàcies. És a dir, només desviant tres alumnes a la nostra escola i tres més a una altra de similars característiques, deixem els percentatges en uns nombres raonables.

Fa tres anys que perseguim aquesta mesura, que es pot vehicular a través de les places reservades per als alumnes amb NEE, ja que, com que no s'omplen gairebé mai, només caldria que quedessin reservades per a l'arribada de la matrícula viva. Si no s'aplica aquesta mesura, el nostre centre s'omplirà pel maig i totes les places vacants quedaran per a Les Acàcies, i així no resoldrem el problema”.

Finalment, cal destacar que les queixes rebudes al Síndic de Greuges que atenyen específicament la reserva de places tenen a veure amb el rebuig que aquesta mesura genera entre determinades famílies que no han pogut accedir a l'escola desitjada. És el cas, per exemple, d'una queixa sobre la reserva de places al municipi de Sant Pere de Ribes (Q 4292/07) i també d'una altra queixa de Vilanova i la Geltrú (3820/07). Amb relació a aquestes queixes, la institució informa les persones interessades que no s'aprecia cap actuació irregular de l'Administració. D'una banda, és una mesura establerta en el Decret 75/2007, d'admissió d'alumnat. I de l'altra, si s'aplica amb decisió, és una bona mesura política per evitar la concentració de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en determinats centres.

Val a dir que aquestes queixes, com succeeix específicament amb la de Vilanova i la Geltrú (3820/07), també manifesten la disconformitat amb l'assignació a les places reservades per a NEE de l'alumnat d'origen immigrant que fa anys que resideixen al municipi i amb el fet que aquesta assignació s'utilitzi de manera més restrictiva en el cas d'altres grups socials. Sobre aquest assumpte, el Síndic de Greuges recorda a les persones interessades que el Decret 75/2007, d'admissió d'alumnat, defineix l'alumnat amb necessitats educatives específiques com aquell de nova incorporació al sistema educatiu i el que té necessitats educatives especials, però també aquell que per raons socioeconòmiques o socioculturals requereixi una atenció educativa específica. Segons aquesta definició, doncs, hi ha raons de caràcter socioeconòmic i sociocultural que poden justificar la consideració d'alumnat amb necessitats educatives específiques determinats infants d'origen immigrant que faci anys que resideixin al municipi i que coneguin perfectament les llengües vehiculars. Cal valorar, a més, si aquesta assignació resulta positiva a l'hora de combatre la segregació escolar de determinats centres.

Precisament, i sobre aquest punt, el Síndic de Greuges també ha recordat a l'Administració que els processos de segregació no solament es produeixen en funció de l'origen immigrant, sinó també, i sovint de manera més notòria encara, en funció d'altres variables socials, com ara el nivell d'instrucció o la classe social dels progenitors. De fet, tal com ja s'ha comentat anteriorment, hi ha recerques que constaten que la segregació és més pronunciada en funció d'aquestes darreres variables, que de l'origen immigrant, de tal manera que l'alumnat immigrant no seria el grup social amb una distribució menys equitativa.

Cal tenir present, a més, que els processos de segregació no solament atenyen els grups socials més desfavorits, sinó també l'alumnat procedent de famílies amb un nivell d'instrucció més elevat. Aquest alumnat tendeix a agrupar-se de manera més pronunciada en determinats centres i a estar menys equitativament distribuït en el conjunt de la xarxa escolar (R. Benito i I. González, 2007)⁴¹. Davant d'aquesta situació, doncs, el Síndic de Greuges ha demanat que en les polítiques de promoció de l'equitat del sistema educatiu s'hi consideri no solament l'alumnat amb necessitats educatives específiques. Per aconseguir un sistema educatiu menys segregat socialment, amb més heterogeneïtat social interna en la composició social de cada centre i amb més homogeneïtat social entre centres, cal disposar d'instruments que incideixin de manera decidida en la distribució equitativa de l'alumnat en funció de

⁴¹ Ídem.

l'origen immigrat, però també en funció d'altres categories socials (nivell instructiu, nivell econòmic, etc.), i no solament de la població més desfavorida, sinó també d'aquella amb més capital econòmic i cultural. Les polítiques de zonificació, per exemple, poden incidir de manera decidida en aquesta direcció.

5.2.4. La importància de la zonificació escolar

Si bé el Decret 75/2007, d'admissió, no incorpora canvis significatius respecte a la reserva de places, sí que modifica aspectes relacionats amb el disseny de les àrees de proximitat dels centres. En aquest sentit, el Decret d'admissió recull les millores introduïdes per l'article 86.1 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE), i especifica que les àrees de proximitat són les mateixes per als centres públics i per als privats concertats. Cal destacar que la mesura d'integració de la zonificació dels centres públics i privats concertats representa un avenç significatiu a l'hora de fomentar l'equitat en l'accés als centres educatius.

Certament, estudis recents constaten empíricament la importància que pot tenir la zonificació com a estratègia per combatre la segregació escolar. L'estudi elaborat per Benito i Gonzàlez (2007) conclou que, si bé no hi ha solucions inequívocament positives o negatives pel que fa a la zonificació, sí que hi ha certs models aplicats en certs contextos educatius que poden resultar més o menys segregadors⁴². Els nivells de segregació residencial, els nivells d'equitat educativa, la grandària del municipi, l'oferta escolar, el pes del sector públic i privat, la vertebració territorial, l'existència d'altres polítiques de redistribució de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, etc. són variables que incideixen en l'impacte d'un determinat model de zonificació pel que fa a la segregació escolar. En termes generals, aquests autors remarquen la necessitat de promoure la delimitació de zones socialment heterogènies (que intentin no reproduir la segregació territorial), garantint la igualtat en les condicions d'accés (que intentin no reproduir les desigualtats socials objectives i subjectives en l'accés: quotes, transport, expectatives, etc.). Si bé per si sola la zonificació no resol el problema de la segregació escolar, sí que pot contribuir molt decididament a equilibrar els nivells de demanda dels centres i les diferències entre centres en el perfil social de la seva demanda, especialment per nivell instructiu de les famílies.

En municipis mitjans o petits sembla que les zones úniques són, a priori, el model més positiu, encara que aquesta apreciació es condiona a les característiques de la realitat local. En municipis grans, en canvi, la relació entre segregació escolar i zonificació és molt més complexa (R. Benito i I. Gonzàlez, 2007)⁴³.

A la ciutat de Barcelona, per exemple, les dades generals semblen confirmar que la nova zonificació escolar implantada, amb àrees relativament petites integrades per tres centres públics i tres centres privats concertats, ha generat un efecte positiu sobre l'equitat de l'accés. Segons indica el Consorci d'Educació de Barcelona, en aquest darrer procés d'admissió s'ha experimentat un increment de les sol·licituds als centres de titularitat pública

⁴² Ídem.

⁴³ Ídem.

i una contenció territorial més alta de la demanda, que es podria deure al model de zonificació utilitzat. Com succeeix amb la resta de mesures que condicionen la llibertat d'elecció de centre de les famílies, val a dir que la majoria de queixes rebudes al Síndic de Greuges plantegen una disconformitat amb les limitacions que suposen les àrees de proximitat per a la tria de l'escola desitjada. Cal tenir present que, per a moltes famílies, especialment de classes mitjanes, la proximitat no és ni de bon tros el criteri principal en l'estratègia de tria d'escola.

En aquesta línia, algunes queixes manifesten el desacord sobre els centres educatius que incorpora la zona de proximitat que correspon al domicili dels interessats, generalment perquè l'escola desitjada, per motius ideològics, pedagògics o de tradició familiar, no hi és representada. Aquest és el cas, per exemple, de les queixes rebudes l'any 2007 sobre la zonificació a la ciutat de Barcelona (Q 1011/07; Q 1026/07; Q 1037/07; Q 1381/07; Q 2266/07)⁴⁴.

Altres queixes, en canvi, plantegen la disconformitat amb una manca de priorització de la proximitat, generalment perquè l'escola desitjada és pròxima al domicili, i en un model de zona única no s'aprofita l'avantatge que es podria tenir si s'apliqués un criteri de proximitat. En aquesta línia, trobem queixes sobre la zona única al municipi de Cambrils (Q 2722/07) o de Vilafranca del Penedès (Q 4379/07).

La majoria de vegades, el Síndic de Greuges informa que l'establiment d'àrees de proximitat té com a objectiu poder aplicar el criteri de proximitat del domicili, que és un dels criteris fixats legalment per prioritzar, no excloure, les sol·licituds d'accés als centres en cas que el nombre d'aquestes sigui superior a l'oferta de places. La normativa estableix únicament que les àrees d'influència per als centres públics i per als concertats han de ser les mateixes i que, per delimitar-les, cal tenir en compte la distribució geogràfica dels centres que imparteixen els diferents ensenyaments d'acord amb l'ajuntament corresponent i havent escoltat els centres afectats. Dins aquests límits, l'Administració té un marge de discrecionalitat ampli per fixar les àrees d'influència dels centres.

No obstant això, el Síndic de Greuges actua quan es pot veure vulnerada la igualtat d'oportunitats en l'accés, quan la zonificació adoptada no combat prou la segregació escolar o quan aquesta mesura no es complementa amb altres estratègies que ajudin a combatre amb més eficàcia el fenomen.

⁴⁴ Altres queixes sobre la zonificació a la ciutat de Barcelona, no directament relacionades amb la segregació escolar, han fet referència a la manca d'ajustament en la zonificació dels centres d'educació infantil i primària i dels centres d'educació secundària (Q 2227/07). La persona interessada comentava que els IES adscrits als CEIP corresponents a la seva àrea de proximitat són fora del seu districte de residència (tot i ser propers geogràficament), la qual cosa provocava que no podia beneficiar-se dels punts corresponents a la proximitat. Encara que els alumnes procedents de centres adscrits tenen prioritat d'accés, i que el barem només s'aplica en situacions excepcionals, quan la concentració de la demanda procedent d'aquests centres adscrits supera l'oferta de places, sembla aconsellable prevenir l'emergència d'aquests possibles desajustos. D'acord amb això, el Síndic de Greuges va suggerir que, als efectes de barem, tots els alumnes que sol·licitessin plaça en un centre de secundària i que procedissin d'un dels centres de primària adscrits, sempre que el centre de primària estigués situat a l'àrea de proximitat del domicili familiar, poguessin tenir els punts corresponents a aquest criteri (malgrat que el centre de secundària no formés part del districte de residència).

Pel que fa a la igualtat d'oportunitats, per exemple, el Síndic de Greuges va constatar l'any 2007 dèficits en els models de zonificació als municipis de Mataró (Q 2762/07) i Terrassa (Q 2462/07). En ambdós casos, aquests dèficits es devien a desequilibris importants en les places ofertades en cadascuna de les zones de proximitat en el darrer procés d'admissió, de tal manera que unes zones tenien una demanda real o potencial superior a l'oferta (i més competència per accedir als llocs escolars) i altres zones, inferior.

A Mataró, per exemple, segons les dades padronals aportades pel mateix Ajuntament, la zona oest tindria un dèficit de 160 places, i la zona est, un superàvit de 186 places, i segons la demanda de places, la zona oest, un dèficit de 28 places, i la zona est, un superàvit de 86 places. A més, les famílies residents en la línia divisòria (Via Europa) tindrien accés amb els punts de proximitat a les places escolars de les dues zones, la qual cosa vulnera el principi d'igualtat en les oportunitats d'elecció de centre de les diverses famílies del municipi. D'acord amb aquestes evidències, el Síndic de Greuges va suggerir buscar i aplicar un altre sistema de zonificació més equilibrat i just amb vista al proper curs escolar. L'Ajuntament, en la seva resposta, va confirmar que ja estaven en marxa els treballs per millorar aquesta zonificació.

En aquesta nova zonificació, cal considerar també la segregació escolar existent al municipi. Les dades de preinscripció confirmen que les famílies tendeixen a evitar, especialment, determinades escoles públiques de la zona est. De fet, la zona oest presenta dèficit de places tant al sector públic com al privat, mentre que en la zona est, el sector privat també presenta dèficit, però no el públic, amb una oferta no coberta de 108 places. Destaquen diversos centres amb menys de 25 sol·licituds en primera opció sobre les 50 places ofertades en cadascun dels centres. Sobre aquesta escassa demanda, la institució va suggerir complementar les mesures de zonificació amb d'altres de més intensives que fomentessin una distribució de la demanda més equilibrada entre els centres del municipi, especialment entre aquelles escoles segregades socialment. Cal recordar que, com ja hem comentat anteriorment, l'Ajuntament de Mataró fa un esforç important a l'hora d'aprofitar la reserva de places per distribuir l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

En aquesta línia, és interessant destacar una queixa rebuda sobre la zonificació per a l'admissió d'alumnat a secundària al municipi de Cambrils (Q 2722/07). La persona interessada posava en qüestió el model de zona única perquè, tot i viure en una urbanització als afores del municipi propera a l'IES La Mar de la Frau, no havia pogut accedir al centre, amb l'esforç de desplaçament que això comportava, i sí que ho havien fet altres famílies que vivien al centre de la vila.

Sobre l'aplicació de la zona única, i després d'estudiar l'assumpte, el Síndic de Greuges va informar la persona interessada que aquesta mesura podia defensar-se sobre la base de criteris d'equitat, perquè pretén evitar la concentració d'alumnes amb necessitats educatives específiques als dos instituts ubicats al centre del municipi. D'acord amb això, va comunicar que no considerava justificat replantejar la zonificació prevista, especialment sense abans valorar si esdevé realment efectiva per a la distribució més equitativa entre centres de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en els propers anys.

Adicionalment, sobre aquest punt, i atès que el municipi s'ha vist afectat negativament per la segregació escolar, s'han estudiat les actuacions que les administracions implicades estan desenvolupant. Destaquen mesures com ara l'Oficina Municipal d'Escolarització, la Taula Mixta de Planificació o el Projecte educatiu de ciutat de Cambrils, que encara són molt recents per poder-ne valorar l'impacte. Esperem, en aquest sentit, que aquestes mesures s'orientin a combatre el fenomen i siguin complementades amb un nombre més alt d'estratègies. El Departament d'Educació, per la seva banda, va informar que va dur a terme actuacions adreçades a la dinamització del centre amb una situació més segregada, amb processos d'avaluació i millora específics (Avaluació global diagnòstica i Pla de millora) i amb la proposta i el nomenament d'un nou equip directiu implicat en projectes de millora, i també adreçades a la redistribució de la matrícula viva entre els diferents centres de secundària.

5.2.5. L'ús de l'adscripció de centres de primària i secundària públics

Com és sabut, un dels factors que expliquen les estratègies d'evitació del sector públic per determinades famílies té a veure amb la discontinuïtat de l'oferta educativa en el pas de primària a secundària, circumstància que no es produeix en moltes escoles concertades que integren els diferents nivells educatius. Aquest és un dels motius que explica la necessitat de promoure la continuïtat educativa i de consolidar itineraris entre els CEIP i els IES.

El Decret 75/2007, d'admissió d'alumnat, estableix en l'article 10 les possibilitats i el procediment per a l'adscripció de centres i també els criteris que s'han de seguir per determinar aquesta adscripció. En concret, estableix que "es pren en consideració la disponibilitat de llocs escolars del centre o centres receptors, de manera que no se superi l'oferta que té o tenen autoritzada per al primer curs de cada ensenyament, la relació entre els projectes educatius i curriculars dels centres a adscriure i el centre o centres receptors, el caràcter propi, si fos el cas, la planificació escolar i la proximitat entre els centres". Entre aquestes motivacions, doncs, hi pot haver la lluita contra la segregació escolar.

Precisament, i atès que en el procés d'admissió l'alumnat procedent d'un centre adscrit té prioritat d'accés, l'adscripció pot ser una eina clau per revaloritzar determinats centres amb baixa demanda o per orientar un determinat tipus de demanda a un determinat centre. Amb motiu d'una queixa sobre les adscripcions d'un nou CEIP del barri del Raval de Barcelona (Q 546/07), el Síndic de Greuges va demanar al Departament d'Educació i al Consorci d'Educació de Barcelona que tingués en compte les adscripcions de centre a l'hora de combatre la segregació escolar. Cal evitar adscriure CEIP segregats a IES segregats, perquè d'aquesta manera es reproduïx el fenomen. És important que els IES segregats estiguin adscrits a CEIP no segregats com a estratègia d'orientar una demanda més heterogènia envers aquests instituts. I, de la mateixa manera, és important que els CEIP segregats estiguin adscrits a IES no segregats com a estratègia d'afegir valor a aquests centres de primària i d'atraure-hi un nombre més alt de famílies i socialment més diverses.

Sobre aquest darrer aspecte, precisament, el Síndic de Greuges va recordar a l'administració afectada que les decisions relatives a les adscripcions de

centres no han de consistir solament, o bàsicament, a encaixar oferta i demanda escolars i a aconseguir que les places dels centres de secundària siguin suficients o quedin cobertes amb els centres de primària adscrits, sinó també a aconseguir heterogeneïtzar la composició social tant dels centres de primària com dels de secundària. Sobre aquest assumpte, el Síndic està pendent de rebre la resposta de l'Administració.

5.2.6. Existència de centres escolars amb condicions materials precàries i lentitud en la construcció dels nous centres

Entre les causes del fenomen de la segregació s'hi troba la manca de qualitat o la provisionalitat de les instal·lacions dels mateixos centres. La no remodelació de les instal·lacions, en el cas d'escoles antigues, i l'existència d'aularis prefabricats, en el cas d'escoles que inicien l'activitat, són aspectes que afecten negativament la demanda d'aquests centres per part de les famílies. La baixa demanda social fa que aquests centres acumulin vacants i que aquestes serveixin sovint per escolaritzar la matrícula viva que s'incorpora durant el curs escolar. Així s'han iniciat processos de concentració d'alumnat nouvingut que han posat fi a la segregació escolar de nombrosos centres.

Aquests són alguns dels factors que han incidit, per exemple, al CEIP Miquel Bleach o al CEIP Perú del barri de Sants de Barcelona, centres que estan actualment entre les deu escoles amb una presència més alta d'alumnat estranger a la ciutat (vegeu l'apartat 4) i, entre altres particularitats, en edificis antics i amb patis petits o mal condicionats.

Pel que fa a les condicions materials dels centres, les queixes que han arribat al Síndic de Greuges durant l'any 2007, quinze en total, s'han referit bàsicament a la proliferació d'escoles ubicades en aularis prefabricats. Són especialment il·lustratives les queixes corresponents als municipis de Terrassa (Q 2462/2007), Girona (Q 3616/2007) i Barcelona, en concret al barri del Poblenou (Q 881/2007, Q 2705/2007, Q 2237/2007, Q 2342/2007, Q 2420/2007, Q 2554/2007, Q 2555/2007, Q 2572/2007), perquè denoten que les polítiques de provisió de l'oferta escolar arrossegueu dèficits de planificació a mitjà termini. L'*Informe al Parlament* de l'any 2007 ja aborda l'anàlisi d'aquesta qüestió.

D'una banda, és cert que aquests tres territoris es caracteritzen per un creixement important de la demanda en els darrers anys i per elevats nivells de densitat urbana, circumstàncies que fan més complexa la planificació. D'altra banda, però, també ho és que aquesta complexitat s'ha traduït actualment en importants desequilibris interns en la distribució de l'oferta d'aquests municipis i en una elevada saturació de places global. En el cas del barri del Poblenou, per exemple, la demanda educativa va ser superior a l'oferta durant el darrer procés d'admissió (amb un dèficit de 37 places). Això mateix va passar en el cas de Terrassa amb el Districte 2-Llevant i el Districte 3-Sud, encara que el superàvit d'oferta al Districte 1-Centre tendís a compensar aquest dèficit. Malgrat que l'obertura de nous grups i la construcció de nous centres tendeixi a equilibrar els nivells d'oferta i demanda, l'elevada saturació de places escolars i la proliferació d'aularis prefabricats deixen entreveure problemes en la capacitat d'anticipació del comportament d'aquesta demanda.

Tal com apunta l'*Informe al Parlament* de l'any 2007, aquests dèficits de planificació es posen de manifest fonamentalment per tres circumstàncies:

En primer lloc, l'elevada presència de centres ubicats en aularis prefabricats que hi ha en aquests tres territoris. En el cas del Poblenou, per exemple, dels nou centres públics, tres funcionen en instal·lacions provisionals i un altre està pendent de construcció. Aquesta situació demostra que l'oferta de places a la zona està creixent i garanteix que ho continuarà fent durant els propers anys. No obstant això, no s'ha de perdre de vista que la proporció de centres que funcionen amb aularis prefabricats i provisionals és alta, i aquest no és un model desitjable per a l'escolarització dels infants i per a la imatge del sector públic. De fet, si el centre que està pendent de construcció hagués estat ja en funcionament, en el proppassat procés d'admissió d'alumnat s'hauria cobert la demanda del barri sense necessitat ni d'ampliar ràtios, ni d'ampliar línies. Aquesta circumstància evidencia un cert retard en la capacitat de resposta que demostra el Departament d'Educació.

En segon lloc, el fet que mesos més tard de la posada en funcionament en mòduls prefabricats dels centres, de vegades encara no se sàpiga ni quina en serà la ubicació final, ni quan s'haurà construït definitivament l'edifici. En el cas de la queixa de Girona, per exemple, això succeeix amb el nou CEIP Girona. Cal advertir que aquest centre s'ubica provisionalment en un solar on dos altres centres (CEIP Marta Mata i CEIP Pericot) hi desenvolupen o hi han desenvolupat en algun moment, també de manera provisional, la seva activitat. L'informe del Departament d'Educació assenyala que la construcció d'aquest centre està pendent de la cessió del solar de l'Ajuntament per a la ubicació definitiva. L'any 2004, amb motiu de la revisió del mapa escolar de la ciutat, aprovat pel Consell Escolar Municipal, es va fer una previsió de necessitats fins a l'any 2015, i en el Pla quadriennal 2008-2011 del Departament d'Educació consta l'edificació definitiva per a l'any 2008, sempre que es disposi del solar corresponent.

I en tercer lloc, el retard en les previsions de construcció de l'escola definitiva. En el cas de Poblenou, per exemple, cal destacar una queixa sobre la manca d'inici de les obres del CEIP Pere IV (Q 00881/07). L'escola va entrar en funcionament el curs 2004-2005 en unes instal·lacions provisionals amb quatre línies de P3, a més del P4 i el P5, i el Departament d'Educació va assumir el compromís amb les famílies que el setembre de 2007 el curs començaria en un nou edifici que s'havia de construir al carrer de Bilbao. La construcció d'aquest nou centre va topar, però, amb diversos entrebancs i retards relacionats amb l'actuació de l'Ajuntament de Barcelona i del Departament d'Educació (referent a la cessió del terreny, la tramitació de la llicència d'obres i d'activitat, etc.). Finalment, les obres van començar el dia 2 de març de 2007, i el curs 2007-2008 no s'havia iniciat en les instal·lacions definitives.

En aquesta mateixa línia, es pot assenyalar una queixa referida al retard en la construcció del CEIP La Roureda, al municipi de Tordera (801/2007). La persona interessada assenyalava que el centre, que s'ubica actualment en mòduls prefabricats en unes condicions que qualifica de deplorables, havia d'estar definitivament construït per al curs de fa tres anys, segons la informació que se'ls havia donat inicialment. Més endavant, durant el curs 2006-2007, es va informar les famílies que la construcció estava prevista per al curs 2007-2008, si bé aquestes temien que aquest termini tampoc fos acomplert. Malgrat això,

en el moment de presentar la queixa, encara no s'havien iniciat les obres. L'any 2007 el Departament d'Educació va informar que la redacció i l'execució del projecte d'obres van ser adjudicats el mes de novembre de 2006 i que en breu se'n podria temporalitzar la construcció. També indicava, però, que l'inici de les obres d'execució material del centre depenia dels accessos al solar, que en aquells moments estaven pendents que l'Ajuntament de Tordera els possibilités. Finalment, sense possibilitat d'iniciar el curs d'enguany a l'edifici definitiu, el 30 de maig de 2007 van iniciar-se les obres de construcció del CEIP La Roureda amb una durada prevista d'execució de set mesos.

En aquests casos, les resolucions del Síndic de Greuges fan referència als aspectes següents:

En primer lloc, es posa l'èmfasi en la necessitat de fer més esforços a l'hora de preveure i anticipar l'evolució de la demanda. És important anticipar el comportament de la demanda amb prou temps per poder articular mesures que donin respostes adequades a aquest comportament.

En segon lloc, i amb la finalitat de promoure la cobertura de la demanda i evitar la massificació de l'oferta ja existent, es demana accelerar tant la construcció definitiva dels centres que funcionen de manera provisional com l'obertura i la construcció dels centres que estiguin pendents. L'acceleració en la creació d'oferta és important, precisament per evitar la necessitat d'impulsar mesures extraordinàries que incideixin negativament en la qualitat del sistema.

I en tercer lloc, ateses les condicions de provisionalitat descrites (mòduls prefabricats, ubicació provisional, etc.), se suggereix controlar l'impacte que aquesta situació pugui tenir sobre l'atracció de la demanda i sobre la disponibilitat de places vacants en el període de matrícula viva. Les dades de preinscripció per al curs 2007-2008 constaten que, en uns casos més que en d'altres, les condicions de provisionalitat poden no haver afavorit l'atracció de la demanda. Cal tenir present aquesta circumstància en el procés de matrícula viva i evitar que la disponibilitat de places vacants durant el curs escolar pugui afavorir dinàmiques de concentració d'alumnat amb necessitats nouvingut als centres.

Aquests suggeriments demanen més coordinació del Departament d'Educació i dels ajuntaments per millorar les condicions materials dels centres educatius.

5.3. La reproducció de la segregació escolar en el procés de preinscripció i matrícula de l'alumnat

5.3.1. Desacord amb la plaça assignada d'ofici i amb les limitacions a la tria d'escola de les famílies

Les assignacions d'ofici afecten aproximadament el 5% dels alumnes admesos a P3. Com hem indicat en epígrafs anteriors, moltes queixes presentades per famílies tenen a veure precisament amb el desacord amb aquesta plaça assignada d'ofici durant el procés d'admissió (prop d'un centenar de queixes han arribat l'any 2007 sobre aquesta qüestió).

Ben sovint, en els escrits de queixa s'esmenta l'obligació que suposadament té l'Administració educativa de garantir plaça en algun dels centres demanats en la sol·licitud de preinscripció i s'invoca la llibertat d'elecció de centre com un dret recollit en la Constitució.

Amb tot, cal recordar que la Constitució reconeix el dret dels pares a escollir la formació religiosa i moral que estimin més oportuna per als fills (art.77.3), però en canvi no recull la llibertat d'elecció de centre, que regula la Llei orgànica 8/1985, reguladora del dret a l'educació (LODE), com el dret a escollir centre docent tant públic com diferent dels creats pels poders públics.

Davant aquest plantejament d'algunes famílies, el Síndic orienta les persones interessades i els recorda que l'elecció de centre no té caràcter absolut i que la mateixa normativa que la reconeix (la LOE) estableix mecanismes per prioritzar les sol·licituds d'accés als centres en cas que el seu nombre sigui superior a l'oferta de places existents, partint de la base que aquest és un nombre necessàriament limitat.

Aquesta ha estat precisament la línia seguida per una jurisprudència abundant del Tribunal Suprem, que ha considerat que aquest exercici ha de ser satisfet com una manifestació de preferència garantida sempre que sigui possible, i no exclou l'existència de criteris objectius de selecció.

Finalment, la institució també exposa a les persones interessades el deure que té l'Administració, també establert per les diferents lleis d'educació, de garantir l'equitat del sistema educatiu. I sobre la base d'aquest deure, és molt important que l'Administració desenvolupi polítiques que permetin orientar el procediment d'admissió i la tria d'escola de les famílies (que no pas el dret a aquesta tria). Cal recordar que el dret que tenen les famílies a triar entre diferents escoles no impedeix a l'Administració d'intervenir sobre el procediment d'admissió.

La necessitat que l'Administració intervingui es posa de manifest amb la mateixa tipologia de queixes rebudes al Síndic de Greuges. Moltes d'aquestes queixes expressen una resignació per no haver pogut accedir a cap de les escoles sol·licitades en la preinscripció, però moltes altres manifesten una clara voluntat de fugida respecte dels centres que resten amb vacants, un cop feta l'assignació de plaça. Les mateixes dades de preinscripció i matrícula exposades en epígrafs anteriors constaten aquests processos de fugida. Amb aquests processos, cal tenir present que es reforça un cercle viciós: la fugida de famílies de determinats centres contribueix a alimentar la segregació escolar, i aquesta segregació estimula encara més les famílies a fugir d'aquestes escoles.

Per trencar aquest cercle, cal que l'Administració combati la segregació escolar amb tots els instruments que té a l'abast i també amb els que incideixin en l'equitat en el procediment d'admissió. Alguns consideren que la solució del problema passa per millorar fonamentalment les condicions objectives dels centres (instal·lacions, professorat, etc.), des del convenciment que si tots els centres fossin socialment atractius, l'equitat en la seva composició social quedaria garantida sense cap condicionament de l'Administració a la tria d'escola de les famílies.

Aquests plantejaments, però, obvien les lògiques de tria d'escola dels diferents grups socials. Els estudis sociològics conclouen que les classes mitjanes posen en pràctica estratègies de distinció social en l'escolarització dels fills, que es concreten en la recerca d'espais educatius propis i en la tria d'escoles que ofereixin una composició social homogènia respecte al grup d'iguals. Aquestes estratègies, per exemple, expliquen que en molts municipis els processos de concentració escolar més intensos no es produeixin pas entre l'alumnat estranger, sinó més aviat entre l'alumnat amb progenitors de nivell instructiu elevat (Benito i Gonzàlez, 2007)⁴⁵. O també explica els processos d'apropiació dels centres públics per determinades famílies de classes mitjanes, quan hi han hagut d'escolaritzar els fills per la impossibilitat d'accedir als centres inicialment desitjats (Raveaud i Van Zanten, 2007)⁴⁶.

Aquesta reflexió ens porta a plantejar un darrer aspecte: les polítiques relacionades amb l'admissió d'alumnat que apliqui l'Administració no solament han de fomentar la redistribució equitativa de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, sinó del conjunt de grups socials. Cal tenir present que, com hem comentat, la segregació escolar per nivell d'instrucció pot ser més intensa que la segregació en funció de l'origen immigrant (Benito i Gonzàlez, 2007)⁴⁷. La finalitat d'aquestes polítiques ha de ser que la composició social dels centres sigui internament heterogènia des de diferents variables socials.

5.3.2. Falsos empadronaments i altres irregularitats en el procés d'admissió

L'*Informe al Parlament 2007* també destaca l'existència d'irregularitats en el procediment d'admissió. De fet, la tensió en la tria d'escola també comporta pràctiques fraudulentament relacionades amb el procés de preinscripció. En aquesta línia, la institució rep queixes sobre presumptes irregularitats comeses tant per determinades famílies que al·leguen, als efectes de barem, circumstàncies que presumptament són falses com per alguns centres que cometen irregularitats per alterar el resultat de les llistes baremades d'admesos. En concret, durant el procés d'admissió corresponent a l'any 2007 el Síndic de Greuges va rebre 19 queixes relacionades amb aquest tipus de qüestions.

Pel que fa a les irregularitats comeses per famílies, aquestes fan referència a falsos empadronaments o també a falses malalties. Aquestes pràctiques intenten aconseguir el màxim de punts possibles per accedir a un dels centres desitjats, com a estratègia generalment per evitar els centres més estigmatitzats del territori. De fet, les queixes s'han produït de manera més freqüent en municipis caracteritzats per una elevada segregació escolar, com és el cas de les ciutats de Badalona o Barcelona.

En el cas dels falsos empadronaments, el Departament d'Educació trasllada la denúncia a l'ajuntament corresponent perquè realitzi les investigacions pertinents, tal com estableix l'article 62 del Reial decret 1690/1986, d'11 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament de població i demarcació de les entitats

⁴⁵ Ídem.

⁴⁶ Raveaud, M. i Van Zanten, A. (2007). "Choosing the Local School: Middle Class Parents' Values and Social and Ethnic Mix in London and Paris". *Journal of Education Policy*, V.22, n.1, p.107-124.

⁴⁷ Ídem.

locals. Sobre aquest procés, el Síndic de Greuges constata diversos aspectes que cal millorar.

Un primer aspecte és que el grau de comprovació del domicili habitual dels alumnes pels ajuntaments és molt variable. Val a dir que la tramitació de les queixes demostra que hi ha ajuntaments que no mostren gaire interès a investigar aquestes presumptes irregularitats, bé perquè consideren que l'aplicació dels criteris d'admissió d'alumnat correspon al Departament d'Educació, bé perquè consideren que el domicili de l'infant als efectes escolars no ha de coincidir necessàriament amb el domicili de residència, bé per altres circumstàncies.

Sovint, només actuen quan hi ha denúncies específiques, amb noms i cognoms dels alumnes que presumptament han falsejat l'empadronament. En aquests casos, l'Administració local o el mateix Síndic de Greuges informen les persones interessades que si no aporten dades concretes no es procedeix a fer cap investigació (Q 03190/07 i altres). En aquest sentit, el Síndic de Greuges considera que hi ha formes d'acotar la investigació de possibles casos de frau. A tall d'exemple, trobem les actuacions dutes a terme per l'Ajuntament de Cerdanyola amb motiu d'una queixa sobre falsos empadronaments en dos centres escolars (Q 04476/07). En concret, l'Ajuntament va investigar els canvis de residència en el darrer any a la zona de proximitat dels centres i va notificar al Departament d'Educació els casos d'irregularitat detectats per la policia local.

Un segon aspecte a millorar, precisament, fa referència a l'ús que es fa dels resultats d'aquestes comprovacions. L'empadronament en un domicili diferent del de residència no sempre és identificat pels ajuntaments com a situació irregular (per exemple, quan és a casa dels avis), de tal manera que la detecció d'aquestes situacions no sempre comporta la tramitació de la baixa del padró d'habitants. En aquests casos, el Síndic informa l'Administració local que la Llei reguladora de les bases de règim local estableix que els ajuntaments han de dur a terme les operacions i les actuacions necessàries per mantenir actualitzats els padrons, de manera que les dades que aquests contenen concordin amb la realitat. Alhora, també recorda que el reglament estatal de població i demarcació territorial de les entitats locals estableix l'obligació dels ajuntaments de donar de baixa d'ofici les persones que hi figurin empadronades incomplint els requisits que estableix el mateix reglament (Q 5744/06; Q 6551/06; etc.).

Davant d'aquesta inacció, hi ha casos que, malgrat formalment no considerar que s'hagi produït cap irregularitat, l'Administració aplica mesures per facilitar l'escolarització en un dels centres desitjats a les persones que han presentat les denúncies de falsos empadronaments (ampliacions de ràtio, prioritització en les llistes d'admissió, etc.). Això es va produir, per exemple, a Sant Sadurní d'Anoia (Q 03832/07).

Altres ajuntaments, en canvi, havent comprovat les irregularitats, inicien els tràmits corresponents per donar de baixa del padró d'habitants les persones que han falsejat les dades del domicili habitual. Generalment, quan el Departament d'Educació rep el certificat de la baixa padronal, l'actuació conclou també amb la baixa dels alumnes del centre on havien aconseguit plaça amb la documentació falsa. Aquesta mateixa situació ja fou destacada el 2006 amb motiu d'una queixa al municipi de Figueres (Q 06861/06). La

coordinació entre administracions i la celeritat en les actuacions resultaren fonamentals.

Precisament, un tercer aspecte que cal millorar és la celeritat de les diferents administracions que hi intervenen per garantir la resolució de les presumptes irregularitats abans de començar el curs escolar, quan és més senzill de fer canvis en les llistes d'admesos. Així mateix, determinats ajuntaments, tot i dur a terme les investigacions pertinents, no actuen amb la rapidesa necessària per tramitar i notificar la baixa del registre padronal al Departament d'Educació, o bé l'Administració educativa, un cop notificada la baixa, no actua amb prou diligència per donar de baixa els alumnes implicats del centre.

En aquest sentit, és il·lustratiu exposar la situació ocorreguda en dos municipis diferents. D'una banda, en unes queixes sobre falsos empadronaments a Vilanova i la Geltrú (Q 08282/06 ; Q 8283/06), l'Ajuntament va comunicar al Departament d'Educació que havia iniciat el procediment per incoar d'ofici la baixa del padró municipal d'habitants de les famílies denunciades, i el Departament, en canvi, com que encara no tenia formalment la notificació de la baixa padronal, va decidir desestimar el recurs de la persona que havia denunciat els fets.

D'altra banda, en la queixa ja comentada de Cerdanyola del Vallès (Q 04476/07), l'Ajuntament lamenta no haver pogut concloure abans de l'inici del curs escolar el procés d'investigació de totes les famílies que podrien haver comès algun tipus d'irregularitat i també lamenta que el procediment per donar de baixa d'ofici una persona empadronada no faciliti la celeritat. De fet, el procediment que determina l'article 72 del Reial decret 1690/1986, d'11 de juliol, pel qual s'aprova el Reglament de població i demarcació de les entitats locals, requereix la comprovació de l'incompliment dels requisits i, un cop comprovada aquesta circumstància, la realització d'una audiència amb les persones implicades, que han de comunicar el lloc on viuen habitualment i sol·licitar per escrit l'alta al padró municipal corresponent i la tramitació de la sol·licitud d'alta.

Si l'interessat no està d'acord amb la baixa, aquesta només es pot dur a terme amb un informe favorable del Consell d'Empadronament, organisme d'àmbit estatal. Segons el procediment establert, doncs, en cas de disconformitat de les persones interessades, l'Administració local pot no tenir prou temps per resoldre les denúncies presentades abans que s'iniciï el curs escolar. En la queixa de Cerdanyola del Vallès, per exemple, l'Ajuntament va iniciar el procediment per incoar d'ofici la baixa del padró a diversos alumnes el mes de juliol de 2007, i el desembre de 2007 encara no se sabia la resolució final dels que van recórrer contra la decisió.

Certament, fa alguns anys el Departament d'Educació ja va introduir mecanismes de caràcter preventiu dins el procés de preinscripció i matrícula per intentar evitar que les famílies poguessin fer valer informació no ajustada a la realitat. S'augmentaren, per exemple, les exigències relacionades amb la documentació acreditativa dels criteris de baremació, com ara la necessitat d'aportar el certificat o el volant municipal de convivència de l'alumne i el resguard de la renovació del DNI en els casos en què l'adreça que apareixia en el DNI del sol·licitant no coincidia amb el domicili que s'havia comunicat en el procés d'admissió.

No obstant això, i atès que les irregularitats continuen existint, les instruccions que despleguen el Decret 75/2007 haurien d'establir un tractament excepcional per als casos en què els ajuntaments aporten informes sobre irregularitats en l'empadronament, i en què es notifica que s'inicia el procediment per donar de baixa un determinat alumne del padró, la qual cosa significa que l'ajuntament en qüestió certifica que el domicili on està empadronat l'alumne no és el seu domicili habitual. Es podrien ampliar, per exemple, els requeriments per demostrar el domicili real de residència, no solament amb el certificat d'empadronament.

La lentitud del procés de resolució de les irregularitats també afecta les actuacions del Departament d'Educació quan aquestes irregularitats ja han estat verificades per la mateixa Administració local. En la queixa relativa a irregularitats al municipi de Cerdanyola del Vallès (Q 4476/07), el Departament d'Educació va assenyalar que, en els casos en què l'alumnat havia estat donat de baixa d'ofici per l'ajuntament, calia iniciar un procediment de revisió d'ofici declaratiu de la nul·litat de les llistes d'alumnes. Aquesta decisió, prevista en casos en què l'Administració canvia determinats criteris per motius de legalitat o d'oportunitat, requereix la intervenció de la Comissió Jurídica Assessora, la qual cosa demora encara més el procediment. De fet, el Síndic de Greuges va informar el Departament d'Educació que no considerava adequat recórrer a aquest procediment i que no hauria de ser aplicat en aquells casos en què l'Administració local resol que s'ha produït un empadronament fraudulent, perquè la revisió de l'acte no té l'origen en un canvi de criteri de l'Administració per motius de legalitat o d'oportunitat, sinó en l'aportació de documentació fraudulenta per part dels interessats. En aquest sentit, cal tenir en compte que, per a aquests casos, el Decret 75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, estableix expressament en l'article 6.4 que la falsedat o el frau en les dades aportades comporta la pèrdua dels drets de prioritat en l'accés.

De fet, i d'acord amb això, com que no és necessari recórrer al procediment de revisió d'actes nuls que estableix l'article 102 de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, el Síndic de Greuges va informar que tampoc calia condicionar l'actuació del Departament d'Educació a l'existència d'una resolució definitiva en via administrativa de l'ajuntament corresponent. Aquest criteri no té en compte el que estableix l'article 57 de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, segons el qual els actes administratius produeixen efectes des de la data en què es dicten, llevat que es disposi altrament. A criteri del Síndic, la resolució de l'ajuntament de modificar el padró constitueix títol suficient per a l'actuació del Departament d'Educació, sense necessitat d'esperar a la finalització de la via administrativa, que l'article 138 de la Llei 30/1992 estableix només per als procediments sancionadors.

Davant d'aquestes circumstàncies, i en el cas concret de la queixa presentada a Cerdanyola del Vallès, s'ha instat el Departament d'Educació que, amb vista al proper procés de preinscripció i matrícula, rectifiqui els criteris d'actuació en els supòsits en què els ajuntaments constatin l'existència de falsos empadronaments i es resolgui la modificació corresponent del padró, en el sentit d'aplicar l'article 6.4 del Decret 75/2007 amb totes les garanties del

procediment administratiu, però sense recórrer al procediment de revisió d'ofici per nul·litat que estableix l'article 102 de la Llei 30/1992.

Pel que fa a les falses malalties, destaquen queixes presentades per famílies que es veuen perjudicades a l'hora d'accedir a un determinat centre a causa de l'inusual nombre de certificats mèdics que presenten altres famílies en el procés de matriculació, i que redueixen sensiblement les seves probabilitats d'obtenir plaça. Arran d'una queixa d'un centre concertat al municipi de Lleida (Q 03096/07), es va constatar que 6 infants havien al·legat aquesta circumstància del total de 75 alumnes admesos, xifra aparentment superior a la prevalença d'aquestes malalties entre la població infantil. Les dades aportades pel Departament també constataren diferències entre centres públics i centres concertats en el nombre d'alumnes que al·legaven patir aquestes malalties, als efectes de barem, amb els certificats mèdics corresponents. Aquests podrien ser indicis sobre el falsejament d'aquestes circumstàncies en el procés d'admissió, que fan aconsellable un control més exhaustiu de l'Administració sobre aquests processos de certificació. Per exemple, es podria requerir que el certificat mèdic fos expedit pel metge de capçalera de la seguretat social.

Tant en casos de falses malalties com de falsos empadronaments, el Departament d'Educació també revisa que el centre escolar, que custodia la documentació, hagi realitzat una correcta baremació de les llistes i que totes les famílies hagin aportat la documentació acreditativa necessària. En la majoria de queixes, la Inspecció educativa constata que el centre actua correctament (Q 8096/07; Q 3190/07; Q 3251/07; Q 2182/07; etc.).

Aquestes investigacions, però, també constaten que hi ha alguns centres que no realitzen correctament la baremació de les llistes. La revisió de la documentació per la Inspecció educativa va permetre resoldre queixes sobre centres concertats als municipis de Manresa (Q 02244/07) i de Premià de Mar (Q 02513/07). En aquest darrer cas, per exemple, el centre havia concedit els punts de pare o mare treballadora al centre a un alumne que tenia un familiar de segon grau contractat per l'escola. Un cop detectades les irregularitats, es va corregir la llista baremada.

Precisament, altres queixes il·lustren fins a quin punt alguns centres poden arribar a distorsionar la baremació com a estratègia per seleccionar la demanda. És el cas, per exemple, d'una queixa presentada per una família sobre la baremació realitzada per un centre concertat al municipi de Premià de Dalt (Q 02799/07), perquè havia constatat que més del 90% de l'alumnat admès tenia els punts de germans o de fills de treballadors del centre. Per exemple, una manera distorsionar la baremació és mitjançant la contractació temporal de familiars per obtenir els punts corresponents.

I és el cas, per exemple, també, d'una queixa que exposa la invitació a les famílies per la direcció d'un centre concertat de la ciutat de Barcelona a falsejar la informació del domicili de residència a la sol·licitud de preinscripció, sense la necessitat de falsejar la documentació acreditativa (Q 02323/07). En la investigació realitzada, el Consorci d'Educació de Barcelona va comprovar que, en efecte, hi havia hagut errors de baremació en l'acreditació de l'àrea territorial de proximitat, i que aquests errors s'havien d'imputar a la mateixa direcció del centre. També a la ciutat de Barcelona, val la pena fer menció d'una altra queixa sobre la baremació realitzada per un altre centre

concertat, que havia adjudicat els 40 punts en el procediment d'admissió a P3 a alumnes que tenien germans matriculats i prematriculats al primer cicle d'educació infantil, no concertat (Q 02661/07; Q 2662/07).

Val a destacar que, en la resolució d'aquests casos, el Consorci d'Educació de Barcelona va optar per no modificar la matrícula existent, bé perquè la responsabilitat era imputable principalment al centre, o bé perquè el curs escolar era a punt de començar o per no alterar l'equilibri assolit en el procés d'admissió entre l'oferta i la demanda. En aquest sentit, el Síndic de Greuges va demanar a aquesta administració restablir la situació de dret, clarament vulnerada, i donar l'oportunitat d'accedir al centre a les famílies que els hauria correspost i que no haurien pogut fer-ho. Això podria significar, lògicament, assignar a altres centres amb vacants algunes de les famílies ja matriculades. Sobre aquest assumpte, el rigor de l'Administració en el compliment de la normativa és fonamental per prevenir en el futur aquesta pràctica.

Paral·lelament, també va suggerir, tal com estableix l'article 24 del Decret 75/2007, aplicar les sancions corresponents establertes en l'article 62 de la Llei orgànica 8/1985, reguladora del dret a l'educació. L'incompliment greu comporta, fins i tot, la rescissió del concert.

5.3.3. Les limitacions de les oficines municipals d'escolarització i de les comissions d'escolarització per a la gestió del procediment d'admissió d'alumnat

Per prevenir les pràctiques irregulars en el procés d'admissió diverses persones interessades qüestionen en els escrits de queixa que els centres escolars s'ocupin, en primera instància, de la custòdia i la revisió de la documentació acreditativa sobre el compliment dels criteris de prioritat de les famílies. Aquesta reflexió introdueix el debat plantejat sobre el control del procés d'admissió.

Inicialment, les oficines municipals d'escolarització i les comissions d'escolarització es van plantejar com a instruments clau per garantir, entre altres aspectes, l'equitat en l'admissió d'alumnat. Val a dir que el Decret 252/2004, sobre l'admissió d'alumnat, anterior al vigent, d'1 d'abril, dotava les oficines municipals d'escolarització de competències per baremar les sol·licituds rebudes per aquest servei i per remetre aquestes sol·licituds baremades als centres de primera opció (article 18.5). Aquest mateix decret estableix que, havent finalitzat el període de preinscripció, les noves sol·licituds d'admissió es remetrien en darrer terme a la comissió d'escolarització o, si escau, a l'oficina municipal d'escolarització corresponent, perquè procedís a l'adjudicació de lloc escolar, d'acord amb una distribució adequada i equilibrada entre els centres docents (articles 6.6. i 19.3.d.).

Dotar les comissions d'escolarització de competències per controlar l'assignació de la matrícula viva als centres escolars era una mesura que permetia intensificar la lluita contra la segregació escolar de determinats centres. El cert, però, és que l'aplicació dels articles 6.6, 18.5 i 19.3.d) es va suspendre arran d'un procés judicial obert, que encara ara està pendent de la resolució del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya. Finalment, com ja hem comentat a l'apartat de normativa, el nou Decret 75/2007, pel qual

s'estableix actualment el procediment d'admissió, ja no recull aquests articles.

A aquesta limitació de les competències originàriament assignades cal afegir-hi altres dificultats relacionades amb la relació amb les mateixes famílies i centres escolars, i amb la coordinació entre les diferents administracions implicades. Les queixes rebudes al Síndic de Greuges sobre les oficines municipals d'escolarització en el darrer procés d'admissió (Q 2556/07; Q 2942/07; Q 3018/07; Q 3023/07; etc.), per exemple, feien referència a la manca d'actualització de la informació disponible sobre l'oferta de places vacants. La pràctica constata, en aquest sentit, dèficits d'integració dels sistemes informàtics d'informació del Departament d'Educació i de les mateixes oficines municipals d'escolarització, la qual cosa dificulta a aquests serveis poder dur a terme correctament la seva tasca informativa.

El Síndic de Greuges, doncs, proposa enfortir el paper de les oficines municipals d'escolarització i les comissions d'escolarització en la gestió del procés d'admissió.

5.3.4. Problemes relacionats amb la informació a les famílies

El Decret 75/2007 estableix que el Departament d'Educació informi sobre l'oferta escolar disponible en cadascun dels territoris. Així mateix, atribueix als centres escolars i a les oficines municipals d'escolarització la funció d'informar les famílies sobre els aspectes fonamentals que puguin incidir en l'admissió de l'alumnat (projectes educatius, oferta d'ensenyaments, oferta de llocs escolars, adscripció de centres, criteris d'admissió de l'alumnat, àrea de proximitat, etc.).

Sobre aquesta tasca informativa que desenvolupen les diferents administracions implicades i els nivells administratius implicats, i a banda dels aspectes ja tractats en l'epígraf anterior, convé considerar diversos aspectes a millorar.

En primer lloc, cal fer referència a les desigualtats socials en l'accés a la informació. De fet, les diferències entre classes socials en les lògiques d'elecció de centre es deuen, en part, a diferències en els nivells de coneixement del sistema educatiu i de l'oferta escolar. Alguns estudis corroboren que les famílies de més nivell econòmic i educatiu efectuen una elecció de centre més curosa, entre altres motius, perquè utilitzen més i millor informació, mentre que les famílies socialment menys afavorides, amb més dificultats per estar informades, tenen una percepció més difusa (o simplement incorrecta) de les característiques del sistema educatiu (Calero i Escardíbul, 2007)⁴⁸. Això explica, només en part, que la resistència a escolaritzar-se en determinats centres, o la fugida per fer-ho en d'altres, sigui més freqüent entre les classes mitjanes que entre les classes treballadores. En darrer terme, aquestes desigualtats socials relacionades amb la informació

⁴⁸ Calero, J. i Escardíbul, J. (2007). "Evaluación de servicios educativos: el rendimiento en los centros públicos y privados medido en PISA-2003". *Hacienda Pública Española / Revista de Economía Pública*, 183-(4/2007).

reverteixen negativament sobre l'equitat del sistema i sobre la composició socialment heterogènia dels centres.

En segon lloc, convé esmentar l'existència de prejudicis socials sobre l'oferta escolar que contribueixen a consolidar la segregació escolar. Els prejudicis existents sobre la qualitat dels diferents centres escolars, moltes vegades erròniament fonamentats, condicionen la tria d'escola de les famílies. Aquests prejudicis es constaten en algunes de les queixes presentades al Síndic de Greuges sobre la impossibilitat d'accedir a l'escola sol·licitada en primera opció i es concreten en un rebuig frontal mostrat per algunes famílies envers el conjunt del sector públic. Les polítiques d'informació a les famílies han de tendir a combatre aquests prejudicis, tot donant a conèixer les característiques de l'oferta escolar i les virtuts dels diferents centres que l'integren, especialment durant el procés d'admissió d'alumnat.

En tercer lloc, aquestes queixes també constaten dèficits d'informació relacionats amb els drets de les famílies vinculats a l'escolarització dels fills. A tall d'exemple, moltes famílies consideren que el dret de llibertat d'elecció de centre obliga l'Administració a assignar plaça al centre desitjat per la família, sigui quina sigui la disponibilitat de places. Aquestes apreciacions, no ajustades a la realitat, condicionen negativament la gestió dels processos de preinscripció i matrícula, especialment pel que fa a les famílies que no han aconseguit plaça en cap dels centres sol·licitats, i també les possibilitats de la mateixa Administració de combatre el fenomen de la segregació escolar. Des d'aquest punt de vista, i amb motiu de diverses queixes sobre el darrer procés d'admissió (Q 2036/07, Q 2187/07, Q 2107/07, Q 2153/07, Q 2171/07, Q 2227/07 i Q 2332/07), el Síndic de Greuges ha suggerit a l'Administració educativa incorporar a la sol·licitud de preinscripció alguna referència als drets que tenen les famílies en aquest procés.

En quart lloc, aquestes mateixes queixes també constaten dèficits d'informació sobre el procediment de preinscripció. Les persones interessades, entre altres coses, manifestaven el desacord sobre el desconeixement que havien tingut en el procés d'admissió dels canvis normatius que va introduir el Decret 75/2007 (Q 2227/2007, per exemple). Precisament, aquestes queixes serveixen per evidenciar que nombroses famílies afronten el procés d'admissió sense una informació adequada. Si fem cas de les queixes rebudes a aquesta institució, els aspectes al voltant dels quals es constaten dèficits d'informació són:

- Drets de les famílies en l'escolarització dels fills.
- Consideració, als efectes de barem, de l'existència de germans al centre adscrit al centre sol·licitat.
- Criteris de prioritat i barem corresponent.
- Explicació de la baremació de les sol·licituds (especialment que el barem corresponent a la primera opció s'aplica a la resta d'opcions sol·licitades).
- Documentació acreditativa que cal adjuntar per certificar les circumstàncies al·legades als efectes de barem.
- Aspectes bàsics sobre el procediment de preinscripció i matrícula per conèixer els passos a seguir i les instàncies de suport.
- Característiques de l'oferta escolar de la zona.

Aquestes mateixes queixes rebudes posen de manifest la conveniència que el Departament d'Educació optimitzi el procés d'informació i adequi els

instruments que té a l'abast (web, documents informatius, sol·licitud de preinscripció, etc.) a les necessitats d'informació de les famílies.

Finalment, i en cinquè lloc, hi ha queixes que també constaten dèficits d'informació sobre el procediment d'assignació de plaça i de matrícula. Aquestes fan referència bàsicament a l'atenció prestada en algunes oficines municipals d'escolarització, com ara Mataró (Q 2556/2007) i Terrassa (Q 2942/2007, Q 3018/2007 i Q 3023/2007). El cert és que, des d'un punt de vista formal, no s'han detectat irregularitats en els protocols d'informació d'aquests serveis. No obstant això, atesa la tensió amb què moltes famílies viuen el procés de preinscripció i matrícula, especialment en el període comprès entre la publicació de les llistes baremades i l'assignació de plaça, i atesa l'existència de queixes que manifesten un cert malestar per l'atenció rebuda, el Síndic de Greuges ha fet avinent la necessitat de reflexionar sobre la metodologia utilitzada, amb la finalitat de millorar la informació que reben les famílies en el procés d'admissió d'alumnat (sistematització de les reclamacions rebudes, immediatesa en la resposta; informació escrita sobre què cal fer si la plaça assignada per l'Administració no respon a les necessitats; terminis previstos de reclamació; llocs on es poden recollir i presentar impresos de reclamació; possibilitats de reassignació de plaça; models d'impresos, informació i documentació necessària per emplenar els impresos i models de sol·licitud de plaça nova, etc.).

En aquesta mateixa línia, el Síndic de Greuges també va rebre una queixa sobre la manca d'argumentació i motivació de les respostes del Consorci de d'Educació de Barcelona a les reclamacions efectuades sobre les assignacions d'ofici de places escolars (Q 03386/2007). En aquesta ocasió, el Síndic de Greuges va recordar que, segons la Llei 30/1992 de règim jurídic de les administracions públiques i el procediment administratiu comú, la resposta que dóna l'Administració en el procés d'admissió d'alumnat ha de ser congruent amb el contingut de les reclamacions presentades per les mateixes famílies i fer menció dels principals arguments assenyalats. Addicionalment, també han d'aparèixer de manera prou clara i argumentada els motius que justifiquen la resolució adoptada per l'Administració, així com les vies administratives o judicials, si escau, de què disposa la persona interessada per continuar amb el procés de reclamació. En aquest cas, aquests criteris no es respectaven prou, tal com va reconèixer la mateixa administració afectada. En la resposta a aquesta resolució, el Consorci d'Educació de Barcelona es va comprometre a revisar els procediments seguits per respondre a les reclamacions.

Sobre aquests problemes d'informació en la fase d'assignació de plaça i matrícula, cal tenir present que la qualitat de la informació és fonamental a l'hora de promoure que les famílies comprenguin com funciona l'admissió d'alumnat al sistema educatiu, quines limitacions té i quins criteris guien les polítiques de l'Administració educativa. Cal recordar que combatre la segregació escolar comporta, d'una banda, prioritzar les polítiques d'equitat en l'admissió d'alumnat i, de l'altra, gestionar el conflicte amb les famílies que s'oposin a l'assignació de plaça efectuada per l'Administració. Millorar la informació afavoreix una millor comprensió per part de les famílies de les polítiques que duu a terme l'Administració per combatre la segregació escolar.

5.3.5. Dilemes relacionats amb els criteris d'admissió

Finalment, el Síndic de Greuges també ha rebut nombroses queixes sobre els criteris de prioritat d'accés que recull la normativa. Les queixes són promogudes sovint per famílies que no han pogut accedir a l'escola desitjada i que no estan d'acord amb el fet que determinats col·lectius (els fills de famílies nombroses o els alumnes amb una malaltia digestiva crònica) tinguin prioritat d'accés sobre altres (Q 4191/07, per exemple). La recent aprovació del Decret 75/2007 i el context de segregació escolar i de creixent pressió per part de determinades famílies a l'hora d'escollir centre són factors que han afavorit l'increment de queixes sobre aquest punt.

Més enllà de la protecció jurídica que puguin tenir aquests col·lectius⁴⁹ o de les seves necessitats específiques, que poden justificar o no aquest tractament preferencial, la institució del Síndic de Greuges ha reiterat a l'Administració la necessitat de donar més pes als factors econòmics, que són l'origen de bona part de les desigualtats socials i educatives del nostre sistema educatiu. El criteri de renda de la unitat familiar representa una puntuació residual sobre el conjunt de la baremació (10 sobre 115 punts possibles) i només puntua en el cas que algun dels progenitors sigui beneficiari de la renda mínima d'inserció. La consideració de la renda per càpita com a criteri de prioritat, per exemple, podria justificar l'eliminació del tractament preferencial que tenen les famílies nombroses, perquè ja se'n ponderaria la situació econòmica en dividir la renda familiar pel nombre de membres de la família. D'aquesta manera, les famílies monoparentals, per exemple, també se'n podrien beneficiar.

Fetes aquestes consideracions, però, també cal dir que no és clar quin impacte podria tenir per al fenomen de la segregació escolar una valoració més alta dels criteris de renda en el procés d'admissió. A priori, sembla que donar prioritat d'accés a les famílies amb menys recursos podria ajudar a combatre el fenomen, perquè aquestes famílies, que són majoritàries als centres guetitzats, tindrien més opcions a l'hora d'accedir a les escoles amb més prestigi social. Certament, en determinades realitats locals, aquest raonament pot acomplir-se. No obstant això, la investigació sociològica demostra les diferències entre classes socials en les lògiques d'elecció de centre, i que la distinció social en l'elecció de centre és una estratègia protagonitzada majoritàriament per les famílies de classes mitjanes. Des d'aquest punt de vista, doncs, donar prioritat d'accés a les famílies amb menys recursos no hauria de comportar necessàriament més heterogeneïtat social dels centres escolars segregats, perquè aquestes famílies no necessàriament mostrarien preferència per les escoles distingides socialment, ocupades majoritàriament per famílies de classes mitjanes. Si més no, caldria estudiar-ne l'impacte real.

L'únic criteri de prioritat que reproduïx inequívocament la segregació de determinades escoles és el de germans al centre. Com és lògic, el Decret 75/2007, de 27 de març, sobre el procediment d'admissió d'alumnat als centres

⁴⁹ Els criteris de prioritat són definits, en part, per la Llei orgànica d'educació (LOE). Això significa que són criteris establerts per l'Administració de l'Estat, i que han de ser recollits pel Govern de la Generalitat de Catalunya en la normativa que regula l'admissió d'alumnat (en aquest cas, el Decret 75/2007). També és important considerar que el criteri de les famílies nombroses està motivat per la protecció normativa especial que hi ha envers aquesta tipologia familiar, segons el que estableix la Llei 40/2003, de protecció de les famílies nombroses.

en els ensenyaments sufragats amb fons públics, estableix que el fet de tenir germans escolaritzats al centre en el moment en què es presenta la preinscripció representi el criteri amb una puntuació màxima (40 punts). D'una banda, és inqüestionable la necessitat que la normativa promogui l'agrupament de germans en un mateix centre. De l'altra, però, també sembla inqüestionable que aquest criteri fa molt difícil que un centre amb una elevada concentració d'un determinat grup social deixi d'estar-ho a mitjà termini, perquè bona part de l'alumnat que cada any s'hi incorpora, com són germans d'alumnes ja escolaritzats, respon al mateix perfil social. Amb això no afirmem, en cap cas, que calgui evitar l'agrupament de germans als centres segregats, sinó que confiar la resolució de la segregació escolar bàsicament a mesures d'admissió d'alumnat genera canvis molt lents, poc perceptibles per al conjunt de la ciutadania. Sense aquests canvis de percepció social dels centres i sense mesures més intensives és molt difícil de combatre la segregació escolar.

5.4. La gestió de l'escolarització

5.4.1. La gestió de la diversitat

En els darrers anys, el Departament d'Educació ha impulsat diverses iniciatives per millorar la gestió de la diversitat als centres escolars. Les aules d'acollida, adreçades a l'alumnat nouvingut que s'incorpora al sistema educatiu, en són el principal exponent. Sobre aquesta qüestió, convé fer diverses consideracions.

La primera fa referència a la importància de les polítiques d'acollida per gestionar l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques que s'incorpora al sistema educatiu. Els bons resultats d'aquestes polítiques han fet que el Departament d'Educació les estengui a cada cop més centres escolars.

La segona, i l'experiència de les aules d'acollida n'és un bon exemple, fa referència a la importància de destinar més professionals i altres recursos a combatre els efectes de la concentració i la segregació escolars als centres. De fet, les queixes presentades específicament sobre la segregació de determinats centres (per exemple, a Santa Coloma de Gramenet (Q 6077/06 i 2563/07), a Cambrils (Q 2722/07) o a Martorell, Q 6535/06) al·ludeixen a la provisió de recursos disponibles, insuficients segons el seu criteri, i insisteixen en la necessitat que l'Administració doni més suport per minimitzar l'impacte d'aquests processos sobre el funcionament ordinari de les escoles segregades.

La tercera, i sens perjudici de l'anterior, fa referència a les desigualtats entre centres escolars en la provisió de recursos d'acollida, que han contribuït a accentuar la segregació escolar en determinats territoris. El desplegament de les aules d'acollida es va començar a fer en aquells centres que tenien una concentració més elevada d'alumnat nouvingut. Indirectament, això va fer que de vegades aquests centres assumissin en el territori una certa especialització en l'acollida de l'alumnat nouvingut, perquè disposaven dels recursos necessaris. La resta de centres, en canvi, amb el pretext de la manca de recursos, en quedava més al marge. Des d'aquesta perspectiva, per reduir la segregació i millorar la implicació del conjunt de centres en l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, és important reduir les

desigualtats existents en la xarxa escolar, també en la provisió de recursos. Això passa per accelerar encara més el desplegament de les aules d'acollida i incloure en aquest procés tant els centres públics com els centres privats concertats.

I finalment, la quarta té a veure amb la concepció i l'abast d'aquestes actuacions d'acollida. Des d'una perspectiva educativa, l'acollida no solament s'ha de fixar exclusivament en l'escolarització, sinó també en la promoció de l'adhesió dels infants nouvinguts i les seves famílies en sentit més ampli a la institució escolar i al conjunt del territori. Això interpel·la els centres, però també les AMPA i el conjunt de la comunitat educativa. Els plans d'entorn representen una oportunitat per treballar aquests aspectes.

En aquesta línia, per exemple, el Síndic de Greuges va rebre una queixa sobre un conflicte entre famílies en un centre de Figueres (Q 2029/07), l'estudi de la qual va constatar problemes de convivència i cohesió social i dèficits d'acollida de famílies d'origen immigrat a l'AMPA i als òrgans de participació de l'escola. Segons apuntava la persona interessada, les demandes de les famílies magribines no eren ben vistes per altres famílies del centre. De l'informe del Departament d'Educació se'n desprèn que s'estaven fent esforços per a la dinamització socioeducativa i sociocultural del centre i per a la implicació dels diferents professionals que hi intervenen (plans d'entorn, programes de convivència, rol de la inspecció, etc.). En aquest sentit, el Síndic va suggerir que s'esmercessin tots els esforços possibles per promoure la cohesió social de l'escola i preservar la qualitat de la participació de la comunitat educativa en el funcionament del centre.

5.4.2. L'homogeneïtzació dels centres escolars

Combatre la segregació escolar passa per homogeneïtzar la composició social dels diferents centres escolars, però també passa per reduir altres diferències relacionades amb les característiques estructurals dels centres. De fet, les diferències en les condicions de les instal·lacions o del tipus d'oferta (a banda dels projectes educatius, que lògicament difereixen) contribueixen a reforçar les diferències socials de l'alumnat.

Una de les mesures que incideix més significativament en l'homogeneïtzació dels centres ha estat la implantació de la sisena hora als centres públics de primària. L'aplicació d'aquesta mesura ha topat amb un cert rebuig d'una part de la comunitat educativa, però també amb la provisió dels recursos financers i dels mitjans de personals necessaris per dur-la a terme. La queixa presentada pel retard en l'aplicació de la sisena hora al municipi de Calldetenes (Q 02992/07) ho constata, segons l'informe aportat pel Departament d'Educació. La previsió que tenia el Departament d'Educació amb l'aprovació de l'Ordre EDC/207/2006, de 24 d'abril, per la qual s'estableix el calendari escolar del curs 2006-2007 per als centres educatius no universitaris, era aplicar la sisena hora durant aquell curs als centres públics de municipis capital de comarca i de més de 10.000 habitants, mentre que, pel que fa a la resta de centres, se n'havia previst l'aplicació per al curs 2007-2008. Aquesta previsió inicial, però, va canviar amb la publicació de l'Ordre EDU/117/2007, de 25 d'abril, per la qual s'estableix el calendari escolar del curs 2007-2008, i en què es va confirmar que la sisena hora durant el curs 2007-2008 s'aplicaria als centres públics del Departament d'Educació de municipis capital de comarca i de municipis de més de 5.000 habitants. Aquesta nova

planificació, doncs, ha retardat l'aplicació de la mesura a Calldetenes i a la resta de municipis de menys de 5.000 habitants. Recentement, el Departament d'Educació ha anunciat que la sisena hora educativa s'ampliarà el proper curs 2008-2009 a tots els centres públics de Primària que tenen oferta completa.

Una altra mesura important per equiparar l'oferta escolar té a veure amb garantir la gratuïtat real de l'escolarització als centres sufragats amb fons públics. Tal com ja apuntava l'*Informe al Parlament 2006*, el desacord d'algunes famílies amb el pagament de quotes als centres de titularitat privada concertats continua sent enguany un motiu d'actuació del Síndic de Greuges.

Tal com apunta l'*Informe al Parlament 2007*, tot i que la normativa educativa bàsica estableix la gratuïtat dels ensenyaments objecte de concert, molts centres encara opten per establir unes aportacions "voluntàries" que s'acaben pagant com a norma. És interessant destacar les queixes que s'han rebut des de l'any 2004 pel pagament de quotes en un centre concertat de Sant Boi de Llobregat (Q 4791/04 i altres). Inicialment, algunes famílies van demanar separar en rebuts diferents el cobrament de quotes, ja que aquestes havien de ser voluntàries. Tal com va demanar aquesta institució, el curs 2006/07 el centre va deixar de girar el rebut corresponent a l'anomenada *aportació voluntària* a les famílies que ho havien sol·licitat. No obstant això, va aplicar a aquestes famílies una quota trimestral en concepte de material escolar, que consideraven excessiva en comparació amb les quantitats que es paguen en altres centres. Finalment, l'any 2007 noves queixes van fer referència al cobrament de quotes en concepte de material escolar complementari, de servei mèdic, de servei psicològic, de serveis educatius especials, etc., sense que hi constés el caràcter voluntari. El no-pagament, segons els interessats, havia generat situacions presumptament discriminatòries per als infants d'aquestes famílies en el desenvolupament ordinari de la seva activitat escolar (Q 4641/07; Q 3899/07).

L'*Informe al Parlament 2007* posa de manifest que el cobrament de quotes fomenta la segregació dels centres perquè dissuadeix les famílies amb menys recursos d'accedir-hi. L'impacte segregador sobre la composició social dels centres s'il·lustra clarament amb les circumstàncies relatades en una queixa presentada per una família resident a Terrassa que volia canviar els fills a una escola pública perquè no podia assumir econòmicament el cost que li comportava continuar l'escolarització al centre concertat (Q 3018/07). En la resolució del Síndic, es va suggerir buscar mecanismes per garantir la gratuïtat real i efectiva d'aquests alumnes al mateix centre concertat. De fet, el pagament de quotes (voluntàries, però com a norma) provoca que les famílies econòmicament amb menys recursos recorrin al sector públic, mentre que les famílies benestants tinguin un ventall d'oportunitats més ampli.

Els contractes-programa, promoguts en el marc del Pacte nacional per a l'educació, i com a solució als possibles problemes de finançament dels centres privats concertats, han de ser un instrument fonamental per implicar més aquests centres en l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques. Fins ara, val a dir que són pocs els centres que s'han acollit a aquests contractes-programa. La disponibilitat de recursos financers del Departament d'Educació podria condicionar el ritme d'aplicació d'aquesta mesura.

6. EFECTES I OMISSIONS DE LA POLÍTICA EDUCATIVA DAVANT LES SITUACIONS DE SEGREGACIÓ ESCOLAR: L'ANÀLISI DE CAS DEL BARRI DE SANTA EUGÈNIA DE GIRONA

En l'apartat anterior, hem analitzat la relació entre la política educativa i el fenomen de la segregació escolar a partir de les queixes rebudes al Síndic de Greuges. Per comprendre amb més profunditat aquesta qüestió, és interessant exposar els resultats de l'anàlisi de cas d'un territori en particular, concretament el sector de Santa Eugènia i Sant Narcís de la ciutat de Girona.

6.1. La segregació urbana al sector de Santa Eugènia i Sant Narcís de Girona

Aquest sector representa una de les zones més importants d'acollida de la població immigrada a la ciutat, fet que es constata clarament en analitzar les dades padronals. En concret, al barri de Santa Eugènia, la proporció de població estrangera sobre el total és del 20% i al barri de Sant Narcís, del 17%, mentre que el pes del fet migratori a la ciutat de Girona és del 13% (2005). Pel que fa a la població jove, les dades són més contundents i ens mostren que, mentre el barri de Santa Eugènia té un 32% de joves entre 12 i 21 anys nascuts a l'estranger i el barri de Sant Narcís, un 28%, el percentatge present al conjunt de la ciutat és només del 16,6% (2006).

Aquesta localització de la població immigrada al sector de Santa Eugènia i Sant Narcís s'explica per un efecte de substitució de la població nouvinguda de la resta de l'Estat durant els anys setanta. La població estrangera s'instal·la en habitatges del barri que aleshores van ser ocupats pels fluxos migratoris interiors. Per un costat, la promoció social d'aquests afavoreix que una part significativa d'aquesta població abandoni el barri per ubicar-se en zones més ben urbanitzades i situades de la ciutat. Per l'altre, tal com hem constatat a partir d'una visita a la zona i de les converses mantingudes amb diferents informants clau, aquesta arribada continuada de població estrangera ha incrementat simultàniament la disposició d'una part significativa de la població autòctona a vendre el seu habitatge i a traslladar-se a altres barris.

De fet, el sector de Santa Eugènia i Sant Narcís és una bona mostra de la segregació urbana que pateixen algunes ciutats del país. L'experiència d'aquestes ciutats demostra que la segregació urbana és problemàtica, no pas perquè la concentració de determinats grups socials generi conflicte social, sinó perquè consolida i trasllada aquestes divisions a la majoria d'espais socials i aleshores les barreres intergrupals esdevenen molt difícils d'eliminar.

Precisament, per un costat, cal afirmar amb molt èmfasi que, si bé l'arribada de la població immigrada augmenta la segregació social com a conseqüència de la seva concentració en espais amb habitatge assequible, i com a resultat també de la lògica de cohesió comunitària de grups que comparteixen el mateix origen, aquesta segregació no significa sempre que la població nouvinguda es trobi en situació de risc, i menys encara que es tracti d'una població generadora de conflicte social.

De vegades, es tracta d'una població que incorpora una complexitat educativa derivada del desconeixement de la llengua i de la cultura del país d'acollida. La situació de risc social i econòmic d'exclusió s'expressa, en tot cas, per

indicadors de marginalitat com ara la violència, la desestructuració familiar o la presència de diferents tipus d'addiccions, per exemple.

I per un altre costat, convé esmentar que la segregació urbana es trasllada a l'àmbit educatiu i genera veritables focus de segregació escolar. El cas de Santa Eugènia en permet copsar les múltiples manifestacions.

6.2. La segregació escolar al sector de Santa Eugènia i Sant Narcís de Girona

Lògicament, aquesta segregació urbana es trasllada també a l'escenari dels centres escolars del sector. Els barris de Santa Eugènia i Sant Narcís escolaritzen el curs 2006-07 un total de 3.628 alumnes⁵⁰, xifra que representa el 39% dels 9.376 alumnes escolaritzats als centres d'educació infantil i primària de la ciutat. Al mateix curs, les escoles del sector analitzat escolaritzen 655 infants classificats com a alumnes amb necessitats educatives específiques (NEE), xifra que representa el 49% del total d'alumnes amb NEE de la ciutat de Girona (1.340). Dues terceres parts d'aquests s'escolaritzen a la xarxa pública i una tercera part, a les escoles concertades. Segons dades d'alumnat escolaritzat de la Revisió del mapa escolar 2006, promoguda pel mateix Ajuntament de Girona, al barri de Santa Eugènia la proporció d'alumnat estranger és d'un 18%, xifra que és del 10% per al conjunt del municipi.

Un dels indicadors més visibles de la segregació escolar s'evidencia en el mateix procés de preinscripció i en la cobertura de places ofertades. En el moment de tancar el període de preinscripció, algunes escoles se situen amb una demanda que supera, de vegades àmpliament, l'oferta de places, mentre que altres centres no aconsegueixen cobrir, ni de bon tros, l'oferta de places disponible.

La taula 32 recull l'evolució de les dades de preinscripció de P3 des del curs 2004-2005 fins el curs actual corresponents als centres del barri de Santa Eugènia de Girona, i s'hi observen precisament aquestes diferències.

Taula 32. Evolució de la preinscripció a P3 als centres educatius d'ensenyament primari dels barris de Santa Eugènia – Sant Narcís

Centre	CURS 2004-05			CURS 2005-06			CURS 2006-07			CURS 2007-08		
	Vacants	Preinscrits	% cobertura	Vacants	Preinscrits	% cobertura	Vacants	Preinscrits	% cobertura	Vacants	Preinscrits	% cobertura
CEIP Sta. Eugènia	25	11	44,0	25	17	68,0	25	16	64,0	25	15	60
CEIP Dalmau Carles	50	20	40,0	50	12	24,0	50	17	34,0	50	25	50
CEIP M.D. del Mont	50	13	26,0	25	18	72,0	50	18	36,0	25	10	40
CEIP Montfalgars	50	59	118,0	50	45	90,0	50	59	118,0	50	55	110

⁵⁰ Aquesta xifra inclou els 756 alumnes d'infantil i primària de l'escola Bell-lloc, centre que escolaritza un 48% d'alumnat de fora de la ciutat de Girona. Si s'extreu aquesta xifra, la proporció d'escolarització al sector SE-SN és d'un 34% del total de la ciutat.

CEIP Cassia Costal	50	48	96,0	50	37	74,0	50	43	86,0	50	34	68
CE Maristes	75	73	97,3	75	110	146,7	75	108	144,0	75	76	101,3
CE Pare Coll	50	60	120,0	50	67	134,0	50	70	140,0	50	63	126
CE Bell-lloc del Pla	75	59	78,7	75	61	81,3	75	75	100,0	75	98	130,6

Font: Elaboració pròpia a partir de dades recollides per l'OME.

Les dades són prou eloqüents per indicar que els CEIP Santa Eugènia, Dalmau Carles i Mare de Déu del Mont són centres poc desitjats en els processos de preinscripció. Les diferències es manifesten especialment respecte als centres concertats de la zona, sobretot el CE Maristes i el CE Pare Coll. La taxa de cobertura il·lustra clarament que els centres concertats són cada vegada més desitjats per les famílies del barri, mentre que els tres CEIP esmentats anteriorment ho són menys.

L'evidència que es tracta de centres poc desitjats ens la proporcionen també les baixes que es produeixen als diferents centres al llarg del darrer curs escolar als nivells d'educació infantil i primària. La taula 33 mostra que, juntament amb el CEIP Montfalgars, els tres centres esmentats concentren moltes més baixes que els CE Maristes o Pare Coll.

Taula 33. Baixes escolars per centres al barri de Santa Eugènia (curs 2005-2006)

Centre	Línies	Infantil	Primària	Total	Baixes/Places (%)
CEIP Sta. Eugènia	1	20	14	34	15,1
CEIP Montfalgars	2	17	37	54	12,0
CEIP D. Carles	2	17	26	43	9,6
CEIP M.D. Mont	1	31	13,8
CE Maristes	3	7	4	11	1,6
CE Pare Coll	2	2	0,4

Font: Elaboració pròpia

Hi ha clarament centres que són exclosos d'entre les opcions de tria de la població i que, quan és possible, són evitats per les famílies que troben altres possibilitats d'escolarització en una altra escola o fora del barri. El cercle de baixa preinscripció i augment de les baixes alimenta de manera continuada el caràcter d'exclusió d'alguns centres del barri i reforça la segregació escolar i social de la zona.

Però hi ha un altre factor que encara accentua més la segregació escolar i l'exclusió d'alguns centres. En la mesura que hi ha escoles que no aconsegueixen completar les places disponibles en el procés de preinscripció, es converteixen en els centres que acullen majoritàriament la població nouvinguda. Les dades de la taula 34 posen en relleu que dels 226 alumnes arribats al barri de Santa Eugènia fora de termini al llarg del curs 2006-2007, els centres públics n'escolaritzen un 87%, i només un 13% s'escolaritzen en centres concertats. La incorporació d'alumnat fora de termini constitueix un problema educatiu de primer ordre perquè implica abocar-se en la formació d'alumnat que arriba a un país diferent, amb coneixements en origen molt diversos i sovint sense el coneixement de la llengua del país receptor. Malgrat la valuosa tasca que es pugui fer des de les aules d'acollida, no hi ha dubte que l'arribada d'alumnat fora de termini dificulta la tasca pedagògica. En tots

els centres públics de la zona s'observa que la disposició de vacants motiva l'escolarització de l'alumnat d'incorporació tardana, i el més destacat és que aquesta assignació es produeix més enllà de la zonificació escolar. La saturació d'altres centres de la ciutat pot explicar que els centres del sector de Santa Eugènia i Sant Narcís rebin alumnes fora de termini, tot i no pertànyer a la zona escolar de referència.

Taula 34. Alumnes d'infantil i primària assignats fora de termini (curs 2005-2006)

Centres	Assignats fora de termini	Fora de termini/Places (%)	Zona	Fora Zona
CEIP Sta. Eugènia	36	16,0	23	13
CEIP Montfalgars	30	6,7	28	3
CEIP Dalmau Carles	54	12,0	46	7
CEIP M.D. del Mont	37	16,4	22	15
CEIP Cassià Costal	40	8,9	9	31
Bell - lloc del Pla	8	1,2	3	5*
Maristes	6	0,9	4	2
Pare Coll	15	3,3	9	5
TOTAL	226	6,3	144	75

*3 d'aquests 5 alumnes són de fora del municipi.

Font: Elaboració pròpia

Cal precisar que la menor incorporació tardana als centres concertats no equival a la no-implicació d'alguns centres en l'escolarització d'alumnat amb necessitats educatives especials. Els CE Maristes i Pare Coll escolaritzaven el curs 2005-2006 aproximadament un 20% d'alumnat amb NEE, una proporció molt diferent del 5% del CE Bell-lloc del Pla. Tot i la implicació dels dos centres concertats esmentats, el fet que la delegació territorial del Departament d'Educació estableixi un màxim d'escolarització d'alumnat amb NEE comporta una diferència amb els centres públics, els quals no en tenen cap màxim. D'altra banda, tant el cost d'alguns centres concertats com la mateixa insuficiència del concert educatiu expliquen que els centres concertats no esdevinguin els principals espais d'acollida de la població nouvinguda: ni les famílies que arriben poden assumir determinats costos ni el centre pot incorporar massa alumnes que no puguin efectuar pagaments per activitats complementàries.

Les circumstàncies descrites expliquen que el curs 2006-2007 el CEIP Santa Eugènia tingui un 77% d'alumnat estranger i que un 40% dels infants estigui classificat com a alumnat amb NEE. Però aquest no és solament un problema de diversitat cultural, sinó també de concentració de pobresa. Les dades corresponents al menjador escolar són eloqüents: només 50 alumnes sobre un total de 218 es queden a dinar al centre, i 40 d'aquests alumnes tenen una beca de menjador escolar. Ara bé, un total de 97 alumnes del centre podrien tenir beca de menjador si s'atenguessin els criteris d'elegibilitat. El fet que les beques de menjador cobreixin només un 60% del cost, però, exclou bona part dels alumnes de la possibilitat real d'optar-hi. I pel que fa als ajuts per a llibres de text, l'han obtingut 91 alumnes d'un total de 146 escolaritzats a primària al centre.

La taula 35, amb diferents indicadors de l'evolució de l'escolarització al CEIP Santa Eugènia, ens mostra la tendència cap a la guetització progressiva del centre.

Taula 35. Evolució de l'escolarització al CEIP Santa Eugènia (1999-2007)

	1999-2000	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007
Grups	9	9	9	9	9	9
Professorat	14 (+ 2/3)	14	15	15		
Alumnat	205	197	208	183	207 *	218 *
A. estrang.	29,3%	55,0%	62,0%	72,0%	73,0%	77,4%
A. NEE	39	65	92	103 *	129 *	81 *
A. fora ter.	14	34	28	24	28 *	36 *

Font: Elaboració pròpia

Una situació semblant experimenta el CEIP Dalmau Carles. L'obertura de nous grups (doble línia en alguns cursos) al centre ha motivat que sigui el centre del barri que rep més matrícula fora de termini. Això es tradueix en el fet que un 78% de l'alumnat d'educació infantil sigui d'origen estranger, o que 102 dels 313 alumnes que té el centre estiguin classificats com a alumnat amb NEE. Dels 105 alumnes que es queden a dinar al centre, 80 tenen beca de menjador, i 120 alumnes, de 190 d'ensenyament primari, tenen beca de llibres.

En definitiva, bona part dels centres públics dels barris de Santa Eugènia i Sant Narcís esdevenen centres de primera acollida, però en la mesura que tendeixen a ser centres amb elevada concentració de població estrangera, molta presència d'alumnat amb NEE i elevada rotació, difícilment poden esdevenir centres d'integració i en els quals es reforci la cohesió social.

La situació en l'ensenyament secundari evidencia també una situació complexa. El barri té un institut públic, l'IES Santa Eugènia, i l'oferta escolar d'educació secundària que ofereixen els tres centres concertats del barri. El percentatge d'alumnat d'origen immigrant a la ciutat és del 7%, mentre que a l'IES Santa Eugènia s'eleva fins el 17%. Aquest IES és, a més, el que té més grups d'ESO de la ciutat (17), amb una ràtio de 31 alumnes per aula, i disposa de dues aules d'acollida per a l'alumnat nouvingut. Igual que en ensenyament primari, els centres concertats Maristes i Pare Coll s'impliquen notablement en l'escolarització d'alumnes amb NEE (més del 20% de l'alumnat). Pel que fa a la matrícula fora de termini, l'IES Santa Eugènia ha assumit 60 matrícules el curs 2006/07, mentre que els dos centres concertats esmentats n'han assumit 17 (Maristes) i 12 (Pare Coll). Les baixes, segons dades de l'OME, també demostren el caràcter guetitzat de l'IES. Al final del curs 2005-2006 se'n van comptabilitzar 79, mentre que als centres concertats se'n van registrar només 8 en total.

6.3. Efectes i omissions de la política educativa al sector de Santa Eugènia i Sant Narcís de Girona

Tant els directors dels centres afectats com altres organitzacions, com per exemple la mateixa coordinadora d'AMPA de la zona, se senten desbordats per la situació i en diverses ocasions han reclamat més esforços a les administracions, tant des del punt de vista de la planificació educativa com des del punt de vista de disposar d'una dotació especial de recursos, per fer front als reptes que planteja treballar en escoles segregades.

És evident que disposar de mecanismes que posin fi al problema de segregació escolar del barri de Santa Eugènia de Girona és una tasca complexa. Com ja hem assenyalat, no és una situació que es pugui resoldre mitjançant

exclusivament instruments de política educativa, sinó que calen, per exemple, mesures de política urbanística i d'habitatge que facilitin l'heterogeneïtat social dels barris i que permetin més cohesió social. No obstant això, cal considerar, en primer lloc, que les polítiques urbanístiques difícilment poden oferir resultats a curt o mitjà termini i, en segon lloc, que el fet que les dades ens mostrin una fotografia de la segregació urbana o social inferior a la segregació educativa ens indica que hi ha un marge notable d'acció per a la mateixa política educativa per fer front a les situacions de polarització i fragmentació escolars. Les escoles segregades del sector presenten percentatges d'alumnat immigrant que no es corresponen amb el pes demogràfic d'aquesta població en el territori de referència (77% al CEIP Santa Eugènia, per exemple, pel 30% al barri).

La darrera secció d'aquest informe planteja un conjunt de suggeriments dirigits a la inclusió o la modificació d'alguns dels instruments de política educativa a l'abast de l'Administració. Però en el cas del procés de segregació escolar del barri de Santa Eugènia, disposem, a més, d'exemples sobre decisions i omissions de política educativa que, lluny de contribuir a pal·liar la segregació, poden haver contribuït a agreujar-la. Aquestes decisions polítiques són sovint el resultat de la necessitat de gestionar situacions d'urgència en els processos d'escolarització sense una planificació adequada.

De manera il·lustrativa, es poden considerar quatre aspectes principals:

a. "L'especialització" de les escoles del barri com a centres de matrícula fora de termini

La notable matrícula fora de termini que es concentra al barri de Santa Eugènia té un nombre d'alumnes que són de fora de la zona. Sigui per la saturació d'altres centres de la ciutat o per la tendència a l'especialització en l'atenció de la població d'origen immigrant, s'acaba produint un excés de concentració d'alumnat que s'incorpora tard al sistema en aquests centres. El resultat és que les escoles del barri concentren quasi el 50% de l'alumnat immigrant de la ciutat, i que l'alumnat d'incorporació tardana s'escolaritza als centres que disposen de vacants, els menys desitjats. La concentració més alta, al seu torn, genera encara més voluntat de fugida de determinades famílies d'origen autòcton d'aquestes escoles. De fet, la concentració de població estrangera i d'alumnat amb necessitats educatives específiques es relaciona directament amb aquells centres que presenten més baixes a final del curs escolar.

b. Obertura de noves línies en centres amb concentració de població immigrada

La pèrdua de població escolar en la dècada dels vuitanta va motivar el tancament d'algunes escoles i línies, especialment en ensenyament primari. Les noves necessitats d'escolarització motivades per l'arribada creixent de població immigrada, la seva concentració urbana, la manca de solars per construir noves escoles i altres factors expliquen que l'Administració educativa recorri fàcilment a reobrir noves línies en centres que disposen d'espai físic perquè van ser centres de doble línia. El problema d'aquesta mesura és evident: l'obertura de noves línies en centres que ja concentren una població escolar difícil d'atendre contribueix a la segregació d'aquest tipus d'escoles. Al barri de Santa Eugènia, aquest és el cas del CEIP Dalmau Carles,

centre que rep la proporció més alta d'alumnat que s'incorpora fora de termini.

c. Dèficits relacionats amb la zonificació escolar

Un instrument sovint infrautilitzat des del punt de vista de la planificació educativa és el de la zonificació escolar. Per si mateix no és un instrument que permeti evitar la segregació, però sí que pot ajudar a trencar un excés de concentració de població escolar amb dificultats en determinats centres. El factor de proximitat és un valor molt important de qualsevol projecte educatiu, però de vegades pot comportar un excés de concentració de riscos que perjudica tant el principi d'equitat educativa com la cohesió social del barri. En territoris on és evident la segregació escolar i la guetització d'alguns centres, l'establiment de zones escolars encaminades a cercar més heterogeneïtat social de la població potencialment usuària pot contribuir a aconseguir una distribució més equilibrada de la demanda escolar.

La importància del model de zonificació escolar s'observa, per exemple, en el cas de les llars d'infants. La llar d'infants El Tarlà, de la qual és titular el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, té una zonificació única, mentre que les cinc escoles bressol municipals tenen definida una zonificació de proximitat. A la pràctica, malgrat ser en territoris de característiques similars (els sectors de Santa Eugènia i de Sant Narcís) la llar d'infants El Tarlà i l'escola bressol El Tren presenten percentatges diferents d'alumnat estranger.

Evidentment, res no ha de qüestionar el dret d'accés a un servei públic d'escola bressol, independentment de l'origen. Però és també cert que les diferències d'ús no afavoreixen la cohesió social i comunitària als barris més multiculturals. Caldria, doncs, en aquest cas, analitzar fins a quin punt el model de zonificació explica aquestes diferències i integrar les diverses llars d'infants públiques en un mateix model que contribuís a minimitzar la segregació al municipi (la llar d'infants El Tarlà, per exemple, té un 92% dels usuaris d'origen immigrant). D'aquesta manera, sense alterar el principi d'equitat en l'accés que assegurin els processos d'admissió als centres sostinguts amb fons públics, s'aconseguiria que l'escola bressol esdevingués un servei públic fonamental per a una diversitat més alta de famílies del municipi.

El problema de la zonificació d'un servei amb excés de demanda, com és el de la llar d'infants, contrasta amb el problema de la zonificació a l'educació infantil de segon cicle, que és una etapa de provisió universal. No obstant això, i ara per ara, sembla que la zonificació en aquesta etapa no evita tampoc la segregació escolar entre els centres del barri i entre aquests i altres escoles de la ciutat. Caldria, en qualsevol cas, poder estudiar zonificacions alternatives amb l'objectiu de veure si és possible equilibrar més la demanda potencial entre els diferents centres educatius del barri i de la ciutat.

d. La manca de mesures compensatòries

La lluita contra la segregació escolar difícilment pot reeixir mitjançant únicament mesures de planificació educativa i distribució de la població en risc. Aquests són instruments indispensables, però la mateixa segregació urbana explica la concentració de marginalitat social en determinades escoles i la concentració de situacions de risc. El cas del barri de Santa Eugènia, com hem assenyalat, ens mostra algunes escoles amb una elevada concentració de pobresa i amb una absència total de mesures compensatòries de les situacions de desavantatge educativa i social. Algunes escoles observen amb resignació com se'ls concentra la població amb més risc educatiu amb una dotació de mitjans equivalent a la de qualsevol altra escola pública de la ciutat. És més, l'accés a recursos suplementaris, com ara noves aules d'acollida o professorat de reforç no és immediat, sinó que requereix un esforç de convenciment de les autoritats educatives per part dels centres escolars i les mateixes AMPA.

El Pla d'educació i convivència en el marc dels plans d'entorn, amb participació de diferents agents comunitaris, és una iniciativa, sens dubte, molt valuosa des del punt de vista de la generació de serveis, d'iniciatives pedagògiques i de foment de la cohesió social. Això no obstant, són mesures que no substitueixen la manca de mitjans educatius necessaris per desplegar amb garanties la tasca educativa en centres amb una elevada concentració de marginalitat social.

7. CONCLUSIONS

7.1. Elevada complexitat del sistema educatiu amb un baix finançament públic de l'educació

Catalunya és una de les comunitats autònomes i un dels països europeus amb un dels sistemes educatius més complexos de gestionar. El capítol 2, corresponent al context de la segregació escolar al nostre país, posa l'accent en tres complexitats bàsiques.

La primera té a veure amb l'evolució de la demanda escolar. En aquest sentit, i des d'una perspectiva comparada, el sistema educatiu català se situa en posicions capdavanteres, tant pel que fa al creixement de la demanda escolar com pel que fa a la seva diversificació. L'impacte del fet migratori ha contribuït a incrementar la demanda de places, la presència de necessitats educatives específiques i, consegüentment també, els requeriments relacionats amb les polítiques de planificació educativa i de gestió de l'escolarització de la població escolar nouvinguda.

La segona, i com a conseqüència precisament de dèficits acumulats relacionats amb la planificació educativa, té a veure amb l'equitat educativa. Si prenem la referència de l'alumnat d'origen immigrant, les dades estadístiques situen el sistema educatiu català en posicions cueres pel que fa als nivells d'equitat educativa. En concret, Catalunya se situa lluny de la mitjana estatal, tant pel que fa a l'equitat en la distribució de l'alumnat estranger per sectors de titularitat com pel que fa a la normalització de l'accés d'aquest alumnat a les etapes educatives d'accés no universal (educació infantil de primer cicle i ensenyaments postobligatoris). Aquestes desigualtats educatives no contribueixen a combatre la segregació escolar.

I la tercera fa referència als recursos disponibles per a la gestió de les complexitats esmentades més amunt. En aquest sentit, les dades també demostren que Catalunya se situa, quant als nivells de despesa pública en educació (sobre el PIB i unitària), lluny encara de la mitjana estatal i europea. Això significa que, malgrat tenir plantejats reptes educatius més complexos, el sistema educatiu disposa d'una proporció més baixa de recursos per fer-hi front. Els dèficits d'inversió pública, naturalment, tampoc representen un factor favorable per a la lluita contra la segregació escolar.

7.2. Consolidació del fenomen de la segregació escolar

L'anàlisi estadística dels fenòmens de la segregació i la concentració escolars a Catalunya, exposada en el capítol 3, constata una certa consolidació d'aquesta realitat al nostre sistema educatiu.

D'una banda, en els tres darrers anys analitzats, i després d'un període de millora dels índexs de segregació explicable bàsicament per l'augment de la presència d'alumnat estranger en el conjunt de la xarxa escolar, l'evolució del fenomen de la segregació escolar s'ha estancat (a la baixa): els índexs no augmenten, però tampoc disminueixen significativament.

I d'altra banda, paral·lelament, en aquest període de temps, el fenomen de la concentració escolar augmenta, com a conseqüència de l'increment dels fluxos migratoris i de la incorporació creixent d'alumnat estranger al sistema educatiu. D'aquesta manera, els centres que ja disposaven anys enrere d'una elevada presència d'alumnat estranger, encara han homogeneïtzat més la seva composició social.

El resultat més preocupant d'aquests processos és la guetització creixent experimentada per determinats centres. Les dades de l'evolució de l'alumnat estranger als centres catalans amb una presència més hegemònica d'aquest grup social demostren l'augment progressiu de l'homogeneïtat interna d'aquests centres gueto.

L'anàlisi estadística es refereix bàsicament a l'origen estranger de l'alumnat. Altres recerques recents, exposades també en el marc d'aquest informe, demostren que els processos de segregació es produeixen també, i sovint de manera més notòria encara, en funció d'altres variables socials, com ara el nivell d'instrucció dels progenitors o de la classe social (Benito i González, 2007)⁵¹. L'abordatge d'aquests processos requereix, doncs, mirades més transversals.

7.3. Més segregació dins dels barris que entre barris d'un mateix municipi, i més segregació dins dels sectors públic i privat que entre sectors de titularitat

L'anàlisi estadística esmentada, exposada en el capítol 3, contribueix a desmentir alguns tòpics formulats a l'entorn del fenomen, tòpics que s'utilitzen sovint per justificar certes actituds displicents o derrotistes davant les possibilitats de què disposa la política educativa per combatre la segregació.

Un d'aquests tòpics fa referència que la segregació escolar és provocada per la segregació residencial. És cert que la distribució desigual dels grups socials en l'estructura urbana dels municipis genera diferències en la composició social dels centres escolars, i que aquest és un dels factors més determinants a l'hora d'explicar el fenomen. No obstant això, les dades també demostren que la segregació escolar és superior a la segregació urbana, i aquesta circumstància constata les possibilitats d'actuació existents des de l'àmbit de la política educativa. És especialment il·lustrativa la situació de la ciutat de Barcelona: malgrat les diferències en la composició social dels districtes, la segregació escolar al conjunt de la ciutat s'explica en un 76,9% per les desigualtats internes dels districtes (menys contaminades per la segregació urbana), i en un 23,1% per les desigualtats existents entre districtes (clarament causades per la segregació urbana).

I un altre dels tòpics, també desmentit en aquest informe, és que la segregació escolar es redueix bàsicament a la dualització de la doble xarxa escolar al nostre país. Les dades demostren, en efecte, que la segregació entre sectors de titularitat existeix, i que el sector públic escolaritza més de tres vegades més alumnat estranger que el sector privat. Aquestes diferències en la composició social, a més, no solament responen a l'origen immigrat, sinó també al nivell

⁵¹ Ídem.

d'instrucció o a la classe social. Ara bé, dit això, les dades també demostren que en la majoria de municipis la segregació dins dels sectors de titularitat és superior a la segregació entre sectors; en altres paraules, que les desigualtats entre escoles públiques són més grans que entre aquestes i les escoles privades, i el mateix succeeix entre escoles privades i entre aquestes i el sector públic. Si ens fixem en la ciutat de Barcelona, per exemple, la magnitud de la segregació existent s'explica en un 39,3% per les desigualtats entre sectors, i un 60,7% per les desigualtats dins dels sectors. No cal dir, doncs, que quan parlem de dualització escolar, cal tenir present que també hi ha escoles concertades notablement implicades en l'escolarització de l'alumnat immigrant, igual que hi ha escoles públiques escassament implicades.

7.4. Existència de desigualtats importants entre municipis, molt condicionades a les polítiques educatives desenvolupades

Un altre tòpic posat en qüestió és que la segregació escolar tingui a veure principalment amb l'impacte del fet migratori en un determinat territori. Municipis com ara Cerdanyola del Vallès (amb una proporció aproximada del 6%), Lleida (10%), l'Hospitalet de Llobregat (20%) o Salt (40%) divergeixen clarament en la presència de població estrangera, però convergeixen, en canvi, en l'elevada segregació escolar.

De fet, l'anàlisi estadística del fenomen, exposada en el capítol 3, també demostra les importants diferències entre municipis pel que fa als nivells de segregació escolar. Els índexs utilitzats constaten l'elevada segregació escolar existent a la major part dels municipis de les comarques del Barcelonès i del Baix Llobregat i als principals municipis del camp de Tarragona i de l'àrea del Vallès Occidental i Oriental, a més d'altres com Salt o Lleida. A banda d'aquest darrer, tant a primària com a secundària, destaquen també en negatiu municipis com ara Sant Feliu de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sabadell, l'Hospitalet de Llobregat, Badalona i Cerdanyola del Vallès. Aquests són els municipis amb més desequilibris entre centres en l'escolarització de l'alumnat estranger.

En aquesta mateixa línia, per exemple, municipis com ara l'Hospitalet de Llobregat i Salt es caracteritzen per tenir els centres catalans amb més presència d'alumnat estranger (respecte del pes d'aquest grup social al municipi) i també els centres catalans amb menys presència.

En sentit positiu, convé destacar municipis que, malgrat el fort impacte rebut del fet migratori, presenten índexs de segregació clarament més favorables. És el cas, per exemple, d'Olot, Vic o Mataró, municipis emblemàtics per les polítiques actives de distribució de l'alumnat nouvingut desenvolupades des de fa anys. La menor segregació escolar d'aquests municipis, malgrat l'impacte del fet migratori, constata de nou el marge d'actuació existent per a la política educativa.

7.5. Marc legal favorable per a la lluita contra la segregació escolar, amb un desplegament de mesures normatives poc desenvolupat

En el capítol 4, que conté l'anàlisi del marc normatiu, destaca en positiu la importància que adopta l'equitat com a principi orientador de l'actuació dels poders públics, especialment pel que fa a la distribució de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, tant en la Llei orgànica d'educació 2/2006 com en el Decret d'admissió 75/2007. Aquest tractament preferencial de l'equitat en la normativa vigent conforma un escenari propici per al desenvolupament de polítiques públiques que combatin la segregació escolar.

Altra cosa és que les mesures normatives específiques desplegades en el Decret d'admissió 75/2007 siguin suficients i prou efectives per combatre el fenomen. És cert que eliminar la segregació escolar no passa únicament per mesures de caràcter legal, a més que la normativa no ha de pretendre regular qualsevol tipus de política relacionada amb aquesta qüestió. És més, com hem dit anteriorment, el marc normatiu dóna possibilitats importants d'actuació a l'Administració educativa a l'hora de definir polítiques que combatin el fenomen, i aquesta condició ja representa una aportació positiva.

Ara bé, no obstant això, també és cert que la bateria de mesures específiques desplegades en el decret esmentat és limitada i no incorpora canvis substancials pel que fa a la lluita contra la segregació escolar respecte al que establia l'anterior Decret 252/2004 i a les modificacions —directament aplicables— que estableix la Llei orgànica d'educació 2/2006. És destacable, per exemple, que el Decret no incorpori una mesura prou significativa establerta en la LOE, no aplicable directament a Catalunya, consistent en l'establiment de proporcions d'alumnes amb necessitats educatives específiques per centre.

7.6. Existència de polítiques per combatre la segregació escolar, clarament insuficients per eliminar la guetització dels centres segregats

Tal com ja hem comentat, des d'una perspectiva evolutiva, l'anàlisi estadística desenvolupada en el capítol 3 conclou que el fenomen de la segregació escolar està estancat al nostre país i que la concentració escolar de l'alumnat estranger en determinats centres augmenta. En el darrer quinquenni analitzat, els centres catalans amb una presència més elevada d'alumnat estranger han mostrat una tendència a l'homogeneïtzació creixent de la seva composició social.

Aquesta sensació és compartida també per famílies i professionals de determinats centres segregats que han presentat queixa al Síndic de Greuges sobre la percepció d'una manca de millora substancial de la situació de concentració escolar de determinats grups socials.

Aquestes són evidències empíriques que les polítiques posades en pràctica actualment per combatre el fenomen, si bé són necessàries i positives, no són suficients. Fins i tot als municipis que hem destacat per les seves bones pràctiques presenten una certa segregació de la xarxa escolar.

D'alguna manera, sembla com si les polítiques desenvolupades pel Departament d'Educació, descrites en l'apartat 4.2, tinguessin una forta càrrega compensatòria, però fossin menys decidides a l'hora d'assegurar la

distribució realment equitativa de la demanda escolar. Podríem dir que són plantejaments positius perquè tendeixen a fer més suportables els efectes del fenomen, perquè s'ocupen de donar suport i millorar les condicions amb què els centres segregats gestionen l'escolarització de l'alumnat (amb més professionals, amb aules d'acollida, amb una vinculació més forta amb l'entorn, etc.), però són insuficients per combatre frontalment, a curt termini, l'arrel de la segregació.

Les polítiques més decidides passen per complementar les mesures compensatòries, absolutament necessàries, amb polítiques de planificació educativa que permetin orientar més la demanda escolar. Això també requereix, tal com constata el Síndic de Greuges amb les queixes rebudes a la institució, gestionar possibles conflictes amb famílies que vegin condicionades les seves possibilitats de tria d'escola. En qualsevol cas, els poders públics han de tenir present que no convé privilegiar els criteris de governabilitat per sobre dels d'equitat, com sovint passa.

7.7. La reproducció de la segregació escolar per mitjà de les polítiques de planificació educativa i la gestió de la matrícula viva

No cal insistir gaire, perquè ja és sobradament conegut, que la segregació escolar s'explica, en part, per la gestió que l'Administració educativa ha fet durant anys de la matrícula viva. En aquesta línia, les anàlisis precedents, corresponents als capítols 5 i 6, demostren que els casos de guetització s'expliquen per la concentració de vacants en determinades escoles, les menys desitjades per les famílies en el procés d'admissió, que després serveixen per escolaritzar la matrícula viva. L'elevada presència d'alumnat nouvingut d'origen immigrat encara alimenta més el rebuig de les famílies envers aquests centres, i així es reproduïx un cercle viciós de disponibilitat de vacants i d'acumulació de la matrícula viva. Bé, dit això, i malgrat que aquests processos són coneguts per les autoritats educatives, encara avui hi ha centres segregats que continuen "especialitzant-se" a escolaritzar la matrícula viva. Val a dir que la saturació de l'oferta escolar, fruit del creixement de la demanda educativa descrit anteriorment, no afavoreix la dispersió de vacants entre centres en el procés d'admissió.

En aquesta línia, les anàlisis dels capítols 5 i 6 també constaten que les polítiques de planificació educativa desenvolupades en determinats municipis han acabat reproduint la segregació de la seva xarxa escolar. Per il·lustrar aquesta situació, hem fet referència, per exemple, a l'aplicació d'ampliacions de ràtio o d'obertures de grup en determinats centres quan encara hi havia prou places vacants en altres centres de la mateixa zona. Aquest és un exemple de política educativa que contribueix a consolidar la infraocupació de determinats centres, escenari propici per a la reproducció de la segregació escolar.

De vegades, la reproducció de la segregació escolar es realitza per acció, i en d'altres, per omissió de polítiques educatives. En aquest sentit, cal destacar que en determinats municipis es produeix una certa infrautilització dels instruments de política educativa. La poca aplicació de les reduccions de ràtio per als centres segregats, el poc aprofitament de les reserves de places per a la distribució efectiva de l'alumnat amb necessitats educatives específiques o el

poc ús de les adscripcions de centres per revaloritzar determinades escoles i combatre el fenomen de la segregació en són exemples clars.

7.8. La importància de la zonificació escolar

En aquests capítols precedents també hem destacat la importància d'altres instruments de planificació educativa, com el de la zonificació escolar, a l'hora d'afavorir l'heterogeneïtat interna en la composició social dels centres. Estudis recents constaten empíricament l'impacte positiu que poden tenir aquests instruments (Benito i González, 2007)⁵², així com també ho demostra l'estudi de les queixes rebudes al Síndic de Greuges relacionades amb aquesta qüestió. Malgrat que no és una condició suficient, i malgrat que hagi de ser complementada amb altres mesures més intensives de foment de l'equitat en la distribució de l'alumnat entre centres, és un recurs que cal tenir en compte per combatre la segregació escolar.

En aquest capítol, ens interessa emfasitzar la importància de la zonificació escolar per dos motius principals:

El primer és que, com succeeix amb altres instruments de planificació educativa, es tracta d'un recurs no sempre utilitzat per combatre el fenomen. En alguns casos, la lògica estrictament de la proximitat condiona més el model de zonificació adoptat que la lògica de l'equitat.

I el segon és que, en la línia proposada per aquestes mateixes recerques (Benito i González, 2007)⁵³, són instruments que poden incidir en la distribució equitativa de l'alumnat no solament en funció de l'origen immigrant, sinó també en funció d'altres categories socials (nivell instructiu, nivell econòmic, etc.). Això és pertinent si tenim present que aquests mateixos treballs constaten, per exemple, que en molts municipis el nivell de segregació de l'alumnat procedent de famílies amb nivell d'instrucció elevat és superior que el nivell de segregació de l'alumnat d'origen immigrant.

7.9. Existència de dèficits en la planificació de l'oferta educativa i en l'homologació de les condicions estructurals dels centres sostinguts amb fons públics

Les desigualtats entre centres no solament atenyen la seva composició social i fan més atractives unes escoles que unes altres, sinó altres condicions que incideixen en la qualitat de l'oferta. De fet, els aspectes que incideixen negativament en la qualitat de l'oferta acostumen a afavorir la segregació escolar perquè estimulen les estratègies d'evitació i fugida per part de les famílies i la distribució desigual de la demanda i de les vacants.

⁵² Ídem.

⁵³ Ídem.

En aquesta línia, en el capítol 5, corresponent a l'anàlisi de les queixes rebudes al Síndic de Greuges, hem destacat en negatiu l'augment d'aularis prefabricats experimentat en els darrers cursos, la qual cosa mostra una certa manca de previsió sobre l'evolució de l'oferta i l'impacte negatiu que aquesta situació pot tenir sobre la qualitat de l'oferta i, consegüentment, sobre el comportament de la demanda. El retard en la construcció definitiva d'alguns dels centres ubicats de manera provisional en aularis prefabricats accentua encara més aquestes desigualtats.

Mesures com ara l'aplicació de la sisena hora, recollida en el Pacte nacional per a l'educació, han estat fonamentals per homogeneïtzar aquestes condicions estructurals de l'oferta entre centres públics i concertats.

L'anàlisi de les queixes, precisament, constata que encara hi ha dèficits remarcables pel que fa a l'homologació de l'oferta. És especialment destacable la manca de gratuïtat real de l'escolarització en nombrosos centres concertats. Aquesta situació incorpora desigualtats d'accés que generen, al seu torn, desigualtats en la distribució de l'alumnat socialment desafavorit. L'impuls encara insuficient dels contractes-programa establerts en el Pacte nacional per a l'educació, que pretenen garantir el finançament necessari als titulars dels centres, no ajuda a promoure la gratuïtat real ni la implicació de les escoles concertades en l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

7.10. Escassa capacitat de control dels fraus

Un dels mecanismes que algunes famílies posen en marxa per evitar l'escolarització dels fills a escoles no desitjades és el falsejament de dades presentades davant el centre o l'Administració educativa. És conegut el recurs del fals empadronament com a mecanisme per facilitar l'accés a determinats centres que no són propers al domicili familiar. També ho és la presentació de certificats mèdics falsos que al·leguen trastorns del sistema digestiu, aspecte que atorga punts complementaris en el procés de baremació de les sol·licituds.

Els mecanismes de què disposa l'Administració educativa per fer controls efectius d'aquests fraus són molt dèbils. En el cas dels presumptes falsos empadronaments, s'ha de produir alguna denúncia particular de la situació, normalment provinent d'una família afectada que s'ha quedat fora del centre sol·licitat en primera opció. És més, fins i tot en el cas de denúncia, cal l'actuació de l'ajuntament per comprovar la veracitat de les dades.

L'experiència recent ens mostra que l'actuació d'alguns ajuntaments ha millorat en el control dels empadronaments i que de vegades s'han arribat a retirar places escolars concedides en alguns municipis com a conseqüència de la comprovació de les dades.

Ara bé, no obstant això, l'activitat del Síndic de Greuges també constata que el grau de celeritat i de comprovació del domicili habitual dels alumnes per part dels ajuntaments és molt variable i que l'ús que es fa posteriorment dels resultats d'aquestes comprovacions també és desigual. L'empadronament en un domicili diferent del de residència no sempre és identificat pels ajuntaments com a situació irregular (per exemple, quan és a casa dels avis),

de tal manera que la detecció d'aquestes situacions no sempre acaba amb la tramitació de la baixa del padró d'habitants.

A més, els ajuntaments que opten per donar de baixa les situacions irregulars topen, sovint també, amb un procediment que no facilita la celeritat. De fet, en cas de disconformitat de les persones interessades, l'Administració local necessita l'informe favorable del Consell d'Empadronament, organisme d'àmbit estatal, tràmit que no pot ser resolt fàcilment abans que s'iniciï el curs escolar.

Fins i tot, en els casos en què l'Administració local ha donat de baixa d'ofici del padró alumnat ja admès, el Departament d'Educació dilata encara més la resolució de les irregularitats en engegar un procediment de revisió d'ofici declaratiu de la nul·litat de les llistes d'admesos, quan aquest procediment, a criteri nostre, no és necessari (aquest procediment només s'aplica quan es produeix un canvi de criteri de l'Administració per motius de legalitat o d'oportunitat, i no quan es revisen unes actes administratives a causa de l'aportació de documentació fraudulenta per part dels interessats, com és el cas que ens ocupa). Aquest procediment també provoca que el tràmit de resolució de les irregularitats es demori després d'haver començat el curs.

L'aplicació de les mesures correctores un cop iniciat el curs escolar, o fins i tot prèviament, un cop realitzada la matrícula, resulta més complexa i el Departament d'Educació no sempre l'executa. Aquestes complexitats, de fet, també contribueixen sovint que el mateix Departament d'Educació ni controli ni pressioni els ajuntaments per resoldre el procediment de manera més accelerada.

Finalment, val a dir que de vegades aquestes irregularitats són protagonitzades pels mateixos centres escolars. En el capítol 5, corresponent a l'anàlisi de les queixes rebudes al Síndic, es descriuen casos en què els mateixos centres han passat deliberadament per alt el control sobre el falsejament de les dades de residència, han realitzat incorrectament la baremació de les llistes o han incorregut en altres pràctiques irregulars. Val a dir que aquestes són estratègies per a la selecció encoberta de l'alumnat admès al mateix centre.

7.11. Dèficits en els processos d'informació a les famílies

L'anàlisi de les queixes, continguda en el capítol 5, també constata cinc dèficits principals relacionats amb la informació de què disposen les famílies.

El primer fa referència a les desigualtats socials existents en l'accés a la informació, que provoquen diferències en els nivells de coneixement del sistema educatiu i de l'oferta escolar i que, en darrer terme, condicionen els criteris en la tria d'escola. Aquestes desigualtats socials relacionades amb la informació reverteixen negativament sobre l'equitat del sistema, entre altres coses, perquè reforcen estratègies de tria de centre diferenciades en funció de la classe social.

El segon té a veure amb l'existència de prejudicis socials sobre l'oferta escolar que contribueixen a consolidar la segregació escolar. Els prejudicis existents

sobre la qualitat dels diferents centres escolars, moltes vegades erròniament fonamentats, també condicionen la tria d'escola de les famílies.

El tercer fa referència als dèficits d'informació relacionats amb els drets de les famílies vinculats a l'escolarització dels fills. La percepció social, erròniament fonamentada, que la llibertat d'elecció de centre obliga l'Administració a assignar plaça al centre desitjat per la família, sigui quina sigui la disponibilitat de places, genera tensió en els processos de preinscripció i matrícula, i dificulta la tasca de l'Administració a l'hora de fomentar polítiques d'equitat.

De fet, en quart lloc, cal esmentar els dèficits d'informació relacionats amb el procediment de preinscripció i matrícula. El desconeixement sobre els criteris i els procediments d'admissió, i sobre els principis generals que orienten les polítiques d'admissió que desenvolupa el Departament d'Educació també incorpora molta tensió en el procés.

I finalment, en cinquè lloc, convé fer referència als dèficits relacionats amb l'atenció prestada en algunes oficines municipals d'escolarització. Tot i que els protocols formals d'atenció són adequats, aquests serveis no sempre disposen de la informació adequada prou actualitzada per acomplir correctament la seva tasca informadora. Els dèficits de coordinació i d'integració dels sistemes d'informació entre Administració local i Departament d'Educació existents en determinats municipis condicionen negativament la qualitat de la prestació del servei a les famílies usuàries.

Convé recordar que la qualitat de la informació és fonamental a l'hora de promoure que les famílies compreguin com funciona l'admissió d'alumnat al sistema educatiu, quines limitacions té i quins criteris guien les polítiques de l'Administració educativa.

7.12. La manca de pautes clares en la gestió de les reclamacions

En contextos de segregació escolar i d'elevada població escolaritzable és habitual que es concentri un gran nombre de reclamacions un cop tancat el període de preinscripció. En aquesta institució, com és lògic, arriben un elevat nombre de queixes que manifesten la insatisfacció amb l'escola assignada i expressen la voluntat que l'Administració educativa atorgui una plaça escolar en un centre escollit per la família. En la mesura que el sistema d'assignació de places sol·licitades comporta un elevat risc de tria en la primera opció, en molts casos és la comissió d'escolarització qui assigna d'ofici la plaça escolar, plaça que molt sovint és rebutjada per la família afectada per motius de distància o de percepció de qualitat del centre.

El Síndic de Greuges constata que la gestió de les queixes i les reclamacions de les famílies afectades són gestionades de manera desigual per l'Administració educativa. Davant de la sol·licitud d'augment excepcional de ràtio, per exemple, encara que majoritàriament es deneguen, no sempre hi ha un criteri clar sobre condicions de concessió. Davant de reclamacions especialment insistent, de vegades, el Departament respon amb més flexibilitat que en casos menys bel·ligerants. La distribució social desigual de la capacitat de queixa fa que moltes famílies puguin evitar determinats centres, qüestió que lògicament accentua els problemes de segregació escolar.

8. UNA POLÍTICA EDUCATIVA PER COMBATRE LA SEGREGACIÓ: SUGGERIMENTS DEL SÍNDIC DE GREUGES

8.1. Principis orientadors

Planificació educativa

De l'informe es desprèn que una bona política educativa orientada a combatre la segregació escolar ha de partir d'una planificació adequada de l'oferta. En efecte, hem vist que la distribució espacial dels grups socials té efectes sobre la segregació escolar, però que no n'és en cap cas un factor decisiu. Sí que ho és, en canvi, desplegar una planificació educativa acurada. La realització de mapes escolars equilibrats, l'establiment de zones educatives que afavoreixin l'heterogeneïtat social, l'obertura de centres i línies per compensar les desigualtats o l'ús dels instruments de les ràtios o les reserves de plaça són eines a l'abast de l'Administració educativa que poden ajudar a combatre la segregació escolar.

Disposem d'exemples de bones pràctiques locals que han aconseguit la implicació de diferents administracions i dels mateixos centres per combatre la concentració de l'alumnat amb més dificultats d'aprenentatge en determinats centres. Són pràctiques que cal estudiar i adaptar a altres contextos locals per avançar cap a una planificació educativa que vetlli per la igualtat d'oportunitats.

Servei públic educatiu

La política educativa adreçada a lluitar contra la segregació ha d'esmerçar els màxims esforços per fer efectiu el servei públic educatiu. La signatura del Pacte nacional per a l'educació ha posat les bases i ha marcat el camí perquè tots els centres sufragats amb fons públics s'impliquin en la tasca de satisfer les necessitats educatives. L'instrument plantejat per fer-ho efectiu és el contracte-programa entre centres concertats i Administració educativa, el qual s'ha anat aplicant de manera quasi experimental i a un ritme més lent del que fóra desitjable.

Aquest informe, no obstant això, demostra que el concepte de servei públic educatiu ha de tenir un sentit més ampli del que es deriva exclusivament de la implicació dels centres concertats d'alumnat amb necessitats educatives específiques. Hem pogut constatar que els processos de segregació i de concentració escolars són més accentuats dins dels territoris que entre els territoris i, en general, més accentuats dins de cada sector que entre sectors. Dit d'una altra manera, hi ha molts centres públics també que, de manera voluntària o involuntària, s'allunyen del concepte de servei públic educatiu. En contextos de segregació i diferenciació social creixents, és fàcil entendre que els centres que atenen una població socialment més homogènia es resisteixin a perdre unes condicions òptimes per a la tasca educativa. Cal, per tant, crear els mecanismes per aconseguir la màxima implicació de tots els centres educatius sostinguts amb fons públics i fer-los responsables de l'objectiu d'evitar els processos de segregació i concentració escolars. Un cop més, hi ha pràctiques locals que ens recorden que això és possible.

Corresponsabilitat entre el Departament d'Educació i els ajuntaments

Malgrat que és prou clar que determinats aspectes de la planificació educativa han de correspondre a un àmbit de decisió supralocal, amb capacitat de disposar d'una visió de conjunt de les necessitats i allunyat de determinades pressions més presents en entorns de proximitat, hi ha un ampli ventall de decisions de política educativa "quotidiana" que necessiten el protagonisme de l'àmbit local per assegurar mesures d'equitat i cohesió adequades.

La primera raó rau en el coneixement que atorga la proximitat i la immersió en el territori. El caràcter específic de les diferents necessitats només es pot garantir mitjançant criteris "sobre el terreny", els quals, lògicament, els poden copsar millor les administracions locals. Decisions sobre com i per què augmentar les ràtios d'un centre, com distribuir l'alumnat d'incorporació tardana, o com delimitar les zones escolars són aspectes sobre els quals es pot decidir més bé informats des de la proximitat.

Les oficines municipals d'escolarització (OME) han de ser l'instrument per excel·lència per assolir aquest objectiu. La seva posada en marxa ara ja fa tres anys, malgrat els entrebancs legals i les lògiques necessitats de rodatge d'un organisme nou, ha portat, sens dubte, una participació més gran dels ajuntaments en l'àmbit educatiu. Una participació que s'ha fet evident sobretot en l'àmbit de la informació a la ciutadania sobre l'oferta educativa dels municipis, sobre els seus drets d'accés i gaudi dels serveis i, parcialment, sobre l'observació del compliment de la legalitat i la igualtat d'oportunitats en els processos d'escolarització.

De manera complementària, nous instruments posats en marxa com ara les taules mixtes de planificació o els plans educatius d'entorn ofereixen noves oportunitats per desenvolupar una veritable gestió de proximitat. D'una banda, han de permetre incorporar el coneixement dels factors urbanístics, socials i culturals a l'hora de decidir la planificació de centres i les línies escolars. D'altra banda, els plans educatius d'entorn han de ser l'eina de referència per permetre la relació de l'escola al territori, i a la inversa. Els plans educatius d'entorn escenifiquen el reconeixement que l'escola no pot ser una institució aïllada i que cal la col·laboració dels agents del territori per dotar el sistema de més equitat.

Els passos cap al protagonisme de l'àmbit local han de ser confirmats per una autèntica voluntat de cogestió del Departament d'Educació, és a dir, per un veritable procés de descentralització, i no simplement de desconcentració o delegació de responsabilitats. Altrament, capacitar els ajuntaments per ser protagonistes de la gestió, sense atorgar-los capacitat executiva real, pot comportar alterar els avantatges de la proximitat. Carregar sobre la gestió educativa dels ajuntaments la responsabilitat de les mesures que observa el ciutadà, però sense dotar-los d'instruments d'execució, presenta l'Administració local com la responsable de determinades decisions impopulars mentre la desproveeixen dels avantatges de disposar d'instruments que afavoreixin l'equitat o la cohesió socials. Cal, doncs, que la descentralització educativa que atorgui competències reals a escala local es faci efectiva dotant els ajuntaments de capacitat real de gestió i garantint sempre la presència de l'Administració educativa central en les tasques de supervisió i acompanyament.

8.2. Orientacions per a l'acció política

Els casos de segregació escolar analitzats en aquest informe i les limitacions de les polítiques engegades per fer-hi front posen en relleu la necessitat de plantejar un conjunt de canvis o d'introduir noves mesures encaminades a combatre els riscos creixents de fragmentació escolar i social que experimenten alguns barris d'alguns municipis catalans.

Les propostes presentades s'enuncien com a mecanismes de política educativa útils per afrontar aquest problema. Sobre això, però, cal fer dues precisions. D'una banda, cal insistir en la necessària transversalitat de polítiques que han d'activar-se per combatre els problemes de creació de guetos urbans i, per tant, per fer front a les arrels estructurals del problema. En segon lloc, les propostes presentades, si bé tenen graus de concreció desiguals, requereixen concreció política i tècnica, tasca que correspon desenvolupar, òbviament, a les administracions responsables.

8.2.1. Sobre la planificació educativa

a. Consideració de la segregació escolar en la presa de decisions sobre la ubicació de centres i línies

Una de les mesures per aconseguir més barreja social a les escoles passa per la creació de mapes escolars equilibrats des d'un punt de vista territorial i social. La decisió d'on ubicar una nova escola o d'on obrir noves línies no pot ser exclusivament una decisió determinada per l'espai disponible. Aquesta és una qüestió fonamental que avui topa amb visibles entrebancs com a conseqüència de la manca de sòl en espais adequats o de la manca de pressupostos. Als municipis amb nivells elevats de matrícula viva aquest problema es pot agreujar per la concentració de la població en determinats barris i pel fet de tenir centres amb més espai físic (centres d'una línia que disposen d'espai per tenir una segona línia).

En aquest sentit, cal que els criteris sociodemogràfics pesin tant o més que els criteris urbanístics a l'hora de planificar la ubicació de nous centres o l'obertura de noves línies. L'instrument polític per a la presa d'aquestes decisions ja s'ha creat: les taules mixtes de planificació, en les quals participen el municipi i el mateix Departament d'Educació. Amb tot, més enllà dels càlculs de prospectiva poblacional, no sembla que altres anàlisis de l'estructura social del municipi i de possibles problemes de concentració de població escolar en situació de risc es tinguin en compte a l'hora de prendre decisions de planificació. Els perills o la mateixa existència de segregació escolar al municipi haurien de ser aspectes fonamentals a l'hora de prendre decisions de planificació educativa, tant pel que fa a l'obertura com, fins i tot, al possible tancament de línies i centres.

En aquesta consideració de l'estructura social del municipi, convé no solament tenir en compte les possibles concentracions de població d'origen immigrant en determinats barris, sinó analitzar els diferents processos de segregació social, tant des d'un punt de vista del capital econòmic com del capital educatiu. Com ja hem dit anteriorment, les polítiques relacionades amb la planificació educativa que apliqui l'Administració no solament han de fomentar la redistribució equitativa de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, sinó del conjunt de grups socials.

b. Homogeneïtzació de l'oferta escolar

Al llarg d'aquest informe, hem insistit en la necessitat d'avançar encara més en l'homogeneïtzació de les condicions estructurals de l'oferta escolar, com a estratègia indirecta de promoció de la distribució equitativa de les preferències de les famílies. En aquest sentit, hem destacat especialment dues línies d'actuació clau.

En primer lloc, cal garantir la gratuïtat real del conjunt de centres sufragats amb fons públics, que actualment encara no existeix. Més endavant abordem la necessitat d'impulsar la mesura dels contractes-programa, establerta en el Pacte nacional per a l'educació. Aquí volem deixar constància que la millora de les condicions d'accessibilitat ha d'afavorir l'equitat en la distribució de la demanda escolar en funció del nivell socioeconòmic.

I en segon lloc, es proposa garantir unes condicions materials de qualitat al conjunt de centres sufragats amb fons públics. Encara avui hi ha centres ubicats en instal·lacions que requereixen millores substancials i que resulten poc atractives per a les famílies.

En aquesta línia, també hem destacat la necessitat d'evitar la proliferació de centres ubicats en aularis prefabricats provisionals, que puguen als 800 a l'inici d'aquest curs escolar, perquè aquestes circumstàncies perjudiquen la qualitat de l'oferta escolar i, en darrer terme, poden reforçar estratègies de fugida per part de les famílies. Ja hem indicat que aquesta pot ser una de les causes de la segregació escolar.

Per aquest motiu, i mentre duren les obres de construcció, cal controlar l'impacte que aquesta situació d'aularis prefabricats pot generar sobre l'atracció de la demanda i sobre la disponibilitat de places vacants en el període de matrícula viva.

Així mateix, el Departament d'Educació ha de promoure la millora de les metodologies i dels instruments de recerca social utilitzats per a la previsió de l'evolució i del comportament de la demanda escolar. L'informe destaca que les polítiques de provisió de l'oferta escolar en alguns municipis arrosseguen dèficits de planificació a mitjà termini.

Finalment, especialment en aquells territoris més afectats per la saturació de la xarxa escolar i pels dèficits de planificació de l'oferta, aquesta institució insisteix en la necessitat d'accelerar els processos de construcció dels nous centres. A través de l'anàlisi de les queixes, l'informe exposa problemes en alguns municipis relacionats amb la disponibilitat de solars i amb retards en l'execució de les obres. En aquests territoris saturats, tant els ajuntaments com el Departament d'Educació, individualment i de manera coordinada per mitjà de les taules mixtes de planificació, han d'esmerçar esforços per garantir l'equilibri d'oferta i demanda en condicions de qualitat.

c. Impuls de models de zonificació escolar que afavoreixin l'heterogeneïtat en la composició social dels centres

Paral·lelament a la lògica que ha de guiar la planificació de centres i línies, aspectes fonamentals de l'oferta educativa, hi ha un altre instrument de planificació que pot incidir sobre el comportament de la demanda escolar. La seva eficàcia com a instrument de planificació incorpora més components d'incertesa, perquè no determina en darrera instància que les persones d'un determinat territori accedeixin a les escoles de proximitat. No obstant això, el pes del factor territorial en l'equitat en l'accés als centres sostinguts amb fons públics és prou important per convertir l'instrument de la zonificació escolar en una eina amb incidència sobre la planificació educativa.

En aquest sentit, aquesta institució proposa a les administracions competents revisar els models de zonificació imperants per combatre la segregació escolar. Sobre això, més enllà de la seva eficàcia, cal destacar la inexistència de sistemes millors o pitjors de zonificació escolar. La raó és simple: les diferències en les estructures socials dels municipis i en la distribució espacial dels grups socials pot explicar que determinats sistemes de zonificació en un municipi siguin efectius per aconseguir escoles amb més barreja social i en un altre siguin ineficaços o, fins i tot, contraproductius. Dit d'una altra manera, en algun municipi, per evitar la segregació escolar, pot ser més eficaç eliminar les zones escolars (i trencar, per tant, la correspondència geogràfica entre marginalitat social i escolarització), mentre que en un altre pot ser més operatiu augmentar el nombre de zones (més reduïdes espacialment), però assegurant-hi un cert grau d'heterogeneïtat social.

La nova Llei orgànica d'educació (LOE) introdueix en l'article 86 el requeriment de la zonificació equivalent per a escoles públiques i concertades (és a dir, la impossibilitat de zonificació alternativa de l'escola concertada, situació que es produïa en molts municipis catalans). En termes generals, aquesta mesura és positiva des de la perspectiva de l'equitat en l'accés, i reforça la idea que els centres concertats siguin efectivament centres d'interès públic.

La lògica que ha d'orientar els sistemes de zonificació ha de preservar els valors positius del factor de proximitat (per enfortir les relacions entre escola i entorn), juntament amb criteris que trenquin un determinisme excessiu entre barri i escola, especialment quan es tracta de barris que concentren un seguit de problemàtiques socials.

Òbviament, l'anàlisi de la zonificació escolar s'ha de dur a terme no solament per a l'accés a l'educació infantil de segon cicle i primària, sinó també per als ensenyaments secundaris i especialment també per a les escoles bressol. Actualment, les escoles bressol privades subvencionades pel Departament d'Educació no responen a la mateixa zonificació que les escoles bressol públiques. Fins i tot, i a tall il·lustratiu, en el capítol 6 destacàvem el problema que comportava no integrar i unificar les lògiques de planificació entre llars d'infants municipals i de la Generalitat, com quedava il·lustrat amb el cas de l'escola bressol de Santa Eugènia.

d. Impuls i ús del contracte-programa com a mecanisme de lluita contra la segregació

Aquest informe ha posat en relleu que la segregació escolar no és un problema exclusivament de dualització entre sectors de titularitat. L'establiment de guetos escolars en determinats barris produeix sovint que hi hagi més distància d'escolarització d'alumnat amb necessitats educatives específiques entre centres públics d'una mateixa ciutat que entre públics i concertats dels barris afectats. Amb tot, els treballs recents sobre desigualtats educatives han destacat que, en termes agregats, la dualització educativa existeix a Catalunya i que aquest és un procés que s'ha accentuat a mesura que ha augmentat l'alumnat immigrant del sistema. A banda de la més o menys disposició dels diferents centres concertats, hem assenyalat repetidament que la insuficiència del concert és un obstacle per aconseguir una implicació més gran dels centres concertats en l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

L'instrument del contracte-programa, recollit en el Pacte nacional per a l'educació, és el mecanisme que ha de compensar aquestes dificultats. En la línia fixada en el Pacte, el Govern de la Generalitat ha resolt la signatura de més de vint contractes-programa amb centres privats. En un termini de cinc anys més es preveu que tots els centres concertats disposin d'aquest sistema de finançament per objectius. El que és important destacar aquí és que cal maximitzar l'oportunitat que ofereix la signatura d'aquests contractes-programa per combatre la segregació escolar. Per això, cal incloure entre els seus objectius i indicadors mesures explícites encaminades a combatre la segregació escolar, mesures que impliquin un compromís efectiu de corresponsabilitat en l'escolarització de la població en situació de risc educatiu i social.

8.2.2. Gestió de l'accés

a. Tancament dels centres segregats a la matrícula viva i suport a les comissions d'escolarització

Un primer aspecte relacionat amb l'accés, fonamental també en la lògica de la planificació educativa, és el de la distribució de l'anomenada *matrícula viva*. Aquest informe constata que hi ha una tendència a la concentració de l'alumnat que s'incorpora fora de termini a les escoles amb nivells més baixos de preinscripció. Els factors subjacents d'aquesta concentració no són altres que el de la disponibilitat de vacants en alguns centres i la simultània saturació d'altres centres del barri. Aquest mecanisme accentua la concentració de població d'origen immigrant en determinats centres, la qual les acaba generalitzant com a escoles d'acollida de la població nouvinguda. Cal un esforç decidit de les administracions per posar fre a la solució fàcil d'ubicar la població nouvinguda en determinats centres. I més específicament, cal evitar escolaritzar matrícula viva als centres segregats, independentment de les places vacants disponibles.

Les comissions d'escolarització dels municipis són sovint els organismes clau a l'hora de fer propostes d'escolarització. Per això, el Departament d'Educació ha de donar instruccions a les comissions d'escolarització sobre les estratègies a utilitzar per evitar reforçar la segregació en el procés d'assignació de plaça.

No obstant això, tant per la seva composició com per les limitacions en la seva capacitat d'intervenció, les comissions d'escolarització representen un organisme que difícilment pot garantir, per si sol, l'equitat en la distribució de la matrícula viva. El Departament d'Educació ha de buscar un consens a escala local entre els centres sufragats amb fons públics sobre les estratègies a seguir per evitar la creixent guetització dels centres amb vacants un cop s'ha tancat el procés ordinari de preinscripció.

Per això, cal destacar també l'existència de limitacions en la capacitat d'escolarització d'alumnat nouvingut d'alguns centres concertats. La insuficiència del concert fa evident que aquests centres no puguin implicar-se igual que els centres públics en l'escolarització d'un alumnat incapaç de "contribuir econòmicament" al centre, per la qual cosa tenen un sostre d'escolarització d'alumnat immigrat molt per sota del que poden tenir centres públics del mateix barri. En aquest sentit, cal que els contractes-programa que recull el Pacte nacional per a l'educació s'apliquin de manera prioritària en territoris amb més segregació escolar, i que els centres concertats disposats a ser d'interès públic puguin facilitar una millor distribució de l'alumnat nouvingut. Propostes d'alguns centres concertats a ser decididament actius en aquest sentit no en falten, com ho demostra la iniciativa de la Fundació Joan XXIII de Bellvitge, amb un projecte que planteja augmentar el percentatge d'alumnat immigrat als seus centres per damunt de la proporció d'alumnat immigrat al municipi.

I paral·lelament a aquestes estratègies d'implicació del conjunt de centres, el Departament d'Educació ha de posar a disposició de les comissions d'escolarització les mesures normatives necessàries per poder evitar efectivament aquests processos de concentració de la matrícula fora de termini. Per això, en epígrafs successius suggerim mecanismes de política educativa relacionats amb les reserves de places, amb les ràtios escolars, amb els percentatges màxims d'escolarització d'alumnat amb necessitats educatives específiques per centre, etc.

b. Ús de les ampliacions i les reduccions de ràtios i de grups, i de les adscripcions de centres com a instruments per a l'equitat educativa

Els processos d'escolarització s'han de poder ordenar mitjançant dos instruments que doten l'Administració pública de la flexibilitat necessària per adaptar-se a unes circumstàncies canviants i de moviments inesperats de la demanda educativa. La possibilitat d'administrar les ràtios d'una manera flexible, tant en la direcció d'augment com en la de reducció, pot dotar l'Administració d'una mesura eficaç, tant per a la distribució de l'alumnat d'incorporació tardana al sistema com per lluitar contra la concentració d'alumnat en situació de risc en determinades escoles.

Aquesta flexibilitat necessària, però, no pot contravenir o perjudicar l'equitat del sistema o reproduir la segregació escolar. De fet, l'ús que fins ara es fa d'aquest instrument és no solament limitat, sinó que és excessivament discrecional i no respon a un criteri clar d'actuació. Així, no hi ha argumentacions precises que justifiquin en alguns casos determinats augments de ràtio o de grups davant la insistència d'alguns ciutadans d'accedir a certs centres (o sobretot d'evitar-ne d'altres), o no es fa servir la

possible reducció de ràtios o de grups en centres que tenen nivells baixos de preinscripció i que reben posteriorment la major part de la matrícula fora de termini.

En aquest sentit, aquesta institució proposa, en primer lloc, evitar concedir ampliacions de ràtio o de grups mentre altres centres amb una demanda més feble encara tinguin vacants disponibles. En segon lloc, suggereix aplicar la reducció de ràtio als centres segregats, a fi de reduir el nombre de vacants disponibles i la complexitat educativa que ha de gestionar el centre, en la línia exposada en l'epígraf anterior. I en tercer lloc, el Síndic de Greuges també proposa limitar les ampliacions de ràtio al foment de la distribució equitativa de l'alumnat amb necessitats educatives específiques.

Tant els augments com les reduccions de ràtio i de grup han de ser un instrument útil per gestionar l'excés de concentració de riscos socials en determinats centres. Tot i que l'ús d'aquesta mesura pot ser de vegades impopular, una reducció de ràtio pot evitar un excés de concentració de població escolar en risc i alhora facilitar notablement la tasca pedagògica en aquest tipus d'entorns. Les decisions respecte a aquesta qüestió s'han de poder prendre conjuntament entre l'àmbit local i el mateix Departament d'Educació.

Finalment, cal utilitzar les adscripcions de centres com a recurs per combatre la segregació escolar. L'adscripció de centres segregats entre ells reproduïx el fenomen. En canvi, l'adscripció de centres de primària segregats amb d'altres de secundària prestigiats socialment revaloritza la imatge que té la demanda escolar dels primers. I l'adscripció de centres de primària no segregats amb centres de secundària segregats contribueix a orientar cap a aquests darrers una demanda més heterogènia socialment.

c. Allargament de la reserva de places un cop acabat el procés de preinscripció i impuls de polítiques actives per optimitzar l'ús d'aquesta mesura

Tal com comentàvem per a les ampliacions i les reduccions de ràtios i grups, la reserva de places per aula d'alumnat amb necessitats educatives específiques també representa un instrument que es pot utilitzar amb més flexibilitat, tant des d'un punt de vista quantitatiu com des del punt de vista de la seva distribució segons el territori i les circumstàncies de les escoles. L'experiència local ens mostra que en diversos municipis catalans s'ha arribat a acords entre els centres per augmentar la reserva de places. Aquest, però, és un tema que no hauria de deixar-se en mans exclusivament de la voluntarietat i dels pactes a escala local, sinó que hauria tenir una certa regulació i impuls per part del Departament d'Educació.

En el capítol 5 d'aquest informe, precisament, veiem que aquesta mesura no s'aplica en tots els territoris i que, fins i tot quan s'aplica, no sempre genera efectes positius sobre l'equitat en la distribució de l'alumnat amb necessitats educatives específiques. Precisament, constatem que, sense una actuació intensiva de l'oficina municipal d'escolarització, i sense uns límits màxims d'admissió d'alumnat amb necessitats educatives específiques per grup, aquesta mesura és poc efectiva. Per aquest motiu, proposem que els ajuntaments, conjuntament amb el Departament d'Educació, estableixin les estratègies d'actuació i d'acompanyament necessàries per distribuir efectivament l'alumnat amb necessitats educatives específiques entre

centres, de manera que preferentment tots els centres cobreixin aquesta reserva de places.

Mentre hi hagi places reservades no cobertes en altres centres, cap escola segregada hauria d'assumir alumnat amb necessitats educatives específiques per sobre del nombre de places reservades, encara que la mateixa família interessada sol·licités plaça al mateix centre segregat.

Així mateix, el Departament d'Educació hauria de fer possible que aquesta reserva de places pogués estendre's més enllà del període de preinscripció i, en aquells municipis en els quals se sap que tindran incorporació tardana, fins i tot més enllà del període de matriculació. El fet que la reserva de places només es prevegi al llarg del període de preinscripció provoca que alguns centres, en cas de no tenir aquesta demanda específica, les cobreixin immediatament un cop tancat el període de preinscripció.

d. Establiment d'un màxim d'alumnat amb necessitats educatives específiques per centre

De la mateixa manera que es fixen els mínims per mitjà de la reserva de places, un instrument fonamental per evitar la segregació escolar fóra l'establiment d'un màxim d'alumnat amb necessitats educatives específiques per centre. És fàcil deduir el nombre de dificultats que pot tenir un centre per haver de treballar amb elevades proporcions d'alumnat amb necessitats educatives específiques.

En aquest sentit, se suggereix que el Departament d'Educació fixi aquest límit màxim per centre. Cal recordar que aquesta mesura ja s'estableix en la Llei orgànica d'educació 2/2006 —sense ser aplicable directament a Catalunya— i que no ha estat recollida en el Decret d'admissió 75/2007.

La definició d'aquest límit màxim podria ser flexible, sigui en la quantitat establerta, sigui en el temps i camp d'aplicació. De fet, si es vol, podria limitar-se a determinats centres o àrees de proximitat o al procés de matrícula fora de termini, i pel que fa a la quantitat, podria ser variable i estar condicionat al pes d'aquest grup social a la zona de proximitat. Sigui quina sigui l'opció, en més o en menys grau, afavoriria clarament la distribució equitativa de l'alumnat amb necessitats educatives específiques i reduiria, sens dubte, el risc de segregació d'alguns centres.

e. Anàlisi sobre els efectes d'augmentar la discriminació entre diferents situacions socials en el sistema de baremació

El capítol 5 aborda diferents dilemes relacionats amb la idoneïtat o no dels criteris de baremació de sol·licituds en cas d'excés de demanda en el procés d'admissió. L'experiència ens ha mostrat que els decrets que han definit i desplegat aquests criteris han tendit a reduir el pes del factor renda (el qual, d'altra banda, s'incorpora en la baremació a partir de llindars excessivament baixos) a favor de la proximitat, el nombre de germans i altres criteris complementaris. El sistema actual provoca un gran nombre de situacions d'empat, les quals es resolen per sorteig. Per això, és clar que hi hauria un marge ampli per a la reducció de l'aleatorietat si s'atorgués un pes més important a factors socials i es discriminés més entre situacions familiars. El

marge per a la puntuació del criteri de renda és més ampli, així com ho és el marge per flexibilitzar els llindars de renda. Sembla poc raonable que, en un context reconegut de risc de pobresa en llars monoparentals, aquest no pugui ser un criteri inclòs en un decret d'admissió.

També és cert que la reducció d'aquest marge d'aleatorietat és clarament beneficiosa per a l'equitat en l'accés, especialment en aquelles etapes educatives de provisió no universal (específicament l'educació infantil de primer cicle). Aquest punt ja va ser exposat a bastament en *l'Informe extraordinari sobre l'escolarització de 0 a 3 anys a Catalunya*, presentat l'any 2007.

Dit això, en canvi, hi ha més dubtes sobre quin impacte podria tenir un pes més alt en la renda sobre l'equitat en l'accés en les etapes de provisió universal, específicament a P3 i 1r d'ESO. Les diferències entre classes socials en les lògiques de tria podrien no necessàriament afavorir que l'alumnat amb necessitats educatives específiques optés per escollir centres amb una baixa concentració d'aquest tipus d'alumnat. O a la inversa, donar prioritat d'accés a les famílies amb pocs recursos podria reforçar patrons de concentració.

En qualsevol cas, el Departament d'Educació hauria d'estudiar si hi ha possibilitats de combatre la segregació mitjançant canvis en els mateixos criteris d'accés.

f. Valoració de canvis en la lògica de la primera opció en l'accés als centres

Per comprendre els efectes de les diferents polítiques educatives sobre el mapa escolar dels municipis és imprescindible tenir en compte la lògica del sistema de baremació en la tria d'escoles. El sistema de puntuació es regeix per un principi de pragmatisme que hom podria considerar injust: es barema només la primera opció escolar escollida per les famílies, i la puntuació que s'obté és la que marca la situació que les famílies tenen no solament respecte d'aquella primera opció, sinó també respecte de tota la resta. Així, si un alumne puntua molt baix en la primera opció, tindrà aquesta puntuació igualment baixa als centres escollits en segona opció, tercera opció, etc., fins i tot en el cas que la seva puntuació real en aquestes opcions hagués estat més alta si l'haguessin col·locat com a primera opció. A més, tots els alumnes tenen prioritat d'accés als centres que han posat en primera opció respecte dels alumnes que han col·locat aquells centres en altres opcions, fins i tot en el cas que aquests alumnes en primera opció tinguin una puntuació inferior als que han situat el centre en segona opció.

Aquest és un sistema que assegura que un percentatge elevat de famílies accedeixi al centre triat en primera opció (entre altres motius, perquè obliga les famílies a fer tries estratègiques, ja que el risc de no entrar en primera opció és alt). Contràriament, és un sistema que deixa particularment insatisfetes les famílies que no accedeixen al centre triat en primera opció, perquè en molts casos perden tota possibilitat de tria i els és assignat un centre d'ofici per la comissió d'escolarització.

En aquest sentit, aquest és un sistema que genera un efecte no desitjat en la gestió de les polítiques educatives tant per part dels ajuntaments com de la delegació territorial: incrementa la necessitat de pensar les intervencions sota un criteri de governabilitat municipal, i no d'equitat, per compensar les

insatisfaccions que genera un sistema que no acaba de respectar les preferències escolars de les famílies (i no perquè altres famílies passin davant perquè tenen més punts per la seva situació existencial objectiva) i que, en el cas dels municipis amb una zonificació escolar d'una escola per centre públic, pràcticament anul·la aquesta possibilitat d'elecció de centre.

Si bé els efectes que pot tenir un canvi d'aquest sistema sobre la segregació escolar són incerts, hipotèticament es pot pensar que una ordenació de sol·licituds que prioritzi l'accés segons puntuacions en les baremacions (especialment si es dóna més pes als factors socials), i no segons les opcions de preferència, pot conduir a una distribució de la demanda més equilibrada entre escoles. El resultat previsible és que hi hauria menys famílies que entrarien a l'escola situada en primera opció, menys insatisfacció perquè normalment s'accediria a alguna de les escoles llistades en l'ordre de preferències i més opcions per diversificar la demanda de les famílies amb menys recursos i reduir així la probabilitat de generar guetos escolars.

Així doncs, podria haver-hi un cert marge de millora en aquest aspecte, simplement per la via d'assignar escola per puntuació abans que per opció. Aquest és un sistema que ja funciona en altres àmbits de la gestió pública, com per exemple en l'accés als diferents tipus d'estudis universitaris.

g. Compromís polític sobre el control de les irregularitats en el procés d'admissió

El capítol 5, corresponent a l'anàlisi de queixes, posa de manifest nombrosos problemes relacionats amb el control de les irregularitats en el procés d'admissió.

Sobre els falsos empadronaments, en primer lloc, l'anàlisi demostra que el grau de comprovació del domicili habitual dels alumnes pels ajuntaments respectius no sempre és adequat. En aquest sentit, cal que els ajuntaments que hagin rebut denúncies sobre falsos empadronaments investiguin adequadament les presumptes irregularitats, fins i tot quan les mateixes denúncies no aportin informacions precises sobre les famílies presumptament infractores.

En segon lloc, i quan es detecten irregularitats, no sempre hi ha la voluntat política dels ajuntaments d'iniciar els tràmits per donar de baixa d'ofici del padró d'habitants les famílies que han falsejat la informació. En aquest sentit, els ajuntaments han de tramitar la baixa del padró d'habitants, segons els procediments establerts per llei, de les persones que hagin falsejat el domicili de residència. Igualment, cal més supervisió i coordinació del Departament d'Educació amb els ajuntaments per garantir l'execució d'aquests procediments amb prou temps per alterar mínimament el funcionament de la matrícula.

Precisament, i en tercer lloc, la celeritat amb què actuen les diferents administracions implicades, el Departament d'Educació i sobretot els ajuntaments no sempre és suficient per resoldre a temps les denúncies presentades. Cal que les diferents administracions implicades inverteixin els esforços necessaris per intentar resoldre els casos sobre presumptes irregularitats abans d'iniciar el curs escolar.

Cal reconèixer que el tràmit establert per donar de baixa d'ofici del padró d'habitants, quan no es tingui la conformitat de les mateixes famílies afectades, pot allargar-se més enllà de l'inici del curs escolar, perquè exigeix una resolució del Consell d'Empadronament, de rang estatal. Per aquest motiu, cal que el Departament d'Educació prevegi en les instruccions que despleguen el Decret d'admissió un tractament excepcional per als casos en què els ajuntaments aporten informes sobre irregularitats en l'empadronament, encara que no s'hagi exhaurit el tràmit de donar de baixa del padró. Això podria passar, per exemple, per la necessitat de complementar l'acreditació de la residència (només als efectes de l'accés al sistema educatiu i per als casos en què l'ajuntament informés d'irregularitats l'Administració educativa) per mitjà d'altres mecanismes complementaris, a més de l'empadronament.

I sobre les falses malalties, també cal que el Departament d'Educació investigui —fins i tot d'ofici quan hi hagi escoles amb una proporció alta d'alumnes que al·leguen malalties digestives cròniques— les denúncies sobre presumptes irregularitats. Per això, i per garantir el control sobre aquestes presumptes irregularitats, és necessari que els informes mèdics de contrast siguin emesos pel sistema sanitari públic.

Finalment, cal destacar que les queixes demostren que també hi ha centres que cometen irregularitats. En general, doncs, el Síndic insta el Departament d'Educació a actuar amb rigor tant amb les famílies com amb els centres que cometen irregularitats, ja sigui amb canvis d'escola a les famílies infractores o amb sancions als centres infractors. De vegades, un cop més, l'Administració educativa sovint demostra prioritzar més la governabilitat que l'equitat i la justícia socials. Aquest rigor en el compliment de la normativa és fonamental per prevenir en el futur aquestes pràctiques.

8.2.3. Optimització del marc normatiu

a. Incorporació de noves mesures específiques en el Decret d'admissió

Al llarg d'aquest capítol s'han destacat diverses mesures que tenen un fort component normatiu. Les millores suggerides sobre l'allargament de la reserva de places per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques més enllà del procés ordinari d'admissió, l'establiment del percentatge màxim d'alumnat amb necessitats educatives específiques per centre, la no-assignació de matrícula viva als centres segregats, etc. són mesures que hauria de recollir específicament la normativa.

Precisament, el capítol 4, corresponent a l'anàlisi de la normativa, destaca que el Decret d'admissió vigent no exhaureix, ni de bon tros, les possibilitats de combatre el fenomen des del marc legal. La institució insta el Departament d'Educació a maximitzar la lluita contra la segregació escolar des de l'àmbit normatiu.

L'adequació de la normativa, a més, té una certa rellevància en un context de creixent descentralització de les polítiques educatives. Aquesta és la manera que té el Departament d'Educació d'orientar les actuacions dels agents locals envers l'equitat, principi que, com a Administració educativa, ha de garantir per al conjunt del sistema. Addicionalment, també és la manera de dotar

aquests agents locals, responsables de gestionar el procediment d'admissió, d'instruments i eines per poder fer efectiva aquesta equitat.

b. Ampliació de les funcions atribuïdes a les comissions d'escolarització

Un increment de les funcions assignades a les comissions d'escolarització amb una participació més activa en els processos de baremació i d'assignació de llocs escolars facilitaria la introducció de millores en la distribució de l'alumnat immigrant i l'evitació de fraus comesos com a mecanisme de fugida de determinats centres.

En aquest sentit, l'atribució de funcions d'assignació de lloc escolar a les sol·licituds presentades un cop finalitzat el procés de preinscripció que recollia el Decret 252/2004, i que va resultar inaplicable en compliment d'una resolució del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, pot constituir un bon instrument, amb vista a incloure'l en una futura llei d'educació de Catalunya, i sens perjudici de la resolució definitiva que recaigui en aquest procediment judicial, per evitar la concentració de la matrícula viva en determinats centres.

Igualment, l'atribució amb caràcter general de funcions relacionades amb la baremació de sol·licituds a les comissions d'escolarització podria reduir bona part de les irregularitats i pràctiques fraudulentas de determinades famílies i centres que s'han descrit en els processos d'admissió.

Cal tenir en compte, en aquest sentit, que una recent sentència del Tribunal Suprem de 28 de maig de 2007, en un recurs contra el decret que regulava l'admissió d'alumnat a la comunitat de Castella-la Manxa de l'any 2004, ha assenyalat que el dret a la direcció del centre dels directores de centres docents privats no inclou necessàriament la facultat de decidir sobre l'admissió de l'alumnat, i que aquesta facultat tampoc resulta indispensable per garantir el respecte al caràcter propi del centre.

c. Aprofitament com a oportunitat de la llei catalana d'educació per avançar en la lluita contra la segregació escolar

En general, més enllà de les disposicions de la normativa bàsica estatal, per a la configuració d'un model educatiu propi, la llei d'educació de Catalunya hauria de fixar com a prioritat la lluita contra els processos de segregació i hauria d'establir els instruments jurídics necessaris per exhaurir les possibilitats d'actuació en aquest àmbit i fer-la més efectiva.

En aquest sentit, la inclusió de la lluita contra la segregació i dels instruments per combatre-la dins una norma amb rang de llei, en tant que norma aprovada pel Parlament amb la participació de tots els grups parlamentaris i amb els debats que pugui generar, dotaria aquestes actuacions de més legitimitat, força i estabilitat.

Algunes de les mesures possibles ja han estat esmentades al llarg d'aquest informe, com podrien ser l'establiment de percentatges màxims d'alumnat amb necessitats educatives específiques per unitat entre els centres de determinades zones, l'establiment de criteris per a la zonificació escolar i per a la programació de centres, l'increment de funcions de les comissions d'escolarització sobre la regulació dels processos d'admissió i sobre la

planificació educativa, etc. Com ja hem assenyalat, un annex al final d'aquest informe incorpora algunes valoracions del Síndic en aquest sentit.

8.2.4. Polítiques d'informació

a. Reducció de les desigualtats socials d'accés a la informació

Tal com exposa el capítol 5, corresponent a l'anàlisi de les queixes rebudes a la institució, un dels aspectes més visibles en la reproducció dels processos de segregació escolar és l'accés desigual dels grups socials al coneixement relatiu a l'oferta escolar i als processos d'admissió. Si bé l'extensió de les OME ha millorat sensiblement la informació que arriba als ciutadans, són moltes les famílies que desconeixen les característiques de l'oferta educativa al seu territori i els mateixos criteris que regulen el procediment d'accés. Un dels exemples més clars d'això es fa visible en el desconeixement del procediment de les preassignacions de places a partir del criteri ja descrit de la lògica de la primera opció. Les queixes que arriben al Síndic de Greuges fan evident que la manca de coneixement precís sobre aquestes qüestions repercuteix en les estratègies d'elecció de moltes famílies. A la prioritat desigual que els diferents grups socials atorguen a la inversió educativa s'hi afegeix, doncs, una desinformació que sovint facilita processos de segregació escolar, tant de grups socials més afavorits com dels més desfavorits. El Departament d'Educació, doncs, hauria d'articular una política activa d'informació a les famílies que compensi les desigualtats socials a l'hora d'accedir-hi.

b. Promoció del coneixement sobre els drets d'elecció de centre i pedagogia de les decisions polítiques

En la mateixa línia, el Departament d'Educació hauria de reforçar també el coneixement de les famílies respecte dels drets d'elecció de centre. Per això, es podrien incorporar referències als diferents instruments de què disposa l'Administració educativa per a la gestió de la informació amb les famílies, com ara el mateix full de preinscripció o la pàgina web.

El Síndic constitueix un bon observatori dels malentesos de molts ciutadans respecte dels drets d'elecció escolar. Malauradament, la desinformació és un element generador de tensions i conflictes entre els ciutadans i l'Administració educativa, conflictes que finalment perjudiquen les possibilitats d'aquesta darrera de dur a terme adequadament polítiques d'equitat en l'accés. Moltes famílies entenen l'assignació de plaça escolar d'ofici com una vulneració del seu dret d'elecció de l'escola desitjada. Sovint, el resultat és la reivindicació de l'aplicació de mesures excepcionals, que només són previstes com a mesures compensatòries (els augments de ràtio, per exemple), i en tot cas, la resistència a acceptar acudir a escoles guetitzades.

Més enllà de la informació, el Departament d'Educació també ha de millorar la pedagogia de les decisions de planificació educativa. El marc normatiu atorga a l'Administració l'obligació de satisfer les necessitats educatives dels més desfavorits en el procés d'escolarització, i aquest és un aspecte no prou explicat quan es prenen decisions que afecten les opcions individuals d'elecció escolar.

c. Optimització del sistema d'informació de les vacants i de les baixes durant el curs escolar

També en aquest apartat hi ha marge per a la millora dels sistemes d'informació de les vacants disponibles i de les baixes durant el curs escolar. El Departament d'Educació disposa d'un programa informàtic que hauria de permetre conèixer en temps real les altes i les baixes de l'alumnat en cada centre escolar. A la pràctica, aquest és un aspecte difícil d'assegurar.

Les oficines municipals d'escolarització no tenen un accés precís a unes dades que són fonamentals per a la informació, per a la distribució de la matrícula fora de termini i, en general, per a la reserva de places d'alumnat amb necessitats educatives específiques. Són conegudes les pràctiques d'alguns centres de retenir la informació sobre baixes o, en general, de ser poc transparents sobre la quantitat i el perfil socioeducatiu de l'alumnat. El Departament d'Educació, doncs, ha d'optimitzar la informació dels fluxos d'escolarització, un aspecte fonamental per garantir l'equilibri en la distribució de l'alumnat.

8.2.5. Mesures compensatòries

Les mesures de planificació educativa, de gestió de l'accés o d'informació, per exemple, si bé són fonamentals, no poden per si mateixes resoldre el problema de la segregació escolar. Aquesta limitació és especialment plausible en barris amb un elevat nivell d'estigma social, els quals, tot i les millores visibles en equipaments, professorat de reforç o polítiques de beques i ajuts per a diferents aspectes de l'escolarització, continuen experimentant una demanda molt baixa i una predisposició a la fugida dels centres i dels barris. Dit d'una altra manera, a partir de certs nivells de concentració de situacions d'exclusió, es fan evidents les dificultats perquè els mecanismes que puguin incidir en el comportament de la demanda siguin eficaços amb l'objectiu d'eliminar els guetos escolars.

Aquesta circumstància ens avisa dels perills que es consolidin processos de segregació escolar que són ara incipients, però que, en cas que es consolidin, són difícilment reversibles. I per evitar aquests riscos, cal simultàniament introduir canvis en les mesures de planificació educativa i en els procediments d'admissió als centres sostinguts amb fons públics i adoptar mesures compensatòries imaginatives i agosarades que revaloritzin els centres més estigmatitzats i menys desitjats per les famílies. El capital d'experiències pedagògiques al nostre país és extens, i la capacitat dels professionals per cercar iniciatives compensatòries de les desigualtats es pot constatar amb les noves estratègies organitzatives, curriculars i pedagògiques que es despleguen en algunes escoles i instituts socialment més problemàtics. Volem assenyalar aquí simplement algunes mesures de política educativa en contextos de segregació que poden tenir específicament un efecte compensador de la marginalitat d'alguns centres.

a. Orientació dels plans educatius d'entorn envers la vinculació dels centres segregats al territori

Un dels aspectes que acompanya sovint els processos de segregació escolar és l'aïllament progressiu dels centres afectats. La baixa demanda del centre o la tipologia de famílies que hi assisteixen dificulten dinàmiques de participació i de col·laboració entre família i escola. De la mateixa manera, l'aïllament es projecta també cap a l'exterior. Són centres amb poques activitats de sortides, amb escassa oferta d'activitats extraescolars, amb pocs projectes de col·laboració amb altres escoles i, en definitiva, amb menys possibilitats de diversificació de fonts d'aprenentatge.

Les administracions tenen la responsabilitat de generar les condicions per fer possible el trencament de l'aïllament d'aquestes escoles. Oferir possibilitats de més sortides formatives, impulsar activitats extraescolars subvencionades als centres o facilitar l'intercanvi amb altres comunitats educatives d'altres escoles del barri i del municipi són exemples del tipus d'actuacions que poden contribuir a trencar l'aïllament d'aquests centres.

La política desenvolupada pel Departament d'Educació amb els plans educatius d'entorn afronta aquest repte i té una incidència positiva sobre la vinculació dels centres al territori. Amb relació a aquest aspecte, cal que el Departament d'Educació acabi de desplegar els plans educatius d'entorn, de manera que totes les escoles guetitzades de Catalunya puguin comptar amb aquest suport i incorporar, com a prioritat d'acció d'aquests plans, la revaloració social d'aquests centres.

b. Inversió en professionals i incentius i atracció del professorat més ben preparat

Diferents anàlisis sobre les reformes educatives han mostrat la importància del factor de la qualitat i la motivació del professorat per entendre el grau d'èxit del canvi educatiu. Comptar amb un professorat convençut de les possibilitats de la seva tasca, ben preparat professionalment i amb motivació i capacitat per treballar en entorns socialment difícils és el factor més important per a l'èxit educatiu. La política que ha seguit el Departament d'Educació sobre aquesta qüestió, fins ara, ha estat bàsicament facilitar professorat de reforç en determinades escoles i, ocasionalment, atorgar comissions de serveis a professorat disposat a treballar en entorns socialment difícils. Sobre aquest punt, precisament, el Departament d'Educació ha de garantir que la provisió de professionals dels centres segregats sigui conseqüent amb el nivell de complexitat que gestionen, la qual cosa no sempre és així.

Ara bé, aquestes mesures, que són necessàries i positives, poden resultar limitades per garantir un professorat de qualitat elevada als centres segregats. En aquest sentit, el Departament d'Educació ha de cercar els mecanismes d'incentivació necessaris per atraure el millor professorat als centres més problemàtics. Els incentius poden i han de ser econòmics, els quals han de complementar altres incentius curriculars vàlids per a la carrera docent i han d'anar acompanyats dels mecanismes de selecció necessaris per assegurar l'excel·lència professional del professorat que ha de treballar en entorns de segregació.

Igualment, i per reforçar encara més la qualitat en la dotació dels professionals, el Departament d'Educació ha de proporcionar al professorat

dels centres segregats l'accés preferent a formació específica sobre la gestió de processos d'escolarització en entorns educatius complexos.

c. Desenvolupament de polítiques de subjectivitat

Tan o més important que les mesures assenyalades és l'impuls d'una lògica d'actuació de l'Administració educativa poc estesa, sobre la qual creix el consens al voltant de la seva necessitat social. Es tracta de cercar formes d'intervenció versàtils i flexibles que superin les limitacions de les reformes institucionals amb l'objectiu d'aconseguir l'èxit educatiu.

Les diferents casuístiques de l'exclusió social i les diferents maneres d'experimentar l'experiència escolar qüestionen la validesa universal de determinades mesures de reforma i conviden, en canvi, a adaptar els instruments organitzatius, curriculars i pedagògics a les diferents circumstàncies individuals.

En el marc d'aquest informe, convé destacar dues línies d'actuació prioritàries:

En primer lloc, cal que el Departament d'Educació i la resta d'administracions implicades que donin més impuls a projectes educatius que donin sentit a l'escolarització per a nois i noies en circumstàncies adverses, a fi de millorar-ne l'adhesió a la institució escolar. El capital educatiu dels professionals en educació formal i no formal a Catalunya assegura una àmplia diversitat d'estratègies que poden tenir èxit i que no sempre s'aprofiten amb relació als centres guetitzats. Des del punt de vista de l'actuació de l'Administració, sobretot cal que faciliti les condicions que facin possible l'establiment d'aquestes polítiques i doni suport a les iniciatives que es mostrin eficaces.

En aquest sentit, les administracions s'han d'implicar més, no solament a donar suport a l'acollida de l'alumnat nouvingut al sistema educatiu, que ja es fa, en un grau més o menys alt, amb les aules d'acollida, sinó també a l'acollida de les seves famílies en sentit més ampli, a l'entorn institucional escolar i al conjunt del territori.

I en segon lloc, cal que el Departament d'Educació i la resta d'administracions implicades inverteixin en polítiques que combatin els prejudicis construïts a l'entorn del sistema educatiu, prejudicis no sempre convenientment fonamentats, i les estratègies de fugida de determinades famílies. Aquestes estratègies reforcen, sense dubte, la segregació del sistema. De fet, les polítiques de subjectivitat han de promoure la revaloració dels centres segregats i han de pretendre fer perdre la por a moltes famílies sobre l'impacte del fet migratori en l'àmbit educatiu o sobre la qualitat de la xarxa escolar pública, per exemple.

d. Impuls a la integració d'escoles segregades i no segregades

Com ja hem comentat, un dels problemes als quals sovint s'enfronten els centres segregats és el de l'aïllament. A la seva poca capacitat d'atracció de demanda s'hi afegeixen les dificultats de comptar amb la participació desitjable de les famílies als centres i amb l'escassetat d'ofertes escolars i extraescolars complementàries atractives.

L'existència de bones pràctiques a escala local sobre dinàmiques que facilitin l'obertura de l'escola al territori i l'entrada del territori a l'escola conviden a pensar que el Departament d'Educació pot també desplegar mecanismes d'integració entre centres escolars segregats i no segregats. El ventall de possibilitats va des de la realització d'una oferta conjunta d'activitats complementàries, fins a la possibilitat d'estudiar puntualment la mobilitat de l'alumnat per a la realització de determinades tasques escolars. Les possibilitats podrien estendre's, fins i tot, a l'establiment, on es considerés oportú, de claustres escolars comuns (o intensament relacionats) entre centres, en la línia dels sistemes de funcionament que regeixen les zones d'escolarització rural.

e. Promoció de polítiques actives d'atracció de la demanda, com ara l'acompanyament de les famílies envers els centres guetitzats

Altres mesures que generen impactes directes immediats sobre la segregació de determinats centres poden tenir a veure amb l'acompanyament de famílies procedents d'altres centres. La recerca sociològica demostra que la composició social del centre és un element molt important de tria, i que garantir a grups de famílies l'escolarització compartida dels fills pot representar un element de confiança important. De fet, l'opció col·lectiva pot compensar els temors que es deriven de la decisió individual aïllada.

En aquest sentit, proposem al Departament d'Educació que promogui acompanyaments de grups de famílies de determinades escoles bressol a determinats centres segregats. Aquesta és una feina a fer al llarg del curs escolar, no simplement, encara que sigui de manera més intensa, durant el període d'admissió. Igualment, aquest acompanyament es pot fer en el pas de primària a secundària obligatòria.

Finalment, tot i que aquesta és una tasca que requereix un treball de fons més continuat, el Departament d'Educació hauria de desplegar aquestes actuacions en el cas de centres amb sobredemanda en el procés d'admissió per garantir a les famílies que no poden accedir al centre sol·licitat en primera opció poder optar conjuntament per escoles inicialment descartades.

Confiar que els centres segregats, sols, facin una tasca de difusió del centre i d'acompanyament de les famílies no és un plantejament realista des del punt de vista dels mitjans necessaris.

f. Promoció d'altres polítiques d'atracció de la demanda

Un dels aspectes que pesa més en els processos d'elecció escolar és la valoració que les famílies fan del tipus d'usuaris que té el centre. Aquesta valoració condiona bona part de les tries estratègiques en positiu o en negatiu. El temor de les famílies d'escolaritzar el fill o filla en un centre caracteritzat per una població escolar en situació de risc actua com a mecanisme d'exclusió escolar i, en cas necessari, com a factor generador de pressió sobre els serveis educatius territorials a l'hora d'aconseguir places escolars alternatives als centres més estigmatitzats. Bona part d'aquest temor, però, té un component significatiu de desconeixement o d'ignorància sobre la situació educativa del centre. Així mateix, la percepció d'aïllament davant de la possible escolarització del fill o filla en un centre estigmatitzat actua com a element que agreuja la voluntat de fugida.

Per compensar aquestes circumstàncies, es poden dur a terme mesures dirigides a atreure una demanda que, altrament, tendria a descartar el centre entre les seves preferències. Aquí podríem assenyalar-ne diverses.

D'una banda, el Departament d'Educació ha de vetllar perquè els centres guetitzats tinguin una dotació de recursos superior als nivells estàndards establerts, no solament humans, sinó també materials i d'infraestructura. Les condicions de les instal·lacions, el nombre d'alumnes per ordinador, etc. són elements clau per a l'atracció de la demanda.

I d'altra banda, el Departament d'Educació ha de vetllar perquè els centres guetitzats tinguin una provisió de serveis complementaris superior als nivells estàndards establerts. L'existència de bones activitats educatives en horari no lectiu, l'existència d'activitats escolars complementàries de prestigi (ús de determinats equipaments esportius o culturals del territori, per exemple) també són clau per atraure la demanda.

En aquesta línia, iniciatives com ara incorporar un servei de llar d'infants a escoles de primària poden actuar també com a mecanisme d'atracció. La presència quotidiana de famílies usuàries a l'escola i la interacció amb el professorat del centre pot ajudar, sens dubte, a vèncer determinades pors sobre la situació de l'escola i descobrir-ne així actius que convidin a incloure-la en les preferències familiars a partir de P3.

g. Definició i avaluació continuada dels plans de xoc

Aquest capítol descriu un seguit de mesures que pretenen combatre la segregació escolar. Com hem pogut constatar, aquest és un fenomen complex que requereix múltiples línies d'actuació simultànies per fer efectives les polítiques. En el cas dels centres guetitzats, aquesta necessitat d'abordar el fenomen des de plantejaments integrals es posa més clarament de manifest. Experiències com les del CEIP La Sínia de Vic demostren que, quan les administracions públiques desenvolupen de manera decidida actuacions per combatre la segregació escolar en totes les seves diverses vessants, els centres guetitzats poden recuperar progressivament els nivells òptims de demanda escolar.

Aquesta institució, precisament, proposa que el Departament d'Educació defineixi per als centres guetitzats plans de xoc que en minimitzin progressivament la guetització. Aquests plans passen per desenvolupar bona part de les mesures, tant de caràcter actiu com passiu, descrites en els epígrafs anteriors.

Cal dissenyar plans de xoc per garantir la intensificació de mesures de lluita contra la segregació, però també perquè exigeix a la mateixa Administració definir objectius clars i avaluar els resultats de les actuacions dutes a terme. Finalment, si la guetització escolar no s'elimina en un període de temps prudencial, l'Administració hauria d'estar disposada, fins i tot, a tancar els centres.

Annex: Breus consideracions del Síndic sobre l'Avantprojecte de llei d'educació de Catalunya

Aquest annex recull sintèticament algunes consideracions de la institució del Síndic de Greuges respecte a l'Avantprojecte de llei de l'educació a Catalunya presentat recentment. Cal recordar que l'informe presentat s'ha treballat al llarg del darrer any i mig i ha tingut en compte, en conseqüència, el marc normatiu vigent en l'anàlisi. Sense pretendre cap avaluació exhaustiva, aquestes pàgines es fixen en els aspectes més destacats de l'Avantprojecte des de la perspectiva de les possibilitats normatives per al desplegament d'una política educativa de lluita contra la segregació escolar.

Cal recordar que es tracta de consideracions sobre un text normatiu no vigent, pendent de debat i discussió al Parlament de Catalunya i, per tant, subjecte a modificacions. Amb tot, en la mesura que és expressió d'una línia de política de govern que té efectes sobre el dret a les condicions d'escolarització, és rellevant destacar els aspectes de l'Avantprojecte que d'una manera directa o indirecta poden tenir conseqüències sobre una política educativa que eviti la reproducció de la segregació escolar.

Així mateix, cal assenyalar que si bé aquest informe ha posat èmfasi en aspectes millorables del marc normatiu per combatre la segregació escolar, ha destacat sobretot que la qüestió central se situa en la voluntat i el compromís polític de les administracions públiques. El marc normatiu vigent permet el desplegament d'una política educativa més definida i més decidida que trenqui amb les dinàmiques i els mecanismes que condueixen a la segregació escolar en alguns municipis i a la guetització específica de determinades escoles. Cal insistir, doncs, que la passivitat fins ara mostrada per les administracions a l'hora de fer front al fenomen de la segregació escolar no és justificable a causa de suposades limitacions del marc regulatiu vigent, el qual no s'ha optimitzat des del punt de vista de les possibilitats que ofereix per desplegar unes polítiques educatives més garantistes amb el dret a l'escolarització en condicions d'igualtat.

1. Referències a la segregació escolar

L'Avantprojecte de llei d'educació de Catalunya, presentat el mes d'abril passat, conté referències específiques a l'escolarització de l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu i altres aspectes que d'una manera més indirecta poden tenir efectes sobre la segregació escolar a Catalunya.

Així, l'article 2 d'aquest avantprojecte, en establir els principis d'ordre organitzatiu que inspira el sistema educatiu de Catalunya, recull de forma expressa la planificació de les necessitats educatives "socialment equilibrada i emmarcant tots els centres sostinguts amb fons públics".

Quant a la planificació educativa, l'article 27 de l'Avantprojecte recull "l'adequada i equilibrada escolarització de l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu" com un dels objectius a tenir en compte, en termes similars als que conté la Llei orgànica reguladora del dret a l'educació (LOE).

Com a mesures concretes per combatre la segregació, l'Avantprojecte reproduïx algunes de les mesures ja establertes en la normativa vigent, com són l'increment de fins a un 10% del nombre màxim d'alumnes (establert en la LOE i en el Decret 75/2007), i la reducció del nombre de llocs fins a un màxim també del 10%, que també recull el Decret 75/2007.

En el cas de l'increment de ràtio, s'introdueix com a novetat la previsió que aquest s'ha d'aplicar preferentment als centres amb nivells més baixos d'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu.

Com a altres novetats o canvis respecte a la normativa anterior, destaca el fet que en l'Avantprojecte de llei d'educació desapareix la reserva de dos llocs escolars fins ara establerta com a norma general en els successius decrets de matriculació, reserva que es mantenia fins al final del període de preinscripció, i que podia ser modificada en una determinada àrea d'escolarització.

Tanmateix, aquesta mesura se substitueix en el mateix Avantprojecte per la previsió en termes d'obligatorietat per a l'Administració educativa (art.31) d'establir territorialment la proporció màxima d'alumnes que poden ser escolaritzats en cada centre i grup. També s'estableix, de forma potestativa per a l'Administració, la possibilitat d'establir una reserva mínima de llocs escolars.

Cal assenyalar que la previsió d'establir una proporció d'alumnat amb necessitats educatives específiques ja es trobava recollida a la LOE (art. 87.1), però, en canvi, no havia estat desplegada al Decret 75/2007.

És destacable el fet que aquesta previsió s'inclou dins un article dedicat a la corresponsabilització de tots els centres en l'escolarització de l'alumnat (art.31), el qual estableix que l'Administració educativa vetlli perquè els centres de servei públic (públics i concertats) participin en l'equilibrada escolarització d'aquest alumnat. El mateix article estableix l'aportació addicional de recursos econòmics als centres privats concertats en funció de les característiques socioeconòmiques de la zona i de la tipologia de famílies d'alumnat que atén el centre, i es poden articular mitjançant contractes programa.

Com a altres novetats remarcables per la incidència que poden tenir en la lluita contra la segregació, cal destacar finalment la reintroducció de la previsió que les sol·licituds de preinscripció formalitzades fora del període ordinari s'adrecin a les comissions d'escolarització, que havia estat suprimida del Decret 252/2004.

2. Avenços i omissions de l'Avantprojecte de llei

En cas que la futura llei d'educació de Catalunya s'aprovés amb el contingut que indica l'Avantprojecte, aquesta incorporaria diversos avenços normatius pel que fa a la lluita contra la segregació escolar. A criteri nostre, els més rellevants es podrien resumir en els punts següents:

1) La introducció, dins els principis ordenadors del sistema educatiu de Catalunya, i en concret dins els de caràcter organitzatiu, de la previsió que la

planificació de les necessitats educatives ha de ser socialment equilibrada, a més de territorialment, així com la referència que ha d'emmarcar tots els centres sostinguts amb fons públics (art 2.c) 7).

Com que es tracta d'un principi inspirador del sistema, ha d'orientar les actuacions de l'Administració educativa, que l'ha de tenir en compte i no pot adoptar mesures que puguin produir efectes contraris a aquest principi.

2) En el mateix sentit, i de forma encara més concreta, la referència a “una adequada i equilibrada escolarització de l'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu” com un dels elements que configuren la planificació de l'oferta educativa” (art. 27.1).

Aquest element té caràcter vinculant per al Govern en la determinació dels criteris de planificació, i finalment, en la planificació de l'oferta educativa, que s'atribueix al Departament.

3) La referència específica a la corresponsabilitat de tots els centres en l'escolarització de l'alumnat i l'establiment de l'obligació per a l'Administració educativa de fixar territorialment la proporció d'alumnat amb necessitats educatives específiques que pot ser escolaritzada en cada centre i grup (art.31).

Aquesta previsió de la normativa estatal no havia estat recollida a Catalunya, i pot produir efectes positius en funció de com se'n concreti l'aplicació.

4) La previsió d'altres mesures ja existents com les reduccions de ràtio i els augments de ràtio i, en especial, la previsió que aquests últims s'apliquin, si bé no de forma exclusiva (“preferentment”), als centres amb nivells més baixos d'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu (art.31.2).

5) En el procés d'admissió d'alumnat la previsió que fora del període ordinari les sol·licituds que es presentin a la comissió d'escolarització o a l'OME. L'atribució d'aquesta competència a les OME i comissions d'escolarització pot constituir un element facilitador de la distribució de la matrícula viva i ha estat avalada per la sentència del Tribunal Suprem de 28 de maig de 2007, que ha establert, en relació amb una previsió similar continguda en un decret d'admissió de la Comunitat de Castella-La Manxa, que la facultat de decidir sobre l'admissió de l'alumnat no resulta indispensable per garantir el respecte al caràcter propi del centre ni forma part del contingut essencial del dret a la direcció del centre.

6) La menció específica a la corresponsabilitat en l'escolarització de l'alumnat dins les obligacions que assumeixen els centres privats en accedir al concert.

7) La introducció de la possibilitat d'atorgar recursos addicionals als centres privats en funció de les característiques socioeconòmiques de la zona i les famílies.

8) La previsió que la subscripció de nous concerts (art. 181.6) atengui les previsions de planificació educativa de l'article 27, dins les quals s'inclouen, a banda de les necessitats d'escolarització, una adequada i equilibrada escolarització de l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu.

Val a dir, però, que aquestes millores específicament adequades per combatre la segregació escolar reproduïxen fonamentalment la normativa estatal en aquesta matèria. En aquest sentit, i en la mesura que l'àmbit competencial català en matèria d'educació és ampli, la futura llei podria incloure aspectes més innovadors per vetllar per l'equitat educativa.

A tall d'exemple, algunes omissions destacables de l'Avantprojecte des del punt de vista de la lluita contra la segregació escolar es concreten en els punts següents:

1) La limitació en l'establiment d'obligacions de l'Administració a l'hora de controlar els fraus en el procés d'admissió. En aquest sentit, l'Avantprojecte es limita a dir que l'Administració educativa "vetlla" pel compliment de les obligacions que contrauen els centres en el procediment d'admissió, i que "podrà reclamar la col·laboració d'altres administracions per contrastar la veracitat de la documentació" (art. 34). En cap cas, exigeix que aquesta col·laboració de l'Administració local s'hagi de proporcionar amb caràcter obligatori, ni estableix mecanismes perquè es resolgui preferentment abans d'iniciar-se el curs escolar.

En aquesta línia, l'Avantprojecte no estableix mecanismes específics per assegurar el compliment de les normes d'admissió per part dels centres i no estableix un procediment *ad hoc* per deixar sense efecte les sol·licituds i les admissions en què es constati l'existència de frau.

2) El fet que la corresponsabilitat en l'escolarització de l'alumnat sigui considerada només per a la subscripció de concerts educatius, però no per renovar-los o revocar-los.

3) La no-consideració explícita de la zonificació escolar com a instrument per combatre la segregació escolar dels centres.

4) El fet que l'Avantprojecte no estableixi mecanismes per evitar la incorporació de matrícula viva als centres *segregats*. Tal com incorpora ja el Decret 75/2007, la reducció de ràtios, establerta al 10% per grup en l'Avantprojecte, no és suficient per evitar aquest fenomen.

5) La consideració de la reserva de places com a mecanisme potestatiu per afavorir la distribució equitativa d'alumnat amb necessitats educatives específiques entre centres (art. 31, quan parla d'establir, "si escau, la reserva de llocs escolars que, com a mínim, cal destinar-los"), i la no-consideració que aquesta reserva de places es pugui perllongar més enllà del període ordinari de preinscripció i matrícula.

6) La manca de garanties pel que fa a la discriminació de determinades situacions socials en el procediment d'admissió mitjançant els criteris de prioritat, més enllà del que ja estableix el Decret d'admissió vigent.

Val a dir que aquest informe extraordinari incorpora en l'apartat de *Recomanacions i propostes* possibles instruments normatius a tenir en compte en el disseny de la Llei d'educació de Catalunya per combatre la segregació escolar.

